

PRIROČNIK IN ORODJA ZA PRESOJO VPLIVOV

v kontekstu svetovne dediščine

Objavljeno leta 2025. Založniki: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Place de Fontenoy 7, 75352 Pariz (07 SP), Francija; International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM), Via di San Michele 13, Rim, Italija; International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), Rue du Séminaire de Conflans 11, 94220 Charenton-le-Pont, Francija; International Union for Conservation of Nature (IUCN), Rue Mauverney 28, 1196 Gland, Švica in Muzej za arhitekturo in oblikovanje – Odbor za svetovno dediščino pri Slovenski nacionalni komisiji za UNESCO, Rusjanov trg 7, 1000 Ljubljana, Slovenija.

© UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN in MAO, 2025

ISBN 978-92-3-000257-2

DOI: <http://10.58337/XMRT4602>

Publikacija je objavljena z odprtim dostopom pod licenco Priznanje avtorstva – nekomercialno – deljenje pod enakimi pogoji 3.0 IGO (CC-BY-NC-SA 3.0 IGO) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/deed.sl>). Z uporabo njenih vsebin se uporabniki strinjajo s pogoji uporabe Unescovega repozitorija za odprti dostop (<https://www.unesco.org/en/open-access/cc-nc-sa/>).

Naslov izvirnika: *Guidance and Toolkit for Impact Assessments in a World Heritage Context*. Objavljeno leta 2022. Založniki: Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (UNESCO), ICCROM, ICOMOS in IUCN.

Oznake, uporabljene v tej publikaciji, in gradivo, ki je v njej predstavljeno, ne izražajo nujno mnenja organizacij UNESCO, ICCROM, ICOMOS ali IUCN v zvezi s pravnim statusom katerekoli države, ozemlja, mesta ali območja oziroma v zvezi z njihovimi organi ali določanjem njihovih meja.

Stališča in mnenja avtorjev te publikacije niso nujno stališča in mnenja organizacij UNESCO, ICCROM, ICOMOS ali IUCN in slednjih v nobenem pogledu ne zavezujejo.

Koordinatorici publikacije: Laura Frank (UNESCO), Eugene Jo (ICCROM)

Avtorji: Sarah Court (ICCROM), Eugene Jo (ICCROM), Richard Mackay (ICOMOS), Mizuki Murai (IUCN), Riki Therivel (strokovnjakinja za presojo vplivov)

Prevod: Andreja Šalamon Verbič

Lektura: Katja Paladin

Uredniški odbor slovenskega prevoda: Katarina Odlazek (ZVKDS, gl. ur.), Tomaž Štoka (MAO, gl. ur.), Špela Karo (ZVKDS), Irena Potočnik (ZVKDS), Tina Potočnik (ZVKDS), Neža Čebren Lipovec (UP FHŠ), Špela Spanžel (MK), Gordana Beltram (strokovnjakinja za naravno dediščino), Mateja Kavčič (strokovnjakinja za kulturno dediščino)

Fotografija na naslovnici: udeleženci tečaja ICCROM Ljudje, narava, kultura, ki je potekal leta 2018 v železniškem muzeju v Livingstonu v Zambiji, © Sarah Court

Grafično oblikovanje: Guild Design

Oblikovanje naslovnice: Felipe Echeverri Velasco in Alberto José Moncayo

Ilustracije: Felipe Echeverri Velasco in Alberto José Moncayo

Grafično oblikovanje slovenskega prevoda: Irena Potočnik

Viri slikovnega gradiva v Priročniku so: UNESCO/ICCROM/ICOMOS/IUCN. 2022. *Priročnik in orodja za presojo vplivov v kontekstu svetovne dediščine*. Pariz, UNESCO.

NORWEGIAN MINISTRY OF
CLIMATE AND ENVIRONMENT

Izvirna publikacija je objavljena s finančno podporo
norveškega ministrstva za podnebje in okolje.

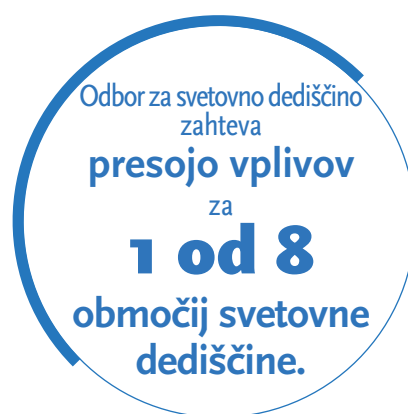
KRATEK POVZETEK

Naša svetovna dediščina je ogrožena – odgovor ponujajo presoje vplivov

Leta 2022, ko je svet obeležil 50-letnico Konvencije o svetovni dediščini, je bilo kot svetovna dediščina po vsem svetu prepoznanih več kot 1100 območij – ti izjemni kraji so za človeštvo tako dragoceni, da njihovo ohranjanje razumemo kot našo skupno odgovornost. Kljub temu se številni od njih soočajo z vse večjimi pritiski različnih razvojnih projektov na območjih svetovne dediščine in v njihovi okolici. Presoja vplivov takšnih projektov – še pred odločanjem o njihovi izvedbi – je ključna tako za preprečevanje škode na svetovni dediščini kot za prepoznavanje trajnostnih rešitev.

Publikacija *Priročnik in orodja za presojo vplivov v kontekstu svetovne dediščine* je ključna referenca, ki pojasnjuje, kako doseči te cilje. S praktičnimi napotki in orodji, vključno s kontrolnimi seznami in terminološkim slovarjem, zagotavlja okvir za izvajanje presoje vplivov za območja kulturne in naravne dediščine.

Priročnik, ki so ga pripravili Unesco ter ICCROM, ICOMOS in IUCN kot posvetovalna telesa Centra za svetovno dediščino, spodbuja medsektorsko in večdisciplinarno sodelovanje pri iskanju rešitev za varstvo območij svetovne dediščine ter za podporo kakovostnemu in ustreznemu razvoju. Državam pogodbenicam Konvencije o svetovni dediščini, upravljavcem dediščine, odločevalcem, načrtovalcem in investitorjem bo v pomoč pri uresničevanju naše skupne zaveze o prenašanju dragocene dediščine na prihodnje rodove.

PRIROČNIK IN ORODJA ZA PRESOJO VPLIVOV

v kontekstu svetovne dediščine

O ZBIRKI PRIROČNIKOV SVETOVNE DEDIŠČINE

Seznam svetovne dediščine se je od sprejetja Konvencije o svetovni dediščini leta 1972 nenehno dopolnjeval in se še vedno vztrajno daljša. Z njegovo rastjo je nastala potreba po zagotavljanju usmeritev, ki bodo državam pogodbenicam pri izvajanju Konvencije v pomoč. Različna strokovna srečanja in rezultati periodičnega poročanja so potrdili potrebo po bolj usmerjenem usposabljanju in krepitvi zmogljivosti na področjih, na katerih države pogodbenice in upravljavci območij svetovne dediščine potrebujejo večjo podporo. Zbirka priročnikov svetovne dediščine je nastala kot odgovor na to potrebo.

Zbirka je plod sodelovanja med Unescom kot sekretariatom Konvencije in tremi posvetovalnimi telesi Odbora za svetovno dediščino (ICCROM, ICOMOS in IUCN). Odbor je pobudo zanjo podprl julija 2006 na svojem 30. zasedanju v Vilni v Litvi ter posvetovalna telesa in Unesco pozval, naj pripravo in izdajanje tematskih priročnikov nadaljujejo.

Namen priročnikov je državam pogodbenicam, organom za varstvo dediščine, lokalnim upravam, upravljavcem območij in lokalnim skupnostim, povezanim z območji svetovne dediščine, ter drugim deležnikom, ki sodelujejo v procesu prepoznavanja, določanja in ohranjanja območij svetovne dediščine, ponuditi jasne usmeritve za izvajanje Konvencije. Njihov cilj je podajati znanje in pomoč pri zagotavljanju reprezentativnosti in verodostojnosti Seznama svetovne dediščine, na katerega so vpisana ustrezno zavarovana območja z učinkovitim sistemom upravljanja.

Zasnovani so kot uporabniku prijazna orodja za krepitev zmogljivosti in ozaveščanje glede Konvencije o svetovni dediščini. Uporabljajo se lahko vsak zase, kot pripomoček za samostojno učenje ali kot gradivo za delavnice, ter dopolnjujejo osnovna določila za boljše razumevanje besedila Konvencije in Operativnih smernic za njeno izvajanje.

Priročniki v zbirki so objavljeni kot spletni dokumenti v formatu PDF in so za brezplačen prenos na voljo na <https://whc.unesco.org/en/resourcemanuals/>.

PREDGOVOR DIREKTORJA CENTRA ZA SVETOVNO DEDIŠČINO

V več kot 75 letih svojega delovanja je Unesco izoblikoval korpus mednarodnih normativnih instrumentov za varovanje kreativne raznovrstnosti sveta. Njegove konvencije, deklaracije in priporočila obsegajo vse vidike snovne in nesnovne kulturne dediščine. Skupaj tvorijo mrežo pravnih orodij, zasnovanih v podporo državam pogodbenicam pri njihovih prizadevanjih za varstvo dediščine in ustvarjalnosti v vseh regijah sveta.

Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine iz leta 1972, širše znana kot Konvencija o svetovni dediščini, velja za enega najuspešnejših mednarodnih instrumentov, namenjenih ohranjanju območij svetovne dediščine. Kot prvi mednarodni pravni instrument, ki velja tako za naravno kot za kulturno dediščino, pomeni edinstveno in pomembno povezavo med instrumenti, ki veljajo za kulturno dediščino, in tistimi, ki so namenjeni ohranjanju naravne dediščine in biotske raznovrstnosti ter spopadanju s podnebnimi spremembami. Poleg tega mreža več kot 1.154 območij, ki so trenutno vpisana na Seznam svetovne dediščine, razkriva njihovo izjemno raznolikost in je kot taka postala ključni poligon za preizkušanje vseh vidikov ohranjanja dediščine.

Vsi, ki delujemo na področju svetovne dediščine, ob praznovanju 50-letnice Konvencije o svetovni dediščini kritično razmišljamo ne le o izjemnih rezultatih, ki smo jih dosegli od leta 1972, pač pa tudi o poti, ki je pred nami, v duhu »Naslednjih 50: svetovna dediščina kot vir odpornosti, človečnosti in inovacij«. Pričujoča publikacija obravnava številna ključna vprašanja, o katerih je treba razmišljati po pol stoletja izvajanja Konvencije: med njimi so podnebne spremembe in ohranjanje dediščine, trajnostni turizem, vse večja vloga digitalne komunikacije in inherentna odpornost izjemne dediščine, ki ima pomembno vlogo v življenju skupnosti.

Ena od skrbi, s katerimi se ob pregledovanju stanja ohranjenosti območij svetovne dediščine Odbor za svetovno dediščino vedno znova ukvarja, ostaja zanesljivost in pravočasnost presoj projektov, ki bi lahko vplivali na njihovo izjemno univerzalno vrednost. Za izzive, kot so razvojne potrebe, dobrobit skupnosti in varstvo dediščine, so potrebna namenska orodja, ki državam pogodbenicam Konvencije omogočajo, da svoje dolžnosti izpolnjujejo po najvišjih standardih.

V zadnjih desetletjih so posvetovalna telesa Odbora za svetovno dediščino (ICCROM, ICOMOS, IUCN) pripravila namenske smernice, ki državam pogodbenicam pomagajo pri izvajanju trenutno najboljših praks na področju ohranjanja dediščine: *Navodila za presojo vplivov za svetovno kulturno dediščino* (angl. *Guidance on Impact Assessment for Cultural World Heritage Properties*), ki jih je leta 2011 izdal ICOMOS, in *Priporočila za svetovno dediščino v zvezi z okoljsko presojo* (angl. *World Heritage Advice Note on Environmental Assessment*), ki jih je leta 2013 izdal IUCN. Odkar sta dokumenta na voljo, Odbor države pogodbenice poziva, naj ju pri izvajanju in pregledovanju presoj vplivov uporabljajo.

Priročnik z orodji je nastal s sodelovanjem Unesca in posvetovalnih teles Odbora za svetovno dediščino. Gre za pomemben prispevek k razvoju področja dediščine. Priročnik je zasnovan kot vodnik, ki uporabnike usmerja skozi potrebne korake pri izvajanju presoj vplivov za projekte vseh vrst in velikosti – na vseh območjih svetovne dediščine: kulturnih, naravnih ali mešanih – z uporabo istega prilagodljivega okvira. Njegov nastanek ne bi bil mogoč brez strokovne podpore ter poglobljenega in stalnega sodelovanja posvetovalnih teles.

Ogrodje, ki so ga po najvišjih sodobnih metodoloških standardih pripravljali več let, s praktičnimi napotki usmerja države pogodbenice, deležnike v projektu in neodvisne strokovnjake pri naročanju, pripravi in pregledu presoj vplivov za območja dediščine. V duhu Unescovega *Priporočila v zvezi z varstvom kulturne in naravne dediščine na nacionalni ravni* iz leta 1972 (*UNESCO Recommendation Concerning the Protection, at National Level, of the Cultural and Natural Heritage*) je tudi ta metodologija zasnovana tako, da se lahko uporablja za vse oblike dediščine, tudi tiste, ki niso vpisane na Seznam svetovne dediščine.

Še posebej me veseli, da lahko revidirani Priročnik služi tudi kot gradivo za krepitev zmogljivosti in ozaveščanje pri upravljanju območji svetovne dediščine; uporablja se lahko tako v okviru organiziranega skupinskega usposabljanja kot za samostojno učenje. To dodatno orodje je bilo zasnovano z mislijo na temeljna besedila in načela Konvencije o svetovni dediščini, in sicer kot prilagodljiv in uporabnik kar najbolj prijazen pripomoček, in bo nedvomno pozitivno prispevalo k ohranjanju izjemne dediščine po vsem svetu.

Na koncu bi se želel v imenu Unesca zahvaliti tudi norveškemu ministrstvu za podnebje in okolje, ki nas je v okviru programa ICCROM-IUCN World Heritage Leadership podpiralo pri pripravi tega Priročnika. Prepričan sem, da bo z uporabo Priročnika in njegovih orodij številnim deležnikom uspelo narediti korak naprej pri pridobivanju podpore in ukrepanju za varovanje in ohranjanje naše skupne dediščine za prihodnje rodove.

Lazare Eloundou Assomo

Direktor Centra za svetovno dediščino

PREDGOVOR POSVETOVALNIH TELES ODBORA ZA SVETOVNO DEDIŠČINO

Priročnik z orodji je skupni projekt Unesca, Mednarodnega centra za študij varstva in restavriranja kulturnih dobrin (ICCROM), Mednarodnega sveta za spomenike in spomeniška območja (ICOMOS) ter Mednarodne zveze za varstvo narave (IUCN). Objavljen je bil z velikodušno podporo norveškega ministrstva za podnebje in okolje, in sicer v okviru programa ICCROM-IUCN World Heritage Leadership.

Njegov namen je usmerjati presoje vplivov za območja svetovne dediščine z uporabo metodologije, ki je uporabna tako za območja naravne kot kulturne dediščine, za majhne in velike projekte, bodisi v okviru širše presoje vplivov na okolje in družbo ali v obliki samostojne presoje vplivov na dediščino.

Proces določanja obsega in vsebine, raziskovanja ter skupne priprave osnutka se je začel septembra 2018. Vključeval je številne sestanke in delavnice na različnih koncih sveta. V skladu s trenutno najboljšo prakso metodologij za presojo vplivov je bil Priročnik pripravljen z uporabo celostnega pristopa in z upoštevanjem številnih zahtev in potreb, ki so jih prepoznali različni deležniki Konvencije o svetovni dediščini v sklopu z njo povezanih aktivnosti ICCROM za krepitev zmogljivosti. Priročnik vključuje in nadomešča ICOMOS-ova navodila za presojo vplivov za svetovno kulturno dediščino iz leta 2011, pa tudi priporočila IUCN za svetovno dediščino v zvezi z okoljsko presojo (2013), ter pomeni trenutno najpopolnejšo referenco za izvajanje in pregled presoj vplivov za vsa območja svetovne dediščine. V njem predstavljena metodologija se lahko uporablja za različne vrste krajev dediščine.

Dokument povzema sistem svetovne dediščine, vodilna načela in razlago postopkov za izvajanje širše presoje vplivov na okolje in družbo ter presoje vplivov na dediščino. Vključuje terminološki slovar, predlagani nabor orodij in kontrolne seznime. Novi Priročnik bo v pomoč državam pogodbenicam, upravljavcem dediščine, odločevalcem, predlagateljem projektov, skupnostim in drugim pri upravljanju območij svetovne dediščine, kadar se v njih ali v njihovi okolici načrtuje ali izvaja transformativen poseg, ki bi lahko vplival na izjemno univerzalno vrednost (IUV) območja.

Poleg zagotavljanja okvira za izvajanje presoj vplivov v kontekstu območij svetovne dediščine je lahko Priročnik v rabi tudi kot pripomoček za krepitev zmogljivosti in ozaveščanje o upravljanju teh območij. Služil bo kot podlaga aktivnostim za krepitev zmogljivosti, ki jih organizirajo Center za svetovno dediščino, posvetovalna telesa in Unescovi centri II. kategorije, uporabljal pa se bo lahko tudi za samostojno učenje. Zasnovan je kot podpora za izvajanje Konvencije o svetovni dediščini, skupaj z Operativnimi smernicami.

Člani posvetovalnih teles smo prepričani, da bo Priročnik vsem, ki delujejo na področju svetovne dediščine, v pomoč tako pri njihovem iskanju rešitev v zvezi z varstvom območij svetovne dediščine kot pri podpiranju kakovostnega in ustreznega trajnostnega razvoja.

ICCROM, IUCN, ICOMOS

PREDGOVOR DIREKTORJA CENTRA ZA SVETOVNO DEDIŠČINO	2
PREDGOVOR POSVETOVALNIH TELES ODBORA ZA SVETOVNO DEDIŠČINO	4
1. UVOD	6
2. NAČELA	7
3. KONTEKST SVETOVNE DEDIŠČINE ZA PRESOJO VPLIVOV	10
3.1 Konvencija o svetovni dediščini	10
3.2 Območja svetovne dediščine	12
3.3 Upravljanje in vodenje svetovne dediščine kot podlaga za presojo vplivov	15
3.4 Vključevanje perspektive trajnostnega razvoja v procese Konvencije o svetovni dediščini	16
4. PRESOJA VPLIVOV NA SVETOVNO DEDIŠČINO	17
4.1 Presoja vplivov	17
4.2 Vrste presoj vplivov	20
4.3 Presojanje vplivov na svetovno dediščino	22
4.4 Določanje ustrezne vrste presoje vplivov	23
5. PRESOJA VPLIVOV NA SVETOVNO DEDIŠČINO KOT DEL ŠIRŠE PRESOJE VPLIVOV NA OKOLJE IN DRUŽBO	24
6. SAMOSTOJNA PRESOJA VPLIVOV NA IZJEMNO UNIVERZALNO VREDNOST	29
6.1 Kaj so samostojne presoje vplivov?	29
6.2 Participacija: kako v postopke vključiti imetnike pravic, lokalne skupnosti in druge deležnike?	30
6.3 Proaktivno reševanje problemov	32
6.4 Predhodna presoja: je presoja vplivov potrebna?	32
6.5 Vsebinjenje: kaj zajeti v presojo?	34
6.6 Izhodiščna ocena	36
6.7 Predlagani poseg in alternative	38
6.8 Ugotavljanje in predvidevanje vplivov	40
6.9 Ocena vplivov	44
6.10 Omilitev negativnih in krepitev pozitivnih vplivov	45
6.11 Poročanje	48
6.12 Pregled poročila	50
6.13 Sprejemanje odločitev	51
6.14 Nadaljnji ukrepi	52
SEZNAM KRATIC	54
TERMINOLOŠKI SLOVAR	55
VIRI	64
ZAHVALE	67
DODATEK: ORODJA	68
KONTAKTNI PODATKI	87

1. UVOD

Priročnik pojasnjuje, kako se lahko presoja vplivov uporablja za varovanje izjemne univerzalne vrednosti območij svetovne dediščine z namenom upravljanja kontinuitete in obvladovanja sprememb, ter tako služi kot podlaga za kakovostno odločanje v kontekstu Unescove Konvencije o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine – »Konvencije o svetovni dediščini« (UNESCO, 1972). Konvencija je bila sprejeta v času, ko se je moderni svet z zaskrbljenostjo soočal s posledicami hitrih in radikalnih sprememb. Petdeset let kasneje jo je ratificiralo že 194 držav pogodbenic, ki so za vpis predlagale več kot 1000 krajev dediščine, občudovanih zaradi svoje izjemne univerzalne vrednosti.¹ Te spremembe so danes še intenzivnejše, in tudi predhodni razmislek o potrebi po ohranjanju ravnovesja med ljudmi ter njihovim naravnim in kulturnim okoljem ne zagotavlja, da se bodo odvile v pozitivno smer. Naravna in kulturna dediščina sta pomembni za vso mednarodno skupnost, mednarodno sodelovanje pa je ključno tako za zagotavljanje varstva dediščine in krepitev njene vloge v sodobni družbi kot pri prizadevanjih, da se dediščina v čim boljšem stanju ohrani za prihodnje rodove.

Spremembe na območjih svetovne dediščine in v njihovi okolici je treba obvladovati v skladu s cilji Konvencije. Presoja vplivov je lahko pri tem ključnega pomena in se kot orodje v kontekstu območij svetovne dediščine že dolgo uporablja. Odbor za svetovno dediščino zahteva, da presoje vplivov v večji meri upoštevajo izjemno univerzalno vrednost območij, ter države pogodbenice podpira pri uresničevanju njihovih obveznosti v okviru Konvencije.

Priročnik je namenjen tako posameznikom, ki so seznanjeni s presojo vplivov, kot tistim, ki sodelujejo pri upravljanju in vodenju svetovne dediščine. Razčlenjen je tako:

- **Drugo poglavje** podaja temeljna načela, ki usmerjajo presoje vplivov v kontekstu svetovne dediščine.
- **Tretje poglavje** pojasnjuje, kaj je svetovna dediščina in na katerih konceptih je utemeljena.
- **Četrto poglavje** obravnava potrebo po presoji vplivov in opisuje različne vrste presoj.
- **Peto poglavje** obravnava primere, ko nacionalni ali drugi okviri zahtevajo obvezno izvajanje presoje vplivov in je pri tem treba upoštevati tudi svetovno dediščino.
- **Šesto poglavje** obravnava primere, ko je presoja vplivov potrebna za izpolnjevanje obveznosti, povezanih s svetovno dediščino, a se v nacionalnem okviru sicer ne bi izvajala (»samostojna presoja«).
- Podroben **terminološki slovar** pojasnjuje tehnične izraze, uporabljene v Priročniku.
- **Dodatek** vsebuje orodja, ki jih lahko izvajalci uporabijo med presojo vplivov na območju svetovne dediščine. Na voljo so v obliki splošnih predlog, ki ponujajo številne možne pristope in se lahko po potrebi prilagodijo in izpopolnijo.

¹ Opomba uredniškega odbora prevoda (v nadaljevanju op. ur. odb. prev.): Slovenija je po razglasitvi neodvisnosti samostojna podpisnica konvencije, ki jo je ratificirala 5. novembra 1992 (*Zakon o ratifikaciji konvencije o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine*, Uradni list SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 56/74, RS 15/92, dostopno na: <https://www.tax-fin-lex.si/Dokument/Podrobnosti?rootEntityId=ba8b7fca-5d67-4e22-bc9c-88e37f224a9d>, 4. 6. 2025).

2. NAČELA

To poglavje obravnava načela, na katerih bi morale temeljiti vse presoje vplivov predlaganih posegov, ki bi lahko vplivali na območja svetovne dediščine (angl. *World Heritage properties*) in njihovo izjemno univerzalno vrednost.

1. S podpisom Unescove Konvencije o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine so se države pogodbenice zavezale k varovanju in ohranjanju vse dediščine sveta.

Dolžnost držav pogodbenic je prepoznavati, varovati, ohranjati, predstavljati in prenašati svojo kulturno in naravno dediščino prihodnjim rodovom ter zagotoviti, da dediščina igra vidno vlogo v življenju skupnosti. Odločitve o predlaganih posegih morajo zagotavljati varovanje in ohranjanje izjemne univerzalne vrednosti območij svetovne dediščine, to pa lahko zahteva varstvo tudi drugih dediščinskih/ohranitvenih vrednosti. Če bi se stanje območja svetovne dediščine tako poslabšalo, da bi to izgubilo značilnosti, zaradi katerih je bilo vpisano na Seznam svetovne dediščine, se ga lahko Odbor za svetovno dediščino odloči s Seznama izbrisati.

→ Konvencija o svetovni dediščini, 4., 5. člen itd.

2. Presoja vplivov je v pomoč pri doseganju trajnostnega razvoja, ki je združljiv z varovanjem in ohranjanjem svetovne dediščine.

Države pogodbenice so se zavezale varovati in ohranjati svetovno dediščino, ob tem pa v največji možni meri izkoristiti njen potencial za trajnostni razvoj. S pomočjo presoje vplivov je mogoče oceniti potrebo po predlaganem posegu in njegove posledice, s tem pa omogočiti doseganje okoljskih, družbenih in ekonomskih rezultatov, ki ne ogrožajo izjemne univerzalne vrednosti. Presoja vplivov se lahko uporabi tudi za prepoznavanje temeljnih neskladij med predlaganimi posegi in prednostno vlogo varovanja izjemne univerzalne vrednosti.

→ Operativne smernice, odst. 14 bis; Politika vključevanja perspektive trajnostnega razvoja v procese Konvencije o svetovni dediščini; Agenda ZN za trajnostni razvoj do leta 2030.

3. Države pogodbenice so dolžne še pred obravnavo predlaganega posega, ki bi lahko vplival na svetovno dediščino, o njem obvestiti Unescov Center za svetovno dediščino.

To velja za vsak predlagan poseg, za katerega se upravičeno pričakuje, da bo vplival na izjemno univerzalno vrednost območja svetovne dediščine, ne glede na to, ali gre za vplive na samem območju svetovne dediščine, v njegovem vplivnem območju ali v njegovem širšem okolju. Odbor za svetovno dediščino ali Unescov Center za svetovno dediščino lahko zahtevata, da se pred sprejemom kakršnihkoli nepovratnih odločitev pripravi in jima posreduje presoso vplivov. Odločitev za predlagani poseg ali proti njemu mora temeljiti na presoji vplivov, zato ne sme biti nikoli sprejeta pred izdelavo presoje ali vplivati na njen rezultat.

→ Operativne smernice, odst. 110, 112, 118 bis in 172.

4. Vsaka presoja vplivov na območje svetovne dediščine mora izrecno obravnavati izjemno univerzalno vrednost, pa tudi ostale dediščinske/ohranitvene vrednosti.

Predlagane posege, ki bi lahko vplivali na svetovno dediščino, številne države v okviru nacionalnih ali drugih postopkov presoje vplivov obravnavajo kot sestavni del presoje vplivov na okolje in družbo (PVO)² ali strateške oz. celovite presoje vplivov na okolje (CPVO)³. V takem primeru je treba svetovno dediščino podrobno obravnavati v okviru širše presoje. Če predlagani poseg ni vključen v takšen postopek načrtovanja, je treba izvesti samostojno presojo vplivov na dediščino. V obeh primerih mora presoja jasno obravnavati potencialne vplive na attribute območja svetovne dediščine, ki izražajo njegovo izjemno univerzalno vrednost in druge dediščinske/ohranitvene vrednosti.

→ Operativne smernice, odst. 110 in 118 bis.

5. Presoja vplivov se mora začeti že s prvo obravnavo predlaganega posega, ki bi lahko vplival na svetovno dediščino, ter se nadaljevati med razvojem in izvajanjem posega in po njem.

Vsaka odločitev o potrebi po presoji vplivov (predhodna presoja, angl. *screening*) mora upoštevati ranljivost in izjemno vrednost območij svetovne dediščine. To zahteva previdnostni pristop: presojo vplivov je treba izvesti v vsakem primeru, razen če je mogoče jasno izkazati, da predlagani poseg ne bo škodljivo vplival na območje svetovne dediščine in njegovo izjemno univerzalno vrednost. Enako velja tudi, če predlagani poseg ne bi imel nobenih drugih vplivov. To omogoča, da se dediščina že vnaprej ustrezno obravnava ter da je predlagani poseg mogoče prilagoditi, premestiti ali, če je treba, preprečiti, preden se sprejmejo zaveze ali izvedejo nepovratne aktivnosti. Če se predlagani poseg nadaljuje, je potreben nadzor med samim izvajanjem in po izvedbi ter po potrebi tudi ob njegovi razgradnji in sanaciji območja. Z monitoringom bo mogoče ugotoviti, ali so za neprekinjeno varstvo svetovne dediščine potrebni nadaljnji ukrepi.

→ Operativne smernice, odst. 110, 118 bis in 172.

6. Presajo vplivov naj opravijo strokovnjaki z ustreznim znanjem.

V skupini za pripravo presoje vplivov morajo biti strokovnjaki s poznavanjem:

- Konvencije o svetovni dediščini,
- obravnavanega območja svetovne dediščine (vključno s potencialno ogroženimi atributi),
- predlaganega posega.

Razen izjemoma mora biti skupina večsektorska, večdisciplinarna in neodvisna.

→ Operativne smernice, odst. 14.

7. Presoja vplivov mora spodbujati učinkovito, vključujoče in enakopravno participacijo vseh imetnikov pravic, vključno s staroselskimi skupnostmi, lokalnimi skupnostmi in drugimi deležniki.

Eden od strateških ciljev Odbora za svetovno dediščino je »krepitev vloge vseh skupnosti pri izvajanju Konvencije o svetovni dediščini«. Že na začetku je treba določiti vse imetnike pravic in druge deležnike ter se z njimi posvetovati, da se lahko njihova stališča in morebitni pomisleki smiselno upoštevajo v presoji. **Deklaracija ZN o pravicah domorodnih ljudstev** iz leta 2007 določa, da imajo staroselske skupnosti pred sprejetjem kakršnegakoli projekta, ki zadeva njihove posesti ali ozemlja in druge vire, pravico do prostovoljnega, predhodnega in informiranega soglasja. Države pogodbenice se spodbuja k uporabi pristopov, ki temeljijo na človekovih pravicah, ter k pridobitvi omenjenega predhodnega soglasja imetnikov pravic, kjer je to smiselno.

→ Operativne smernice, odst. 12, 14 bis, 39 in 119.

→ Politika o sodelovanju s staroselskimi skupnostmi (*Policy on Engaging with Indigenous Peoples*), UNESCO 2018.

² Op. ur. odb. prev.: v Sloveniji primerljivo s postopkom presoje vplivov na okolje, v nadaljevanju PVO.

³ Op. ur. odb. prev.: v Sloveniji primerljivo s postopkom celovite presoje vplivov na okolje, v nadaljevanju CPVO.

8. V presoji vplivov je treba opredeliti smiselne alternative in presoditi njihove potencialne vplive.

Za določitev najbolj trajnostne možnosti za varovanje izjemne univerzalne vrednosti območja svetovne dediščine in uresničitev ciljev predlaganega posega je treba v presoji vplivov upoštevati tako negativne kot pozitivne vplive predlaganega posega ter njegove alternative. To lahko pomeni alternativne lokacije, obseg, procese, ureditve območja, pogoje delovanja in podobno. Pomembno je vključiti tudi možnost, da poseg ne bo izveden.

→ Operativne smernice, odst. 118 bis.

9. V presoji vplivov je treba oceniti širše trende in kumulativne vplive.

Predlagani poseg je treba presojati v širšem kontekstu, in ne ločeno. Več hkratnih projektov iste vrste ali kombinacija različnih projektov, ki si sledijo skozi čas, ima lahko kumulativne vplive, ki potencirajo vplive posameznega predlaganega posega. Ranljivost območja svetovne dediščine in vplive predlaganega posega lahko povečajo tudi drugi dejavniki, vključno s podnebnimi spremembami. V presoji je zato treba upoštevati tudi druge pretekle, obstoječe ali utemeljeno predvidljive prihodnje posege oz. aktivnosti, ki bi lahko vplivali na območje svetovne dediščine. Po podrobni obravnavi posameznih vplivov je treba v presojo vključiti tudi končno oceno vseh potencialnih vplivov skupaj.

→ Operativne smernice, odst. 111, alineja d in odst. 112.

10. Presoja vplivov ni linearen, temveč iterativen proces.

Številni koraki presoje vplivov morajo temeljiti na rezultatih drugih korakov in jih je zato treba posodablјati. Tako je treba na primer po presoji potencialnih negativnih vplivov predlaganega posega in opredelitvi možnih omilitvenih ukrepov vplive znova presoditi ter tako zagotoviti, da bodo sprejeti omilitveni ukrepi še naprej varovali dediščinske/ohranitvene vrednosti. Ponovni razmislek o alternativah lahko spodbudijo tudi rezultati posvetovanja z javnostjo glede vsebine osnutka poročila o vsebinjenju.

→ Operativne smernice, odst. 111, alineji c in d.

11. Postopki presoje vplivov morajo biti vključeni v sistem upravljanja območja svetovne dediščine.

Upravlјavci morajo v svojih odločitvah upoštevati priporočila presoje vplivov, ta pa se lahko opirajo na obstoječe okvire in postopke upravljanja (npr. izjavo o izjemni univerzalni vrednosti, opredelitev drugih dediščinskih/ohranitvenih vrednosti, kartiranje atributov, zbiranje podatkov). V cikličnem procesu lahko to prispeva k boljšemu upravljanju, monitoringu, zmanjševanju tveganj in boljšim povratnim informacijam, s tem pa h kakovosti prihodnjih presoj vplivov.

→ Operativne smernice, odst. 108 in 110.

3. KONTEKST SVETOVNE DEDIŠČINE ZA PRESOJO VPLIVOV

To poglavje razlaga sistem svetovne dediščine: **Konvencijo o svetovni dediščini**, območja svetovne dediščine ter njihove **vrednosti** in **attribute**, vodenje in upravljanje svetovne dediščine ter povezave s trajnostnim razvojem.

3.1 KONVENCIJA O SVETOVNI DEDIŠČINI

Unescova Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine⁴ – Konvencija o svetovni dediščini – prepoznava pomen območij naravne in kulturne dediščine ter nujnost njihovega varovanja in ohranjanja v hitro spreminjajočem se svetu. Čeprav se že same **države pogodbenice** zavezujejo, da bodo ohranjale vso **dediščino** na svojem ozemlju, je najprepoznavnejši sestavni del Konvencije Seznam svetovne dediščine, na katerega so vpisana območja naravne in kulturne dediščine z »izjemno univerzalno vrednostjo«. Za vpis na Seznam morajo območja izpolnjevati vsaj enega od desetih kriterijev za **izjemno univerzalno vrednost** (okno 3.1), vključno s pogoji **avtentičnosti**, **integritete** ter varstva in upravljanja (glej okno 3.2).⁵ Obstaja več vrst območij naravne in kulturne dediščine: kraji z vidnimi geološkimi danostmi in geološkimi procesi, naravne in kulturne krajine, ekosistemi in naravni habitati, arhitekturni kompleksi, naselja, arheološka najdišča, industrijska dediščina, sveti kraji, dediščinske poti in številne druge. Z njimi so lahko povezani nesnovni atributi, kot so pomembne duhovne prakse ali z njimi povezane kulturne tradicije, ki se odražajo v fizičnih elementih območja svetovne dediščine.

Tako kot sama svetovna dediščina so raznovrstni tudi vplivi, ki jo lahko prizadenejo. Primeri: osuševalna dela, ki dolvodno negativno vplivajo na nivo vode na sladkovodnem območju svetovne dediščine; velike stavbe, ki spremenijo poglede na **območje svetovne dediščine** in z njega; postopne spremembe, ki predrugačijo urbanistično zasnovo, značilno za določeno zgodovinsko obdobje; prekinitev migracijske poti pomembne (živalske) vrste; kakršnakoli gradnja na območju, katerega neokrnjenost je bistvena za pomembno kulturno tradicijo. **Presoja vplivov** je ključno orodje za prepoznavanje, preprečevanje in minimiziranje takšnih negativnih vplivov.

S **Konvencijo o svetovni dediščini** je bil ustanovljen tudi **Odbor za svetovno dediščino**, medvladno telo, ki ga sestavljajo države pogodbenice in ki skrbi za Seznam svetovne dediščine. Za Konvencijo skrbi tudi sekretariat Unesca, znan pod imenom **Center za svetovno dediščino**. V tretjem odstavku 8. člena Konvencija navaja tri mednarodne organizacije, ki delujejo kot **posvetovalna telesa** Odbora za svetovno dediščino: to so Mednarodni center za študij varstva in restavriranja kulturnih dobrin (ICCROM), Mednarodni svet za spomenike in spomeniška območja (ICOMOS) ter Mednarodna zveza za varstvo narave (IUCN). Odbor za svetovno dediščino se z namenom nadzorovanja in usmerjanja izvajanja Konvencije sestaja enkrat letno. Na teh zasedanjih tudi sprejema odločitve o vpisu območij na Seznam svetovne dediščine ali izbrisu z njega. Odbor tudi pregleduje poročila o **stanju ohranjenosti** območij, vpisanih na Seznam svetovne dediščine, in lahko ob morebitnih negativnih vplivih nanje od držav pogodbenic zahteva ukrepanje, vključno s presojo vplivov. Odločitev Odbora št. 39 COM 7 celo poudarja prednosti uporabe presoje vplivov pri upravljanju kontinuitete in sprememb ter države pogodbenice poziva k vključitvi postopkov presoje vplivov v zakonodajo, mehanizme načrtovanja in načrtovanje upravljanja.

4. <https://whc.unesco.org/en/convention/>

5. Če nameravajo države pogodbenice predlagati nominacijo za vpis na Seznam svetovne dediščine, lahko območja dediščine uvrstijo na Poskusni seznam. Načela in metodologija, opisani v tem Priročniku, so lahko v pomoč tudi pri varovanju in upravljanju območij na Poskusnem seznamu.

Okno 3.1: Kriteriji izjemne univerzalne vrednosti.

Območje dediščine mora:

- (i) predstavljati mojstrovino človeškega ustvarjalnega genija,
- (ii) izražati pomembno izmenjavo človeških vrednot v določenem časovnem obdobju ali na kulturnem območju sveta – zaradi razvoja v arhitekturi ali tehnologiji, monumentalni umetnosti, načrtovanju mest ali krajinskem načrtovanju,
- (iii) biti edinstven ali vsaj izjemen dokaz o kulturni tradiciji ali civilizaciji – obstoječi ali že izginuli,
- (iv) biti izjemen primer tipa stavbe, arhitekturne ali tehnološke celote ali krajine, ki ilustrira pomembno stopnjo v človeški zgodovini,
- (v) biti izjemen primer tradicionalne naselbine oziroma rabe tal ali morja, značilne za določeno kulturo (ali kulture) ali človekovo interakcijo z okoljem, zlasti če je to postalo ranljivo zaradi vpliva nepovratnih sprememb,
- (vi) biti neposredno ali oprijemljivo povezano z dogodki ali živimi običaji, idejami ali prepričanji, z umetniškimi in literarnimi deli izjemnega univerzalnega pomena (po mnenju Odbora naj se ta kriterij po možnosti uporablja skupaj z drugimi kriteriji),
- (vii) vsebovati izjemne naravne pojave ali območja izjemnih naravnih lepot in estetskega pomena,
- (viii) biti izjemen pojav, ki prikazuje pomembne faze zemeljske zgodovine, vključno z informacijami o življenju, pomembnimi geološkimi procesi v razvoju reliefnih oblik ali pomembnimi geomorfnimi in fiziografskimi značilnostmi,
- (ix) biti izjemen primer, ki predstavlja pomembne stalne ekološke in biološke procese v evoluciji in razvoju kopenskih, sladkovodnih, obalnih ali morskih ekosistemov ter rastlinskih in živalskih združb in/ali
- (x) zajemati naravne habitate, ki so bistveni za ohranjanje biotske raznovrstnosti na kraju samem, vključno s habitatmi ogroženih vrst izjemne univerzalne vrednosti, pomembnimi za znanost ali ohranjanje.

Vir: UNESCO, 2021.

Ono 3.2: Avtentičnost, integriteta, varstvo in upravljanje.

Avtentičnost se uporablja za kulturno dediščino in opisuje, v kolikšni meri sta poznavanje in razumevanje vrednosti območja dediščine razumljena in sprejeta kot verodostojna: ali so njegove kulturne vrednosti resnično in verodostojno izražene z raznolikimi atributi, vključno z obliko in zasnovo, materiali in gradivom, rabo in funkcijo, tradicijami, tehnikami in sistemi upravljanja, lokacijo in okolico, jezikom in drugimi oblikami nesnovne dediščine, duhom in občutjem ter drugimi notranjimi in zunanjimi dejavniki.

Integriteta je merilo celovitosti in neokrnjenosti naravne in/ali kulturne dediščine in njenih atributov: z njo ocenjujemo, v kolikšni meri območje dediščine vključuje elemente, potrebne za izražanje njegove izjemne univerzalne vrednosti, ali s svojim obsegom zagotavlja popolno predstavitev značilnosti in procesov, ki odražajo njegov pomen, ter ali je zavarovano pred negativnimi posledicami razvoja in/ali zanemarjanja.

Varstvo in upravljanje je povezano z zagotavljanjem ohranjanja in krepitve izjemne univerzalne vrednosti območja svetovne dediščine skozi čas, vključno z njegovo integriteto in/ali avtentičnostjo.

Vir: UNESCO, 2021.

3.2 OBMOČJA SVETOVNE DEDIŠČINE

3.2.1 IZJEMNA UNIVERZALNA VREDNOST

Vpis na Seznam svetovne dediščine pomeni formalno priznanje **izjemne univerzalne vrednosti (IUV)** kraja **dediščine**. Koncept IUV, skupaj s pogojeoma **avtentičnosti** in **integritete**, je bistvo **Konvencije o svetovni dediščini** in vseh aktivnosti, povezanih z območji dediščine na Seznamu, vključno s presojo vplivov (slika 3.1). Za vsako območje dediščine na Seznamu se pripravi **izjava o izjemni univerzalni vrednosti**, ki povzema utemeljitev vpisa območja na Seznam svetovne dediščine ter služi kot izhodišče za globalno priznanje in sprejetje dediščinskih/ohranitvenih vrednosti tega kraja. Izjave so dostopne na spletni strani Unescovega **Centra za svetovno dediščino**, kjer so na voljo tudi drugi pomembni dokumenti, kot so nominacijski dosjeji, upravljavski načrti in poročila o misijah.

Slika 3.1: Trije stebri izjemne univerzalne vrednosti.

3.2.2 VREDNOSTI IN ATRIBUTI

V **izjavi o izjemni univerzalni vrednosti** so opisane vrednosti in atributi **območja svetovne dediščine**, zaradi katerih je bilo vpisano na Seznam svetovne dediščine. Za vsako območje na Seznamu je treba zagotoviti trajno varstvo njegove **IUV**, vključno z **avtentičnostjo** in **integriteto**. Ti koncepti so pomembni za izvajanje **presoje vplivov** v kontekstu svetovne dediščine.

Vrednosti⁶ so lastnosti, zaradi katerih je kraj dediščine poseben. Iz specifične kombinacije dediščinskih/ohranitvenih vrednosti je razviden njegov poseben pomen. Za območja svetovne dediščine velja, da je vrednost, ki je »pomembna za sedanje in prihodnje generacije vsega človeštva«, njihova IUV (glej primer v oknu 3.3). Območje svetovne dediščine ima lahko tudi **druge dediščinske/ohranitvene vrednosti**, ki jih je treba v presoji vplivov upoštevati, na primer vrednosti, zavarovane na nacionalni in lokalni ravni, in/ali vrednosti staroselskih in z njimi povezanih skupnosti. Te so lahko razglašene oziroma priznane formalno ali neformalno.

Atributi so elementi kraja dediščine, ki izražajo njegove vrednosti in omogočajo njihovo razumevanje. To so lahko fizične lastnosti, ki se nanašajo na materialno tkivo in druge snovne značilnosti, ali pa nesnovni vidiki, kot so procesi, družbene ureditve ali kulturne prakse ter asociacije in odnosi, ki se odražajo v fizičnih elementih območja.

6 Op. ur. odb. prev.: Čebren Lipovec, N., Svetina, M., 2025. *Vrednosti in vrednote: razmislek o rabi temeljnih pojmov v interdisciplinarnem delu konservatorske stroke*, Glasnik slovenskega etnološkega društva, 65/1.

Atributi krajev kulturne **dediščine** so lahko stavbe ali drugi grajeni elementi – njihove oblike, materiali, zasnova, rabe in funkcije, pa tudi urbanistične zasnove, kmetijske prakse, verski obredi, gradbene tehnike, vizualna razmerja in duhovne povezave. Atributi območij naravne dediščine so lahko posebne krajinske značilnosti, habitatna območja, reprezentativne vrste, vidiki, povezani s kakovostjo okolja (npr. neokrnjenost, visoka/prvobitna kakovost okolja), obseg in naravna ohranjenost habitatov ter velikost in sposobnost preživetja populacij prostoživečih vrst. Atributi lahko zajemajo obsežna območja, nanje pa lahko vplivajo procesi, ki se odvijajo zunaj območja svetovne dediščine.

Atributi in njihovo vzajemno delovanje morajo biti v središču ukrepov varovanja, ohranjanja in upravljanja. Izraz »atributi« se uporablja zlasti v zvezi z območji svetovne dediščine, pri čemer nam pove, kako je določena in izražena njihova izjemna univerzalna vrednost. Jasno razumevanje atributov, ki so nosilci IUV, je ključnega pomena za njihovo dolgotrajno varstvo. Prostorska razporeditev teh atributov in z njimi povezane zahteve glede varstva morajo biti podlaga za določitev meje območja svetovne dediščine in njegovega vplivnega območja ter za druge upravljaljske ukrepe.

Izraz »atribut« se uporablja zlasti v zvezi z območji svetovne dediščine, za opis, kako je določena in izražena izjemna univerzalna vrednost (glej okno 3.3).

Okno 3.3: Primer izjave o izjemni univerzalni vrednosti (odlomek).

Morski park Modro morje in staro mesto Heritopolis

Območje svetovne dediščine leži v ekološko pomembni in v svetovnem merilu izjemni regiji, v *Modrem morju*. Razteza se čez 400.000 hektarjev, vplivno območje meri 600.000 hektarjev ter obsega morske in kopenske površine. Gre za del večjega prehodnega območja med severno in južno biogeografsko regijo, kjer so se v morskih sistemih razvili različni in svojevrstni ekosistemi in vrste, tudi ogrožene ekološke združbe. V veliki meri neokrnjeni habitati vključujejo redke primere tropskih koralnih grebenov in edinstvene vrste mehkih koral. Območje svetovne dediščine in njegova okolica obsegata tudi morske travnike in habitate mangrov. V teh habitatih domujejo populacije morskih ptic, morskih sesalcev, rib, koral, morskih psov, mant in morskih želv, tu je tudi pomembno območje prehranjevanja zadnje vitalne populacije ogroženega oranžnega dugonga. Morski park Modro morje je pomembno izvirno območje ličink in vključuje drsitišča komercialnih vrst rib ...

Zaradi njegove lege na obali *Modrega morja* so na območju zgodovinskega pristaniškega mesta *Heritopolis* v preteklosti potekale pomembne kulturne izmenjave. Čeprav se v njegovi arhitekturi zrcali predvsem zlata doba mesta, ki je bilo v 18. stoletju živahno trgovsko pristanišče, so stavbe postavljene v skladu z veliko starejšo urbanistično zasnovo iz 6. stoletja. V urbanističnem načrtu iz 18. stoletja je bila grajenemu tkivu v mestnem jedru pripisana enako pomembna vloga kot javnim zelenim površinam. Poleg tega se po mestnem tkivu vrstijo pomembni spomeniki iz vsakega obdobja zgodovine mesta: Evgenijev mavzolej, bazilika sv. Helene ter Velika mošeja z medreso in kopališčem so pomembne arhitekturne mojstrovine iz različnih obdobj. Eklektični spoj vernakularne in monumentalne arhitekture je izraz različnih skupnosti, ki so tisočletje in pol naseljevale mesto in še danes živijo v skladu s tradicionalnimi običaji ...

Vir: Program World Heritage Leadership.

Opomba: V odlomku so vrednosti (zakaj je območje dediščine posebno?) podčrtane, atributi (kako lahko v kraju te vrednosti prepoznamo?) pa so označeni s poševnim tiskom.

Skozi attribute, ki lahko prispevajo k ohranitvi **avtentičnosti** in **integritete** območij svetovne dediščine, se izražajo tudi nacionalne in lokalne vrednosti. Razmerje med atributi in vrednostmi je lahko večplastno – en atribut lahko izraža več različnih vrednosti, pa tudi obratno, določeno vrednost lahko izraža več atributov. Čeprav je torej opredelitev IUV ter nacionalnih in lokalnih vrednosti in atributov lahko koristna, je treba v **presoji vplivov** upoštevati, da skupaj tvorijo povezan sistem in da lahko **predlagani poseg** vpliva na celoto.

3.2.3 MEJE, VPLIVNA OBMOČJA IN ŠIRŠE OKOLJE

Območje svetovne dediščine je določeno z **mejo**, in v idealnem primeru so vsi **atributi** IUV znotraj nje. Večinoma ga obdaja formalno priznana **vplivno območje** (eno ali več), ki podpira varstvo IUV in atributov območja, npr. z ohranjanjem pogledov na nezastrto obzorje ali s povezovanjem komponent območja svetovne dediščine. Za vplivna območja veljajo dopolnilne zakonske omejitve glede njihove rabe in razvoja, kar zagotavlja dodatno varstvo območja svetovne dediščine. Karte z mejami in vplivnimi območji so dostopne na spletni strani Seznama svetovne dediščine; takšne karte so tudi pogoj za uspešno oddajo nominacije. Za varstvo območij svetovne dediščine in njihovih vplivnih območij države uporabljajo različne zakonodajne, politične in upravljaljske okvire.

Vsako območje svetovne dediščine obdaja **širše okolje**, tj. neposredno in razširjeno okolje, ki dopolnjuje njegov pomen ali prispeva k njegovemu posebnemu značaju. To okolje se lahko navezuje na topografijo območja, njegovo naravno in grajeno okolje ter druge elemente, kot so infrastruktura, vzorci rabe zemljišč, prostorska ureditev in vizualna razmerja. Vključuje lahko s tem povezane ekološke in hidrološke koridorje, družbene in kulturne prakse, gospodarske procese, pa tudi druge nesnovne razsežnosti **dediščine**, kot so zaznave in asociacije. Širše okolje ima lahko ključno vlogo pri varovanju **avtentičnosti** in **integritete** območja svetovne dediščine, njegovo upravljanje pa je povezano z vlogo, ki jo ima pri podpiranju **izjemne univerzalne vrednosti**.⁷

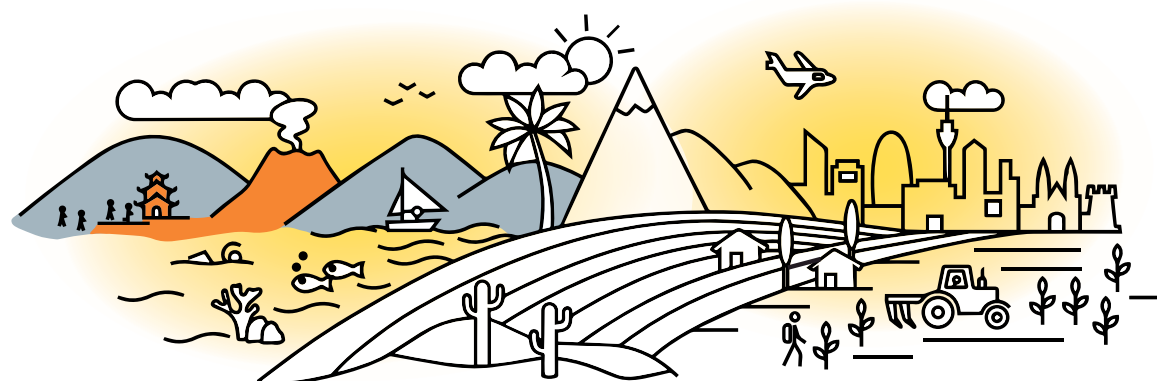
V nasprotju z vplivnimi območji, ki običajno zavzemajo neposredno okolico območja svetovne dediščine, za širše okolje zakonodajno varstvo ni nujno vedno vzpostavljeno. Zato obstaja tveganje, da bodo predlagani posegi v širšem okolju načrtovani brez upoštevanja potencialnih vplivov na območje svetovne dediščine. Širše okolje območja svetovne dediščine je lahko prikazano na karti, toda v številnih primerih mora biti določeno med postopkom **vsebinjenja** (angl. *scoping*) v okviru presoje vplivov. Lahko je manjše ali omejeno celo zgolj na vplivno območje, denimo v primerih omejenih pogledov na območje svetovne dediščine, katerega IUV se navezuje na njegovo arhitekturo. Lahko pa je to zelo obsežno območje, na primer tam, kjer so zaradi migracijskih poti prostoživečih živali, ki prispevajo k IUV območja svetovne dediščine, potrebni široki koridorji (glej sliko 3.2). Nekateri predlagani posegi lahko prav zaradi tovrstne soodvisnosti med območjem svetovne dediščine in njegovim širšim okoljem vplivajo na IUV, zato mora **presoja vplivov** upoštevati tudi širše okolje vpisanega območja.

⁷ Deloma povzeto po: <https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/xian-declaration.pdf>.

Območje svetovne dediščine

Vplivno območje

Območje svetovne dediščine

Vplivno območje

Širše okolje

Slika 3.2: Primer območja svetovne dediščine (oranžna), njegovega vplivnega območja (siva) in soodvisnosti z njegovim širšim okoljem (rumena).

3.3 UPRAVLJANJE IN VODENJE SVETOVNE DEDIŠČINE KOT PODLAGA ZA PRESOJO VPLIVOV

3.3.1 UPRAVLJANJE IN VODENJE

Postopki za upravljanje območij, vpisanih na Seznam svetovne dediščine, so določeni v Operativnih smernicah za izvajanje Konvencije o svetovni dediščini.⁸ Vsaka država pogodbenica določi nacionalni organ in nacionalno stično točko, ki pomagata pri izvajanju Konvencije na državni ravni. Za območja dediščine veljajo različni sistemi vodenja, praviloma pa je za posamezno **območje svetovne dediščine** odgovoren upravljavec. Kontaktni podatki za nacionalne stične točke in upravljivce so dostopni pri **Unescovem Centru za svetovno dediščino**, ki na svoji spletni strani zagotavlja tudi dodatne informacije in navodila za upravljanje območij naravne in kulturne svetovne dediščine.

3.3.2 ZAHTEVA ZA ZAČETEK POSTOPKA PRESOJE VPLIVOV

Za obveščanje Unescovega Centra za svetovno dediščino o **predlaganih posegih**, ki bi lahko vplivali na območje svetovne dediščine, je običajno pristojna **nacionalna stična točka**, in v skladu z Operativnimi smernicami (**odst. 172**) je to dolžna storiti še pred sprejetjem kakršnihkoli nepovratnih odločitev. Na takšne posege lahko opozorijo tudi upravljivci, če ugotovijo, da je treba Unescov Center za svetovno dediščino obvestiti o posegu in izvesti presojo vplivov. V skladu z **odst. 174** Operativnih smernic se lahko na Unescov Center za svetovno dediščino obrnejo tudi predstavniki civilne družbe in druge skupine, ki jih skrbijo vplivi na območja svetovne dediščine.

8 UNESCO, prva izdaja 1977. Zadnja verzija v času prevoda teh smernic: 2024. <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>.

Unescov Center za svetovno dediščino lahko nato od države pogodbenice zahteva dodatne informacije o predlaganem posegu, vključno s presojami vplivov, ki morajo biti opravljene pred začetkom izvajanja posegov. Center te informacije pregleda v tesnem sodelovanju s **posvetovalnimi telesi**. Če razmere na območju svetovne dediščine zahtevajo ukrepanje Odbora za svetovno dediščino, na naslednji seji Odbora predstavijo poročilo o **stanju ohranjenosti** območja. Po preučitvi primera lahko Odbor zahteva presojo vplivov, priporoči popravke obstoječe presoje vplivov ali zavzame stališče o predlaganem posegu. Če zahteva presojo vplivov, je država pogodbenica dolžna zagotoviti, da se presoja opravi v skladu s tem Priročnikom in predloži v pregled, kot zahteva Odbor.

Na splošno velja, da zanesljiv sistem upravljanja z učinkovitimi ukrepi vodenja in nadzora omogoča lažje in učinkovitejše izvajanje **presoje vplivov**, saj poenostavi zbiranje podatkov in olajša sodelovanje javnosti, poleg tega pa je v takšnem sistemu lažje spremljati in obvladovati vplive. Vendar pa lahko presoja vplivov prispeva k izboljšanju predlaganih posegov, tudi če za **območje svetovne dediščine** ni vzpostavljen dobro delujoč sistem upravljanja. S presojo vplivov pridobljene izhodiščne informacije se lahko na primer uporabijo tudi za druge namene, povezane z upravljanjem; presoja vplivov lahko spodbudi **deležnike**, da združijo moči in se zavzamejo za bolj participativno sprejemanje odločitev, ter služi kot pomoč pri opredelitvi, katere vrste predlaganih posegov so za območje svetovne dediščine sprejemljive.

3.4 VKLJUČEVANJE PERSPEKTIVE TRAJNOSTNEGA RAZVOJA V PROCES KONVENCIJE O SVETOVNI DEDIŠČINI

Unescova Politika vključevanja perspektive trajnostnega razvoja v procese Konvencije o svetovni dediščini (2015) pojasnjuje, kako lahko območja svetovne dediščine prispevajo k uresničevanju ciljev Agende Združenih narodov za trajnostni razvoj do leta 2030 (2015) (glej okno 3.4). S to politiko se dodatno okrepi zahteva po varstvu **izjemne univerzalne vrednosti** ob hkratnem upoštevanju razsežnosti trajnostnega razvoja (okoljska trajnostnost, vključujoč socialni razvoj in vključujoč gospodarski razvoj) ter vprašanj miru in varnosti. Te razsežnosti so medsebojno povezane in neločljive: vse so enako pomembne in za doseg svojih posameznih ciljev morajo delovati skupaj. Ta dvojni pristop velja tudi za presojo vplivov v kontekstu svetovne dediščine – **države pogodbenice** se morajo upravljanja svetovne dediščine in varovanja IUV lotiti proaktivno, to pa vključuje tudi delovanje za trajnostni razvoj.

Okno 3.4: Politika vključevanja perspektive trajnostnega razvoja v procese Konvencije o svetovni dediščini (izvleček).

Konvencija o svetovni dediščini s prepoznavanjem, varovanjem in ohranjanjem nenadomestljivih območij kulturne in naravne dediščine z izjemno univerzalno vrednostjo (IUV) ter njihovim predstavljanjem in prenašanjem prihodnjim rodovom že sama po sebi pomembno prispeva k trajnostnemu razvoju in blaginji ljudi. Ob tem je lahko krepitev treh razsežnosti trajnostnega razvoja, tj. okoljske trajnostnosti, vključujočega socialnega razvoja in vključujočega gospodarskega razvoja, skupaj z zagotavljanjem miru in varnosti dobrobit za območja svetovne dediščine in podpira njihovo IUV, če je ustrezno vključena v sisteme njihovega ohranjanja in upravljanja.

Države pogodbenice morajo zato poleg varovanja IUV območij svetovne dediščine prepoznati in pospeševati inherentni potencial območij za krepitev vseh razsežnosti trajnostnega razvoja ter z usklajevanjem svojih strategij ohranjanja in upravljanja s širšimi cilji trajnostnega razvoja omogočiti skupne koristi za družbo. IUV območij svetovne dediščine pri tem ne sme biti ogrožena.

Vir: UNESCO, 2015, odst. 3 in 4.

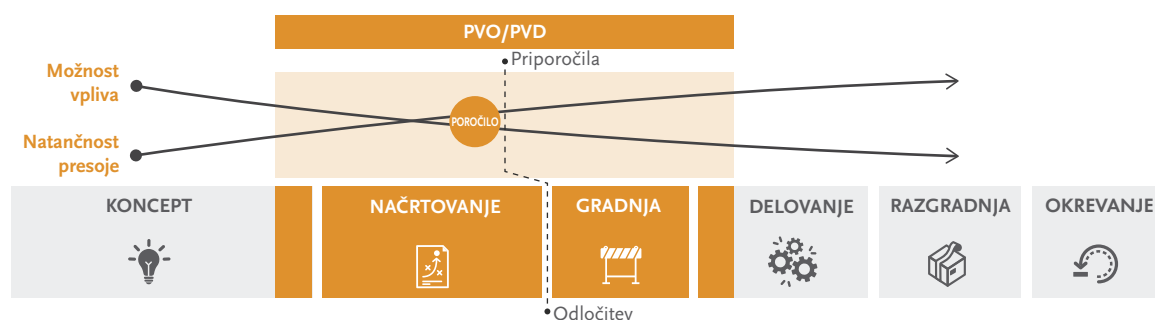
4. PRESOJA VPLIVOV NA SVETOVNO DEDIŠČINO

To poglavje podaja pregled presoje vplivov in pojasnjuje, kako jo je mogoče izvajati za območja svetovne dediščine. Obravnava primere, kjer nacionalni ali drugi okviri zahtevajo obvezno izvedbo presoje vplivov in obenem upoštevajo kontekst svetovne dediščine.

4.1 PRESOJA VPLIVOV

Presoja vplivov⁹ je opredeljena kot »razmišljanje pred ukrepanjem« (Morrison-Saunders, 2018). Je podlaga za odločanje, saj obravnava možne posledice predlaganih posegov za **okolje** oz. za **IUV** območij svetovne dediščine. Vedno jo je treba izvesti pred sprejetjem kakršnihkoli nepovratnih odločitev ali posegov, zato da se v dokončni odločitvi dejansko upoštevajo tudi vse ugotovitve presoje. To zagotavlja najboljše rešitve za izjemna območja sveta in za družbo, tako danes kot v prihodnje.

Priprava in izvedba **predlaganega posega** potekata v različnih fazah (slika 4.1). Presoja vplivov je treba izvesti dovolj zgodaj, da lahko njene ugotovitve usmerjajo načrtovanje: prej ko z njo pričnemo, bolje bo za dediščino. Končno poročilo presoje vplivov mora biti pripravljeno pravočasno, tj. pred začetkom gradnje ali drugih pripravljanih posegov na terenu, da lahko pomaga pri odločanju o tem, ali naj se predlagani poseg nadaljuje, spremeni ali sploh ne izvede.¹⁰

Slika 4.1: Priprava in izvedba predlaganega posega. Presoja vplivov je treba opraviti v primernem trenutku poteka predlaganega posega, zato da lahko usmerja proces njegovega načrtovanja in zagotovi ozavešeno sprejemanje odločitev.

Opomba: Glede na vrsto predlaganega posega je faza »gradnje« lahko tudi druga oblika priprav na poseg; faza »delovanja« pa lahko pomeni tudi dolgoročno izvajanje in potek predlaganega posega.

Presoje vplivov se uporabljajo že od leta 1970 in so se doslej uveljavile v skoraj vseh državah. Danes številne mednarodne finančne ustanove in velike poslovne banke od svojih posojilojemalcev kot predpogoj za posojilo zahtevajo dokaz o njihovem varovanju naravne in kulturne **dediščine** – in pri tem je lahko v pomoč presoja vplivov. **Posvetovalna telesa** Odbora za svetovno dediščino so že na začetku osemdesetih let 20. stoletja poudarjala, da se lahko presoja vplivov uporablja tudi v kontekstu svetovne dediščine; v zadnjem desetletju je Odbor zahteval presojo vplivov za več kot 200 območij svetovne dediščine.

⁹ V pravnih sistemih posameznih držav se uporabljajo različni izrazi, npr. »ocena vplivov na okolje« ali »okoljska izjava«.

¹⁰ Več osnovnih informacij o presoji vplivov: IAIA (1999, 2009), Glasson in Therivel (2019) ter Morrison-Saunders (2018).

4.1.1 POSTOPEK PRESOJE VPLIVOV

Presoja vplivov je treba začeti v zgodnji fazi snovanja **predlaganega posega** in mora biti podlaga za celoten postopek načrtovanja.

Sama presoja poteka v enajstih korakih (tabela 4.1), ki jih je mogoče prilagoditi glede na vrsto in lokacijo predlaganega posega.

Presoja vplivov običajno izvede neodvisna skupina strokovnjakov, ki je pooblaščen za usmerjanje:

- predlagateljevega načrtovanja predlaganega posega in
- odločitev pristojnega organa glede izdaje dovoljenja za predlagani poseg.

Pomembno je, da v presoji vplivov sodelujejo tudi imetniki pravic in drugi deležniki, vključno z **organi, pristojnimi za okolje, naravo in dediščino**, ter skupnostmi.

Za razliko od drugih smernic za presojo vplivov ta Priročnik zagovarja **participacijo imetnikov pravic in deležnikov** ter proaktivno reševanje problemov skozi celoten postopek presoje vplivov. To je pomembno, ker morajo na območjih svetovne dediščine in pri njihovem upravljanju sodelovati tudi imetniki pravic in drugi deležniki, pa tudi zato, ker je temeljni namen presoje vplivov preučiti alternative in **omilitve** vplivov na **izjemno univerzalno vrednost** območij svetovne dediščine.

Tabela 4.1: Splošni pregled postopka presoje vplivov.

Izhodiščna vprašanja za presojo vplivov (v poševnem tisku so zapisana dodatna izhodiščna vprašanja pri obravnavanju vplivov na svetovno dediščino)	
Skozi celoten proces presoje vplivov	
A. Participacija	• Kdo so imetniki pravic in drugi pomembni deležniki? • Kako naj bi imetniki pravic in drugi deležniki sodelovali? • Je treba pridobiti soglasja (npr. prostovoljno, predhodno in informirano soglasje staroselskih skupnosti in morebitnih drugih deležnikov)? • Kateri načini sodelovanja so primerni za različne skupine, vključno s tistimi, ki so bile skozi zgodovino praviloma brez pravic?
B. Proaktivno reševanje problemov	• Je predlagani poseg potreben? Ali je bolje »ne storiti ničesar«? • Kakšne so alternative predlaganemu posegu? • Kaj bi bila ustreznejša ali okoljsko najmanj škodljiva možnost za dosego predlaganih ciljev? • Kako preprečiti ali minimizirati negativne vplive predlaganega posega? <i>Kako preprečiti/minimizirati takšne vplive na IUV in njene attribute?</i> • Ali obstajajo možnosti za zagotovitev ali krepitev pozitivnih učinkov predlaganega posega? <i>Za boljše upravljanje IUV?</i>
Koraki presoje vplivov	
1. Predhodna presoja	• Je presoja vplivov potrebna? • <i>Kaj so IUV in druge dediščinske/ohranitvene vrednosti območja?</i> • <i>Kaj so atributi območja svetovne dediščine?</i> • <i>Je predlagani poseg združljiv z IUV tega območja?</i> • <i>Ali lahko predlagani poseg vpliva na IUV ne glede na njegovo lokacijo?</i>

Tabela 4.1: Splošni pregled postopka presoje vplivov (nadaljevanje).

	Izhodiščna vprašanja za presojo vplivov (v poševnem tisku so zapisana dodatna izhodiščna vprašanja pri obravnavanju vplivov na svetovno dediščino)
2. Vsebinjenje	- Katere podatke, vplive, geografska območja in časovna obdobja naj presoja vplivov zajame? - Kakšne naj bodo usmeritve za izdelavo presoje vplivov? - Katere bistvene informacije so potrebne in ali so na voljo? Če niso, ali je mogoče izvesti verodostojno presojo vplivov na podlagi obstoječih virov informacij? (Glej tudi točko »A. Participacija« zgoraj.)
Koraki presoje vplivov	
3. Izhodišče	- Kakšno je sedanje stanje? - Kako bi se v prihodnosti to stanje spremenilo, če predlagani poseg ne bi bil izveden? <i>Kakšno je trenutno stanje območja svetovne dediščine in atributov, ki tvorijo njegovo IUV in druge dediščinske/ohranitvene vrednosti?</i> <i>Kako se območje svetovne dediščine upravlja?</i> <i>Kakšno je bilo stanje ohranjenosti območja ob njegovem vpisu?</i>
4. Predlagani poseg in alternative	- Kaj je predlagano (načrti, opisi, vizualizacije itd.)? - Kako bi bilo vse to izvedeno? - Je na voljo dovolj informacij za presojo predlaganega posega? - S katerimi smiselnimi alternativami predlaganega posega bi bilo mogoče preprečiti ali zmanjšati negativne vplive ter ob tem doseči cilje predlaganega posega? (Glej tudi točki »A. Participacija« in »B. Proaktivno reševanje problemov« zgoraj.)
5. Ugotavljanje in predvidevanje vplivov	- Kakšni bi bili okoljski, družbeni in drugi vplivi predlaganega posega in morebitnih alternativ? <i>Katere pozitivne ali negativne spremembe IUV in drugih dediščinskih/ohranitvenih vrednosti bi predlagani poseg povzročil?</i>
6. Ocena vplivov	- Kako pomembni bi bili vplivi predlaganega posega in morebitnih alternativ? <i>Kako pomembni bi bili vplivi na IUV in druge dediščinske/ohranitvene vrednosti ob upoštevanju mednarodnega pomena svetovne dediščine?</i>
7. Omilitev negativnih in krepitev pozitivnih vplivov	- S katerimi smiselnimi alternativami bi bilo mogoče preprečiti ali zmanjšati negativne vplive predlaganega posega in doseči njegove cilje? - Kateri omilitveni ukrepi bi bili potrebni za preprečitev oz. zmanjšanje predvidenih negativnih vplivov? - Kateri so pozitivni vplivi? Bi jih bilo mogoče okrepiti? <i>Bi bilo negativne vplive na IUV in druge dediščinske/ohranitvene vrednosti mogoče preprečiti? Če to ne bi bilo v celoti mogoče, kako bi jih lahko zmanjšali na raven, da ne bi več vzbujali skrbi?</i> - Kako pomembni bi bili residualni vplivi, torej tisti, ki bi kljub omilitvenim ukrepom še ostali? (Glej tudi točki »A. Participacija« in »B. Proaktivno reševanje problemov« zgoraj.)
8. Poročanje	Kako naj poteka obveščanje o poteku presoje vplivov in njenih ugotovitvah?
9. Pregled poročila	- Je poročilo skladno s projektno nalogo za izdelavo presoje? - Ali je »primerna podlaga« za odločanje? (Glej tudi točko »A. Participacija« zgoraj.)
10. Odločanje	- Je glede na ugotovljene alternative predlagani poseg najboljša možnost? - Je treba zanj izdati soglasje? - Če da, pod kakšnimi pogoji (omilitveni ukrepi)? (Glej tudi točko »B. Proaktivno reševanje problemov« zgoraj.)
11. Nadaljnji ukrepi	- Kako naj se izvajajo omilitveni ukrepi? - Kdo naj nadzira in upravlja izvedbo predlaganega posega ter kako?

4.2 VRSTE PRESOJ VPLIVOV

Na splošno govorimo o dveh vrstah presoje vplivov, ki ju je mogoče glede na naravo **predlaganega posega** izvajati v različnih obsegih in se lahko osredotočata na specifične vsebine, vključno z **dediščino**:

- **presoja vplivov na okolje in družbo** (PVO); če obravnava dediščino, se lahko imenuje tudi **presoja vplivov na dediščino** (PVD),
- **strateška oz. celovita presoja vplivov na okolje** (CPVO).

Presoja vplivov na okolje in družbo, imenovana tudi presoja vplivov na okolje (PVO), je presoja vplivov določenega predlaganega posega na ravni projekta. Običajno se izvaja za večje projekte s pomembnimi potencialnimi vplivi na okolje, lahko pa tudi za manjše projekte na občutljivih lokacijah. Z namenom varstva naravnega in kulturnega **okolja** imajo sistem presoje vplivov na okolje in družbo vzpostavljen v tako rekoč vseh državah sveta. Tudi velike multilateralne finančne institucije, kot so razvojne banke, za določene projekte običajno zahtevajo presojo vplivov – vključno s presojo vplivov na naravno in kulturno dediščino.¹¹ Številne mednarodne banke, ki so podpisnice *Načel Equator*¹², presojo vplivov danes vključujejo celo med svoja standardna načrtovalska orodja in jo uporabljajo za preverjanje predlaganih posegov. Presoje vplivov na okolje in družbo pogosto zajemajo presojo vplivov na dediščino ter druge okoljske in družbene vidike. V petem poglavju je pojasnjeno, kako je treba v okviru širše presoje vplivov na okolje in družbo obravnavati svetovno dediščino in IUV.

Presoje vplivov na dediščino so presoje posameznega projekta, ki se osredotočajo na potencialni vpliv posega na IUV in **druge dediščinske/ohranitvene vrednosti** kraja dediščine. V kontekstu območij svetovne dediščine mora presoja vplivov na dediščino posebej pozorno opredeliti in oceniti negativne in pozitivne vplive na **atribute**, ki izražajo **izjemno univerzalno vrednost območja svetovne dediščine**. V šestem poglavju je pojasnjeno, kako v okviru takšne presoje obravnavati vprašanja, povezana s svetovno dediščino.

Poleg presoje vplivov na okolje in družbo vse več držav zahteva tudi presojo vplivov predhodnih politik, načrtov in/ali programov, ki določajo okvir posameznih projektov – **strateško oz. celovito presojo vplivov na okolje** (CPVO). S proaktivnim obravnavanjem z dediščino povezanih vsebin v zgodnji fazi procesa načrtovanja lahko strateška oz. celovita presoja vplivov na okolje prispeva k sprejemanju boljših odločitev pri obravnavi projektov.

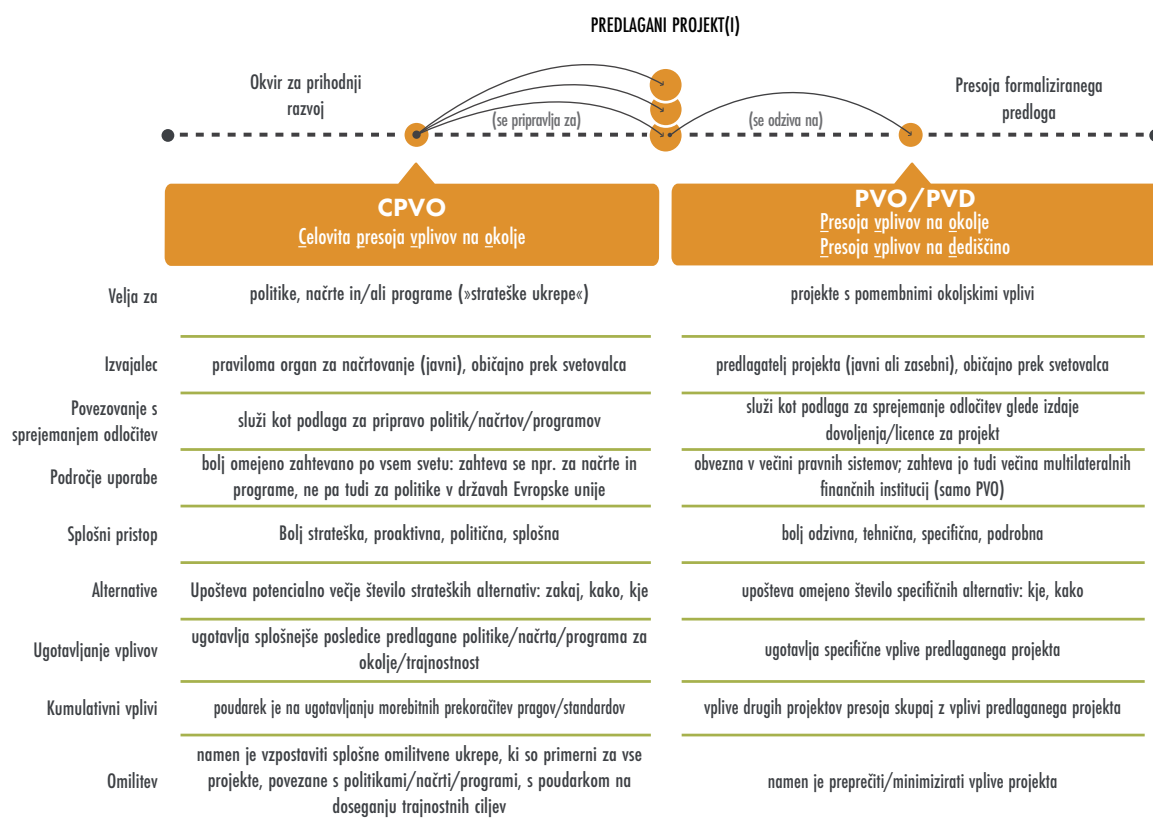
Poleg tega je strateška oz. celovita presoja vplivov na okolje v primerjavi s presojo vplivov na okolje in družbo primernejša za presojo **kumulativnih vplivov** več projektov na ravni pokrajin/regij (vključno s tistimi, za katere presoja vplivov na okolje in družbo ni potrebna) ter za vzpostavljanje strateških in splošnih **omilitvenih** ukrepov, ki se lahko dosledno uporabljajo za vse projekte. Glavne razlike med presojo vplivov na okolje in družbo in strateško oz. celovito presojo vplivov na okolje povzema slika 4.2.¹³

V kontekstu presoje vplivov beseda »okolje« zajema fizične, biotske, družbene, kulturne, zdravstvene in gospodarske razsežnosti ter rabo virov, tako da se lahko uporablja tako za naravno kot za kulturno svetovno dediščino.

¹¹ Glej na primer standard uspešnosti Mednarodne finančne korporacije št. 8 (*International Finance Corporation's Performance Standard 8*): Kulturna dediščina (IFC, 2012).

¹² <https://equator-principles.com/>

¹³ Več informacij o strateški presoji vplivov na okolje (*Strategic Environmental Assessment, SEA*): OECD-DAC (2006) in UNECE (2012).

Slika 4.2: Razlika med strateško oz. celovito presojo vplivov na okolje ter presojo vplivov na okolje in družbo. Vir: Povzeto po CSIR, 1996; World Heritage Leadership.

S slike 4.2 je razvidno, da lahko strateška oz. celovita presoja vplivov na okolje zagotovi kontekst in okvir za upoštevanje posameznih projektov in njihovih presoj vplivov na okolje in družbo. Ti dve vrsti presoje sta komplementarna postopka, ki se lahko, kjer je to ustrezno, uporabita večkrat in za isto **območje svetovne dediščine**. Prednost strateške oz. celovite presoje vplivov na okolje je, da je bolj proaktivna in strateška ter lahko obravnava probleme v širšem pokrajinskem merilu, s tem pa potencialno zmanjšuje zunanji pritisk na svetovno dediščino in pomaga pri sprejemanju odločitev še pred oblikovanjem predlogov o specifičnih projektih. Presoja vplivov na okolje in družbo lahko nato podrobno pojasni določen predlagani poseg in prepreči potencialne negativne vplive na izjemno univerzalno vrednost. Na primer, strateška oz. celovita presoja vplivov na okolje za regionalno ali nacionalno prometno omrežje lahko zagotovi okvir za presoje vplivov posameznih projektov s tega področja z opredelitvijo okoljskih omejitev, primernejših alternativ in verjetnih kumulativnih vplivov. Postavi lahko pogoje (**omilitvene ukrepe**) za naknadne projekte, ki pomagajo varovati dragocene dobrine, vključno z dediščino. Strateška oz. celovita presoja vplivov na okolje pa vseeno ne odpravlja potrebe po izvajanju presoj vplivov na okolje in družbo za posamezne projekte s področja prometa.

Načela in splošni pristopi, opisani v tem Priročniku, so pomembni za izvajanje strateške oz. celovite presoje vplivov na okolje, v prihodnje pa bo pripravljen priročnik s smernicami, ki bo to presojo obravnaval še podrobneje.

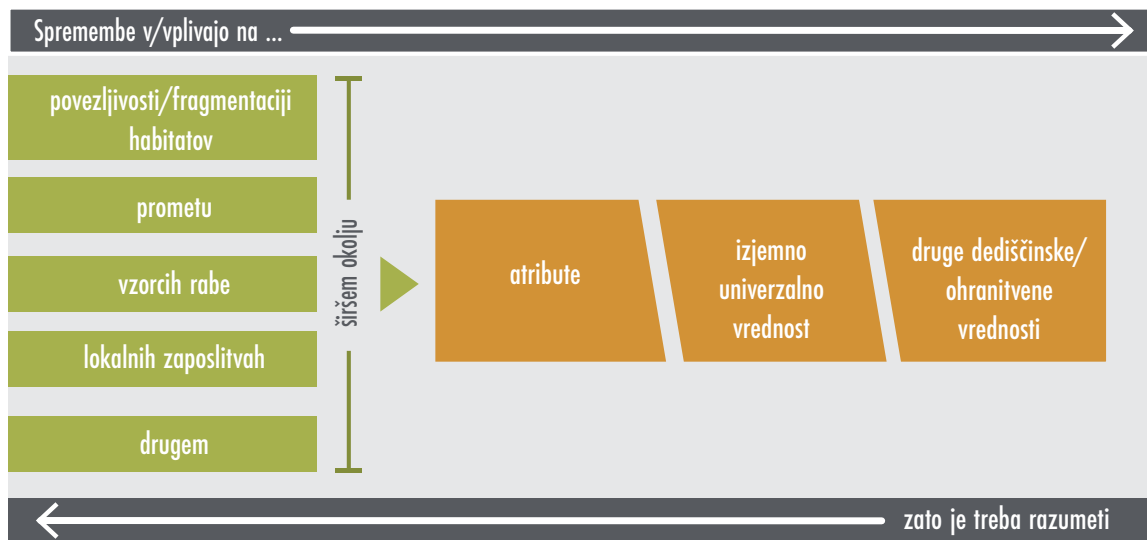
Nazadnje je treba opozoriti tudi na različne nacionalne, regionalne in mednarodne standarde, ki veljajo v finančnem sektorju.¹⁴ Tem standardom morajo kot minimalnim zahtevam slediti vse vrste presoj vplivov, presoje v kontekstu svetovne dediščine pa morajo stremeti k doseganju najvišjih standardov.

¹⁴ Glej Svetovna banka (2018), OECD-DAC (2006) in IFC (2012).

4.3 PRESOJANJE VPLIVOV NA SVETOVNO DEDIŠČINO

V presoji vplivov na svetovno dediščino je treba ugotoviti, ali bi predlagani poseg lahko vplival na **izjemno univerzalno vrednost** in **druge dediščinske/ohranitvene vrednosti** območja svetovne dediščine (glej podpoglavje 3.2). Ker predlagani poseg ne sme ogroziti IUV območja, se mora presoja namesto na to, kakšen je vpliv projekta/načrta, osredotočiti na to, kakšen je njegov vpliv na IUV.

To zahteva razumevanje **atributov**, ki prispevajo k IUV **območja svetovne dediščine** ter k drugim dediščinskim/ohranitvenim vrednostim znotraj njegovih meja, vplivnega območja in **širšega okolja**, kar posledično lahko pomeni, da je treba obseg presoje razširiti na pomembna geografska, ekološka in krajinska območja ob **dediščini** ter upoštevati neposredne, posredne in kumulativne vplive (slika 4.3).

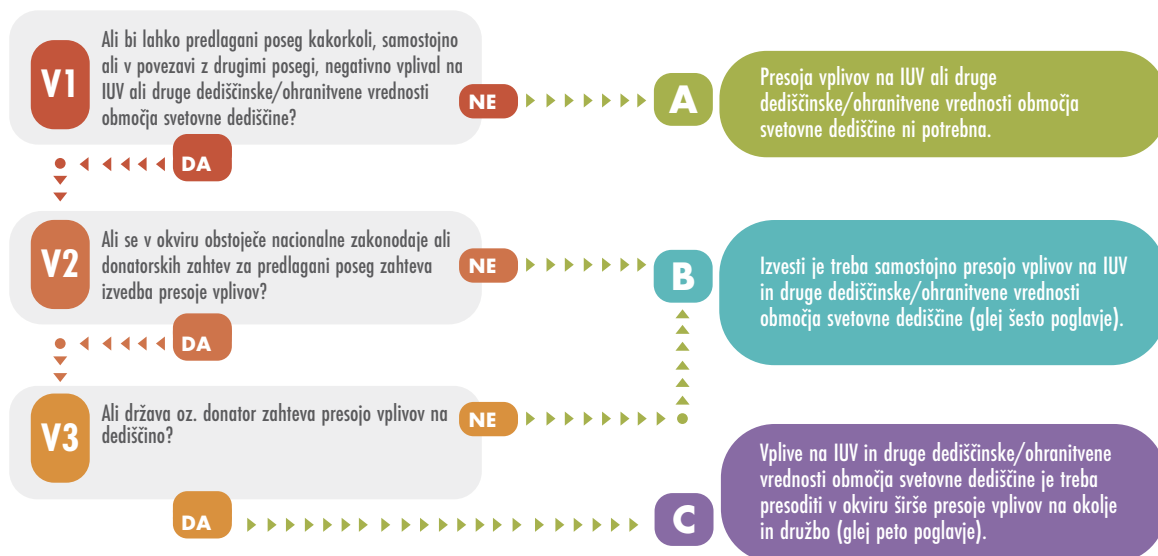

Slika 4.3: Opredelitev širših sprememb, ki bi lahko vplivale na IUV. Spremembe v širšem okolju lahko vplivajo na IUV območja svetovne dediščine, na druge dediščinske/ohranitvene vrednosti in na attribute. Spremembe, ki bi lahko vplivale na IUV, je treba ugotoviti med vsebinjenjem ter jih vključiti v presojo vplivov, da se preučijo vsi neposredni, posredni in kumulativni vplivi.

4.4 DOLOČANJE USTREZNE VRSTE PRESOJE VPLIVOV

Kadar lahko **predlagani poseg**, sam ali skupaj z drugimi posegi (»**kumulativni vpliv**«), vpliva na **izjemno univerzalno vrednost** in **druge dediščinske/ohranitvene vrednosti** območja svetovne dediščine, je treba pred potrditvijo izvesti presojo njegovih vplivov nanje. Za zagotovitev izvedbe ustrezne vrste presoje vplivov (ki jo običajno plača **predlagatelj** projekta) so skupaj odgovorni **nacionalna stična točka**, upravljavec območja in organi države pogodbenice, pristojni za izdajanje soglasij.

Organi, pristojni za upravljanje svetovne dediščine, morajo poznati veljavno zakonodajo s področja presoje vplivov in sistem delovanja, ki je v okviru njihove pristojnosti¹⁵ ter tako zagotoviti izvedbo ustrezne vrste presoje vplivov. Če formalno presojo vplivov predlaganega posega na **dediščino** zahtevajo že lokalni/nacionalni predpisi ali donatorji, je treba presojo IUV vključiti v to **širšo presojo vplivov** (glej peto poglavje). V državah, kjer presoja vplivov ni obvezna, ali v primerih, ko je po obstoječi zakonodaji za poseg ni treba izvesti, je treba opraviti **samostojno presojo** vplivov na IUV in druge dediščinske/ohranitvene vrednosti (glej šesto poglavje). Postopek določanja ustrezne vrste presoje vplivov povzema slika 4.4.

Slika 4.4: Diagram poteka postopka za določanje ustrezne vrste presoje vplivov za posege, ki lahko vplivajo na območja svetovne dediščine.

¹⁵ Če bi lahko predlagani poseg pomembno vplival na območje svetovne dediščine v drugi državi, se lahko uporabljata zakonodaji obeh držav.

5. PRESOJA VPLIVOV NA SVETOVNO DEDIŠČINO KOT DEL ŠIRŠE PRESOJE VPLIVOV NA OKOLJE IN DRUŽBO

Za boljše razumevanje posledic **predlaganih posegov** na območjih svetovne dediščine ali v njihovi bližini Odbor za svetovno dediščino že vrsto let zahteva presoje vplivov. Na tem področju je zato na voljo veliko strokovnega znanja in smernic. Kljub temu pa so se pojavili pomisleki glede doslednega upoštevanja **izjemne univerzalne vrednosti** pri izvedbi presoj na teh območjih. Za izvedbo presoje vplivov na svetovno dediščino je ključno poglobljeno razumevanje IUV ter **drugih dediščinskih/ohranitvenih vrednosti** in **atributov**, ki izražajo IUV.

V tem poglavju je s postopkom, orisanim v tabeli 4.1, pojasnjeno, kako obravnavati svetovno dediščino v okviru širše presoje vplivov, da bodo izpolnjene zahteve Konvencije o svetovni dediščini.

Postopek presoje potencialnih vplivov predlaganega posega

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
A. Participacija										
B. Proaktivno reševanje problemov										
1. Predhodna presoja 2. Vsebinjenje		3. Izhodiščna ocena 4. Predlagani poseg in alternative 5. Ugotavljanje in predvidevanje potencialnih vplivov 6. Ocena vplivov 7. Omilitev negativnih in krepitev pozitivnih vplivov 8. Poročanje						9. Pregled poročila 10. Odločanje 11. Nadaljnji ukrepi		
Izvajalec: država pogodbenica (prek pristojnih institucij)		Izvajalec: skupina za presojo vplivov						Izvajalec: država pogodbenica (prek pristojnih institucij)		

Slika 5.1: Postopek presoje vplivov na svetovno dediščino.

A. Participacija. Lokalne skupnosti in **organe, pristojne za okolje, naravo in dediščino**, je treba v odločanje o svetovni dediščini in postopke presoje vplivov vključiti čim prej, da lahko predstavijo svoja stališča in smiselno vplivajo na potek presoje. Pri tem je treba uporabiti **na človekovih pravicah utemeljen pristop** – na primer, če tovrstna participacija sicer ni vključena v presojo vplivov, jo je treba, ko gre za območja svetovne dediščine, zagotoviti, da so izpolnjene zahteve Konvencije o svetovni dediščini. Poleg tega Deklaracija ZN o pravicah domorodnih ljudstev določa, da imajo staroselske skupnosti še pred sprejetjem kakršnegakoli projekta, ki bi vplival na njihove posesti oz. ozemlja in druge vire, pravico do prostovoljnega, predhodnega in informiranega soglasja: ta pristop je treba uporabiti za staroselske skupnosti in ga upoštevati za vse lokalne prebivalce. Deklaracije, konvencije in priporočila Unesca, vključno s Konvencijo iz leta 1972, vsebujejo pomembna določila o človekovih pravicah, participaciji, skrbništvu skupnosti in običajnih praksah, ki urejajo dostop do kulture in skupne dobrobiti. Dejavno vključevanje lokalnih in staroselskih skupnosti ter drugih **imetnikov pravic** v vse vidike kulturnega in **dediščinskega** življenja ureja tudi Unescova Politika sodelovanja z domorodnimi ljudstvi iz leta 2018.

→ Glej tudi drugo poglavje in podpoglavje 6.2.

B. Proaktivno reševanje problemov pomeni dosledno preverjanje predlaganega posega skozi celoten postopek njegove priprave, da se ugotovi, ali je poseg potreben oziroma ali bi bil bolj trajnosten alternativni pristop, ali je negativne vplive mogoče preprečiti oziroma jih minimizirati ter ali lahko poseg prinese oziroma okrepi pozitivne vplive.

→ Glej tudi podpoglavje 6.3.

1. Predhodna presoja: Območja svetovne dediščine so pomembna za vso mednarodno skupnost, zato jih je treba vedno obravnavati kot občutljiva in dragocena. Kadar bi lahko predlagani poseg neposredno, posredno ali kumulativno z drugimi posegi vplival na **območje svetovne dediščine**, je treba izvesti presojo vplivov na območje in njegovo IUV. To velja tudi, če predlagani poseg ne bi imel nobenih drugih vplivov.

Predlagatelj mora na podlagi obstoječih informacij pripraviti kratko poročilo o predhodni presoji, ki vključuje:

- ime območja svetovne dediščine in zemljevid z njegovimi mejami, vplivnim območjem in (kjer je to primerno) širšim okoljem, kot ga je sprejel Odbor za svetovno dediščino,¹⁶
- izjavo o izjemni univerzalni vrednosti območja svetovne dediščine,
- attribute, ki so nosilci IUV območja svetovne dediščine,
- druge dediščinske/ohranitvene vrednosti območja in
- predhodno oceno verjetnosti pomembnega vpliva predlaganega posega na vsak atribut ali dediščinsko/ohranitveno vrednost.

Nadaljnje informacije o tem se zberejo in dokumentirajo v fazi priprave izhodiščne ocene.

Z **orodjem 1** prepoznamo **vrednosti** in **attribute**, **orodje 2** pa nas usmeri k prepoznavanju vplivov. Predlagatelju orodji omogočata, da že zgodaj ugotovi, ali se poseg lahko izvede in kateri ukrepi za varovanje IUV bodo v tem primeru morda potrebni. S statusom svetovne dediščine je nezdružljivo vsakršno raziskovanje ali izkoriščanje mineralov, nafte ali plina. Številna vodilna podjetja v tej industriji so že sprejela t. i. zavezo o izvzetju (angl. *no-go commitment*), s katero so se zavezala, da na območjih svetovne dediščine ne bodo raziskovala oziroma izkoriščala nafte, plina ali mineralov ter da bodo zagotovila, da aktivnosti, ki se izvajajo izven teh območij, ne bodo negativno vplivale na njihovo IUV.

V skladu z odst. 172. ali odst. 174. Operativnih smernic lahko, npr. po prejemu obvestila o predlaganem ali že potekajočem posegu, Unescov **Center za svetovno dediščino** kot sekretariat **Konvencije o svetovni dediščini** od države pogodbenice zahteva presojo vplivov za določen projekt ali poseg. Poleg tega lahko Odbor za svetovno dediščino od države pogodbenice zahteva presojo vplivov tudi po pregledu poročila o **stanju ohranjenosti** območja in/ali rezultatov misije za reakcijski monitoring (angl. *reactive monitoring mission*). Če Odbor zahteva presojo vplivov, je država to presojo dolžna zagotoviti v roku, ki ga Odbor postavi.

Ob kakršnemkoli dvomu se morajo države pogodbenice čim prej obrniti na Unescov Center za svetovno dediščino, da se prepreči izvajanje dejavnosti, ki bi lahko negativno vplivale na IUV območja svetovne dediščine. Tako bo lahko tudi predlagatelj bolje razumel pomisleke, povezane s svetovno dediščino, ter prilagodil predlog posega še pred formalnimi postopki predhodne presoje v okviru presoje vplivov.

→ Glej tudi podpoglavji 3.3 in 6.4.

¹⁶ Kot ga je sprejel Odbor za svetovno dediščino ob vpisu ali po naknadni razjasnitvi oz. spremembi meja (vključno s širitvijo). Vse obvezne informacije, vključno s kartografskimi podatki in s tem povezanimi odločitvami, so javno dostopne na spletni strani Unescovega Centra za svetovno dediščino.

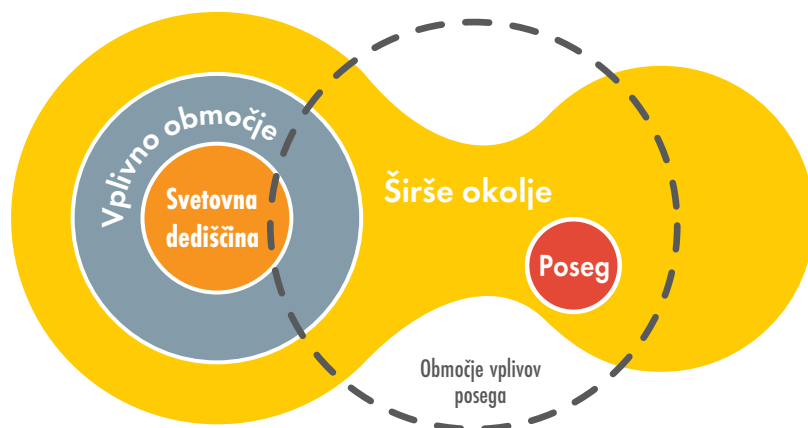
2. Vsebinjenje: Obseg in vsebina presoje – geografska opredelitev območja predvidenega vpliva (slika 5.2), analiza vsebin in možne alternative – se določita na podlagi postopka priprave predhodne presoje v koraku 1. Kontrolni seznam za njuno opredelitev je naveden v tabeli 6.1. Tu je treba upoštevati, katere informacije so na voljo; če v danem trenutku bistvene informacije niso dostopne, je treba presoditi, ali je mogoče verodostojno presojo opraviti na podlagi obstoječih virov informacij. Večinoma morata za zagotovitev celostne obravnave IUV območja svetovne dediščine obseg in vsebina presoje občutno presegati okvir, ki je običajen za presoje.

→ Glej tudi podpoglavje 6.5.

3. Izhodiščna ocena: Poleg standardnih opisov dediščine mora **izhodiščna ocena** vplivov obravnavati tudi IUV območja svetovne dediščine, druge dediščinske/ohranitvene vrednosti, attribute, meje, vplivno območje in **širše okolje**. Za zagotovitev izhodišč za vse upravljalne ukrepe morata biti določitev in razčlenitev IUV in atributov vključeni v načrt upravljanja območja svetovne dediščine. Če ti niso že definirani, se to lahko zagotovi z uporabo **orodja 1**.

Čeprav izhodiščna ocena obravnava trenutno stanje, je lahko koristna tudi primerjava s stanjem območja svetovne dediščine ob njegovem vpisu, zato da se lahko opredelijo kasnejše spremembe njegove IUV in **stanja ohranjenosti** ter prepoznajo njegove potencialne ranljivosti. Upoštevati je treba tudi verjetne prihodnje spremembe v primeru, da se predlagani poseg ne izvede, npr. druge načrtovane projekte, načrte, ki so v pripravi, ter nacionalne in regionalne trende (npr. boljšo kakovost zraka, slabšanje prometnih razmer, podnebne spremembe). Sem sodi tudi npr. razprava o spremembah in grožnjah, ki so manj verjetne, a bi lahko pomembno vplivale na območje svetovne dediščine in njegovo **IUV**, npr. poplave, zemeljski plazovi, konflikti ali razseljevanje prebivalstva. Obravnava potencialnih sprememb je še posebej koristna pri prepoznavanju in vrednotenju **kumulativnih vplivov**, saj pokaže, kje so lahko vplivi predlaganega posega pomembni zaradi njegove povezanosti z drugimi posegi – v preteklosti, sedanjosti in predvidljivi prihodnosti.

→ Glej tudi podpoglavje 6.6.

Slika 5.2: Območje vplivov predlaganega posega v odnosu do atributov območja svetovne dediščine. Predlagani poseg lahko vpliva na IUV, tudi če ni predviden v območju svetovne dediščine ali njegovem vplivnem območju. Tudi v takšnih primerih je treba presoditi njegov vpliv. Pri tem je treba upoštevati tudi soodvisnost med območjem svetovne dediščine ter njegovim vplivnim območjem in širšim okoljem.

4. Predlagani poseg in alternative: Predlagani poseg mora biti podrobno opisan, vključno z vsemi povezanimi deli, npr. infrastrukturnimi posegi. Po potrebi je za razumevanje narave in celovitega obsega potencialnih učinkov posega – še posebej njegovih vplivov na attribute, ki so nosilci IUV – treba poiskati dodatne informacije oz. pripraviti dodatno dokumentacijo. Pogosto je koristno, če območje vplivov predlaganega posega v povezavi z atributi območja svetovne dediščine kartiramo (slika 5.2). Pregledati in obravnavati je treba tudi alternative predlaganemu posegu, da se zagotovi najbolj trajnostna možnost, ki zagotovi varstvo svetovne dediščine in dosega cilje predlaganega posega. Med alternative je treba vedno vključiti tudi možnost, da poseg ne bo izveden. Alternative je treba presojati in primerjati po enakih korakih kot predlagani poseg.

→ Glej tudi podpoglavji 6.3 in 6.7.

5. Ugotavljanje in predvidevanje vplivov: V fazi vsebinjenja se opredeli celoten nabor vplivov, ki jih je treba obravnavati v presoji. Orodje 2 je namenjeno prepoznavanju vplivov posega na attribute območja svetovne dediščine: vsak prepoznan vpliv je treba podrobneje preučiti v presoji vplivov. Med ugotavljanjem in predvidevanjem vplivov je treba vseskozi upoštevati, da so območje svetovne dediščine, njegovo vplivno območje in širše okolje medsebojno povezani, zato jih ni mogoče obravnavati ločeno.

→ Glej tudi podpoglavje 6.8.

6. Ocena vplivov: Svetovno dediščino je treba vedno obravnavati kot zelo občutljivo okolje. Vpis na Seznam svetovne dediščine temelji na predpostavki, da gre za kraj z izjemno univerzalno vrednostjo za vse človeštvo. Pri oceni pomembnosti potencialnih vplivov je treba upoštevati, da gre za mednarodni pomen IUV svetovne dediščine in za globalne deležnike. Vplive na IUV in njene attribute je treba obravnavati ločeno od vplivov na nacionalne in lokalne dediščinske vrednosti: poseg ima lahko na splošno omejen vpliv na dediščinske/ohranitvene vrednosti, a pomemben vpliv na IUV – ali obratno. Vplive je smiselno razvrstiti glede na resnost njihovih posledic, zlasti kadar so na voljo alternative z manj škodljivimi vplivi. Izguba, poškodba ali sprememba IUV je nedopustna, saj je IUV nenadomestljiva. Več informacij je podanih v orodju 3.

→ Glej tudi podpoglavje 6.9.

7. Omilitve negativnih in krepitev pozitivnih vplivov: Vplivom na attribute območja svetovne dediščine se je vedno bolje izogniti kot pa jih minimizirati. Ker je vsaka izguba ali poškodba IUV nedopustna, so posegi, ki težijo zgolj k zmanjševanju ali izravnavi negativnih vplivov, v kontekstu svetovne dediščine nesprejemljivi. Kljub temu je mogoče izboljšati upravljanje IUV, na primer z nadzorom za preprečevanje nezakonitih aktivnosti ali z odstranjevanjem elementov, ki ovirajo pogled na območje svetovne dediščine.

Kadar z obstoječimi podatki ali tehnologijami ni mogoče predvideti potencialnih vplivov na IUV, je treba uporabiti načelo previdnosti: določiti je treba alternative ali ustrezne omilitvene ukrepe, ki bodo zagotovili, da IUV območja svetovne dediščine ne bo nikoli ogrožena. Sem sodi tudi odločitev, da se zaradi pomanjkljivih informacij predlagani poseg ne izvede. Kakršnikoli omilitveni ukrepi morajo biti pripravljeni tako, da jih je mogoče uporabiti kot pogoje za načrtovanje predlaganega posega in jih vključiti v prihodnjo izvedbeno strategijo (npr. v načrt upravljanja okolja in družbe).

→ Glej tudi podpoglavji 6.3 in 6.10.

8. Poročanje: Čeprav lahko poročilo o presoji vplivov zajema različne elemente svetovne dediščine (npr. biotsko raznovrstnost, krajino, dediščino), je treba potencialne **vplive** predlaganega posega na svetovno dediščino in **IUV** obravnavati v posebnem poglavju. V njem je treba:

- predstaviti informacije o IUV, atributih in drugih dediščinskih/ohranitvenih vrednostih,
- priporočiti alternative ter ukrepe za preprečevanje in omilitve ter ponazoriti, i) kako jih lahko pristojni organi uveljavljajo kot pogoje za izdajo soglasja k predlaganemu posegu in ii) kako jih lahko povežejo s prihodnjo izvedbeno strategijo,
- če obstaja verjetnost, da bo predlagani poseg pomembno vplival na IUV, sledi priporočilo, da se ga ne izvede.

Netehnični povzetek poročila o presoji vplivov mora zajemati ključne točke, povezane s svetovno dediščino.

→ Glej tudi podpoglavje 6.11.

9. Pregled: Poročilo o presoji vplivov mora biti dostopno **imetnikom pravic**, drugim **deležnikom** in širši javnosti. Na zahtevo Odbora za svetovno dediščino ali če bi poseg prizadel IUV območja svetovne dediščine, je treba poročilo o presoji vplivov posredovati Centru za svetovno dediščino, da ga pregledajo posvetovalna telesa. Če potencialni vplivi na IUV niso celostno obravnavani, bo država pogodbenica pozvana, naj presojo revidira.

→ Glej tudi podpoglavje 6.12.

10. Odločanje: **Države pogodbenice** morajo sprejemati odločitve o predlaganih posegih, ki bi lahko vplivali na območja svetovne dediščine, upoštevajoč obveznosti, ki jih imajo kot podpisnice **Konvencije**; pri tem naj se opirajo na presojo vplivov. Namen presoje vplivov v kontekstu svetovne dediščine je zagotoviti, da se pri sprejemanju odločitev v celoti upoštevajo potencialni vplivi predlaganega posega na IUV in da se s tem zagotovi varovanje teh izjemnih krajev. Če predlagani posegi s tem ciljem niso združljivi, se jih ne sme odobriti. Če je poseg z varstvom svetovne dediščine načeloma združljiv, je treba zanj določiti omilitvene ukrepe, ki so izrecno namenjeni varovanju IUV.

→ Glej tudi podpoglavje 6.13.

11. Nadaljnji ukrepi: Če je predlagani poseg sprejet, je treba imeti zanj pripravljeno jasno strategijo izvajanja in monitoringa **omilitvenih** ukrepov, ki so bili določeni v presoji vplivov. Za manjše projekte (npr. spremembe na posamezni stavbi) je to lahko dogovorjeni seznam priporočil ali zaveza za izvedbo. V primeru zahtevnejših posegov mora biti na podlagi omilitvenih ukrepov pripravljen osnutek **načrta upravljanja okolja in družbe**, ki naj bo sestavni del predlagateljeve razpisne dokumentacije pri iskanju izvajalcev. Spremljati je treba tudi **vplive** predlaganega posega in učinkovitost omilitvenih ukrepov. Informacije o vplivih in omilitvenih ukrepih, povezanih z območjem svetovne dediščine, morajo nadzirati organi, pristojni za okolje, naravo in dediščino, ter upravljavec območja svetovne dediščine. Pričakuje se, da bo izvajanje odločitev Odbora za svetovno dediščino in priporočil posvetovalnih teles v zvezi s tem spremljala tudi nacionalna stična točka.

→ Glej tudi podpoglavje 6.14. Samostojna presoja vplivov na izjemno univerzalno vrednost

6. SAMOSTOJNA PRESOJA VPLIVOV NA IZJEMNO UNIVERZALNO VREDNOST

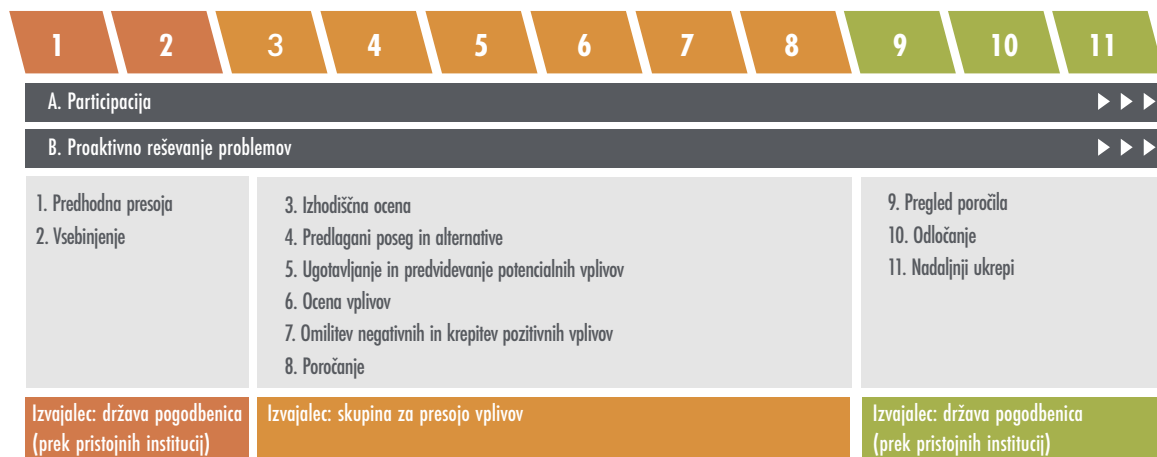
6.1 KAJ SO SAMOSTOJNE PRESOJE VPLIVOV?

V tem poglavju je pojasnjeno, kako se izvaja samostojna presoja vplivov **predlaganega posega**, ki bi lahko imel vpliv na svetovno dediščino. V kontekstu tega Priročnika se ta samostojna presoja vplivov na **IUV** in **druge dediščinske/ohranitvene vrednosti** imenuje **presoja vplivov na dediščino**. V poštrev pride v primerih, ko ni na voljo sistema za presojo vplivov ali ko obstoječa zakonodaja za predlagani poseg ne zahteva presoje vplivov. Primeri predlaganih posegov, za katere ni vedno potrebna formalna presoja vplivov, a bi lahko kljub temu pomembno vplivali na svetovno dediščino, so med drugim: širitev ceste, postavitev centra za obiskovalce, utrjevanje terena gorvodno od območja svetovne dediščine ali izvedba več manjših projektov, ki bi postopoma povzročili negativne spremembe **vplivnega območja svetovne dediščine**.

Priročnik je treba uporabljati v povezavi z drugimi smernicami za presojo vplivov.¹⁷ Presoja vplivov na dediščino se lahko opravi skupaj z drugimi oblikami presoje ali v njihovem okviru, kot je opisano v petem poglavju.

Presoja vplivov je treba začeti v zgodnji fazi snovanja predlaganega posega in jo upoštevati v celotnem procesu njegovega načrtovanja. To poglavje obravnava različne korake v postopku izvedbe presoje vplivov na dediščino, prikazane na sliki 6.1 (za seznam korakov in podpornih izhodiščnih vprašanj glej tabelo 4.1). Čeprav se morda zdi, da je presoja vplivov linearen postopek, lahko rezultati posameznih korakov **iterativno** vplivajo na ugotovitve predhodnih korakov. Poleg tega je treba v celotnem postopku upoštevati participacijo **imetalnikov pravic** in drugih **deležnikov** ter s proaktivnim reševanjem problemov, vključno z upoštevanjem alternativ in **omilitvenih** ukrepov, na kar najboljše načine preprečiti negativne vplive na IUV.

Postopek presoje potencialnih vplivov predlaganega posega

Slika 6.1: Postopek presoje vplivov na svetovno dediščino.

¹⁷ Glej npr. <https://iaia.org/resource-library/>.

6.2 PARTICIPACIJA: KAKO V POSTOPKE VKLJUČITI IMETNIKE PRAVIC, LOKALNE SKUPNOSTI IN DRUGE DELEŽNIKE?

Odbor za svetovno dediščino prepoznava izjemni pomen vključevanja staroselskih, tradicionalnih in lokalnih skupnosti v odločanje o svetovni dediščini. Eden od strateških ciljev njihovega vključevanja je »krepite vlogo skupnosti pri izvajanju **Konvencije o svetovni dediščini**«. Tudi nacionalna zakonodaja in mednarodne finančne institucije lahko zahtevajo najmanj transparentnost postopkov presoje vplivov in vključevanje javnosti v načrtovanje projektov, pogosto pa je v pomoč še širše vključevanje deležnikov. V tem Priročniku se to vprašanje obravnava na začetku postopka presoje vplivov, saj mora biti ustrezno vključeno v vsak korak.

6.2.1 OPREDELITEV IMETNIKOV PRAVIC IN DRUGIH DELEŽNIKOV

Imetniki pravic, lokalne skupnosti in drugi **deležniki** (glej okno 6.1) morajo biti vključeni v presojo vplivov že v začetni fazi in morajo sodelovati v celotnem postopku. Že na začetku je treba pripraviti časovnico, v kateri so opredeljene različne skupine, njihova povezava z območjem svetovne dediščine in **predlaganim posegom**, njihove pravice in pomisleki ter njihova vloga pri odločanju. Tako bo mogoče določiti, kako in kdaj jih vključiti v postopek in se z njimi posvetovati. Treba je določiti tudi uravnoteženo zastopanost spolov, starostne in etnične pripadnosti ter drugih pomembnih vidikov, prepoznati **dejavnike**, ki bi lahko omejevali uravnoteženo participacijo, ter ustrezno prilagoditi pristope k sodelovanju.

Okno 6.1: Imetniki pravic in drugi deležniki v presoji vplivov.

V kontekstu svetovne dediščine so:

- **imetniki pravic:** vsi, ki imajo zakonske ali obče pravice do kraja dediščine,
- **staroselske skupnosti:** dediči posebnih kultur in nosilci odnosov z ljudmi, ki jih ohranjajo, ter načinov ravnanja z okoljem, s katerim še vedno skladno živijo; ohranjajo pa tudi družbene, kulturne, gospodarske in politične značilnosti, ki jih ločijo od prevladujoče družbe, v kateri živijo. Deklaracija ZN o pravicah domorodnih ljudstev določa, da imajo staroselske skupnosti pred odobritvijo kateregakoli projekta, ki bi vplival na njihove posesti oz. ozemlja in druge vire, pravico do prostovoljnega, predhodnega in informiranega soglasja,
- **lokalne skupnosti:** skupine ljudi, ki so neposredno povezane s krajem dediščine – to so lahko staroselci, tradicionalna ljudstva ali pa skupine lokalnih ljudstev, ki živijo ali delajo v kraju dediščine oz. so z njim povezane; ta povezava je lahko snovna ali nesnovna oz. duhovna in se je pogosto ohranila skozi čas,
- **organi, pristojni za okolje, naravo in dediščino:** vladni organi, ki so odgovorni za varstvo kulturne in naravne dediščine ter imajo na tem področju ustrezno strokovno znanje,
- **drugi pristojni organi:** npr. občinski ali regionalni organi, vključno z organi v drugih državah, in
- **drugi deležniki** (posamezniki, skupine posameznikov, organizacije itd.): deležniki, ki imajo lahko neposreden ali posreden interes za dediščinske vire oz. jih ti neposredno ali posredno zadevajo, vendar do njih niso nujno zakonsko ali družbeno upravičeni, ali pa jih predlagani poseg zanima oz. lahko nanje vpliva. Deležnike lahko zastopajo organizacije, tudi nevladne. V primeru presoje vplivov so prisotni tudi drugi deležniki, ki jih predlagani poseg zanima oz. lahko nanje vpliva.

Imetniki pravic, **za okolje, naravo in dediščino pristojni organi** ter nekateri ključni deležniki imajo v procesu presoje večjo vlogo kot drugi, zato je treba z njimi vzpostaviti neposreden stik in zagotoviti, da se čim prej vključijo v presojo. Pravice, ki jih imajo imetniki pravic, lahko vplivajo na potek predlaganega posega ali ga celo preprečijo. Staroselske skupnosti imajo pravico do prostovoljnega, predhodnega in informiranega soglasja: to izrecno velja za postopke glede svetovne dediščine in mora biti upoštevano tudi pri drugih deležnikih.¹⁸ V skladu z zakonom je lahko sodelovanje z organi, pristojnimi za okolje, naravo in dediščino, formalno določeno.

6.2.2 VKLJUČEVANJE IMETNIKOV PRAVIC IN DRUGIH DELEŽNIKOV

Informacije o **predlaganem posegu** in njegovih vplivih je treba v razumljivi obliki in pravočasno deliti z vsemi navedenimi skupinami; te morajo imeti tudi priložnost prispevati k boljšemu razumevanju **dediščinskih/ ohranitvenih vrednosti**, opozarjati na probleme, sodelovati v razpravah o alternativah in predlagati ukrepe za omilitev vplivov. Narava, obseg in pogostost sodelovanja morajo biti sorazmerni z naravo in obsegom predlaganega posega, z njim povezanimi možnimi tveganji in vplivi ter z udeleženo skupino.

Sodelovanje lahko med drugim poteka v obliki delavnic, na katerih se identificirajo osnovni podatki ter opredelijo in presojajo alternative, z vključevanjem lokalnih prebivalcev v odločevalne odbore oz. vsaj z zagotavljanjem in razjasnitvijo informacij o predlaganem posegu in njegovih vplivih ter z možnostjo podajanja pripomb.¹⁹ Na splošno so »aktivni« pristopi k opolnomočenju skupnosti in spodbujanju dvostranske komunikacije bolj zaželeni kot »pasivni« pristopi, ki zgolj podajajo informacije o predlaganem posegu (slika 6.2). Ob tem je treba skrbno razmisliti tudi o **dejavnikih**, kot je način organizacije delavnic ali posvetovalnih skupin. Pomembno je, da komunikacija z **imetniki pravic**, lokalnimi skupnostmi in drugimi **deležniki** poteka v jeziku skupnosti in na način, prilagojen njeni kulturi.

NAČINI VKLJUČEVANJA

Slika 6.2: Načini vključevanja imetnikov pravic, lokalnih skupnosti in drugih deležnikov. Vključevanje v presojo vplivov lahko poteka na različne načine. Za različne posameznike in skupine je treba uporabiti različne pristope, na splošno pa velja, da je sodelovanje, v katerem imajo ljudje aktivnejšo vlogo, bolj zaželeno kot pasivno zagotavljanje informacij.

¹⁸ Prostovoljno, predhodno in informirano soglasje (angl. *free, prior and informed consent*, FPIC) je tudi eno od načel v Smernicah za pripravo in revizijo Poskusnih seznamov za vpis na Seznam svetovne dediščine (<https://whc.unesco.org/en/documents/184566>) in ga podpira Mednarodni forum domorodnih ljudstev za svetovno dediščino (angl. *International Indigenous Peoples World Heritage Forum*).

¹⁹ Več informacij o javni participaciji: André in drugi (2006), IAPP (b. d.), IDB (2019), IFC (2007) in UNECE (2015).

Končnemu poročilu o presoji vplivov mora biti dodana priloga (podpoglavje 6.11), v kateri je:

- navedeno, kdo je bil vključen v posvetovanje in zakaj,
- pojasnjeno, kateri pristopi so bili uporabljeni za zagotavljanje participacije,
- povzeto, kakšni so bili odzivi posvetovanj, in pojasnjeno, katere predlagane spremembe so bile sprejete, ter
- kjer je treba, tudi pojasnjeno, zakaj spremembe niso bile sprejete.

6.3 PROAKTIVNO REŠEVANJE PROBLEMOM

Presoja vplivov je priložnost za kreativni razmislek o **predlaganem posegu** in lahko prispeva k trajnostnemu razvoju.

Kot je razvidno s slike 6.3, to vključuje določitev širših alternativ in konkretnjših **omilitvenih** ukrepov, da se:

- popolnoma prepreči negativne vplive ali jih minimizira do te mere, da zaradi njih svetovna dediščina ni ogrožena, in
- zagotovi ali okrepi pozitivne vplive.

Negativne vplive na **izjemno univerzalno vrednost** je treba vedno v celoti preprečiti, saj je IUV **območja svetovne dediščine** nenadomestljiva, zato je vsaka škoda na njej nedopustna. Ta prizadevanja ne smejo biti omejena na določen korak v postopku presoje vplivov: proaktivni pristop k reševanju problemov naj se uporablja skozi celoten postopek presoje, da se doseže kar najboljši rezultat za svetovno dediščino in trajnostnost. Alternative so podrobneje obravnavane v podpoglavju 6.7, omilitev vplivov pa v podpoglavjih 6.9 in 6.10.

Slika 6.3: Najboljša praksa pri obravnavi alternativ in omilitvenih ukrepov. Negativne vplive na IUV je mogoče preprečiti z upoštevanjem alternativ in izvajanjem omilitvenih ukrepov skozi celoten postopek. Dobra praksa vključuje tudi zmanjševanje drugih vplivov in izboljšavo zasnove za krepitev pozitivnih vplivov.

6.4 PREDHODNA PRESOJA: JE PRESOJA VPLIVOV POTREBNA?

Prvi korak v postopku **presoje vplivov** je odločanje o tem, ali je presoja potrebna. Znan je kot »**predhodna presoja**«, njegov rezultat pa služi kot podlaga za odločitev o presoji. Vsak predlagani poseg je treba preučiti čim bolj zgodaj, da se ugotovi, ali lahko negativno vpliva na **IUV** in **druge dediščinske/ohranitvene vrednosti** območja svetovne dediščine. Če se v postopku predhodne presoje izkaže, da bi **predlagani poseg** lahko imel negativne vplive, je presoja vplivov nujna, predlagatelj pa je treba spodbuditi, da predlagani poseg pregleda in po potrebi popravi ter tako prepreči ali minimizira te vplive.

V postopku predhodne presoje se obravnavajo vrsta, obseg in značilnosti predlaganega posega, občutljivost **okolja** in vrste verjetnih vplivov (slika 6.4). Presoja vplivov ni potrebna zgolj za velike razvojne projekte ali predlagane posege, ki bi se izvajali v bližini območja svetovne dediščine. Ker so **območja svetovne dediščine** pomembna za vso mednarodno skupnost, bi morali presojati vplivov izvesti za vsak predlagani poseg, ki bi lahko prizadel IUV območja, ne glede na njegovo velikost ali lokacijo – na samem območju, v njegovem **vplivnem območju** ali v **širšem okolju** (glej podpoglavje 3.2). Tudi sklop manjših predlaganih posegov, ki sami zase sicer ne zahtevajo presoje vplivov, je treba pregledati zaradi morebitnih posrednih in **kumulativnih vplivov** na območje svetovne dediščine.

V analizi, ki se opravi v sklopu predhodne presoje, je treba preveriti, ali bi predlagani poseg lahko vplival na **vrednosti** in **atribute**, na katerih temelji IUV (glej podpoglavje 3.2). Razumevanje območja svetovne dediščine se mora torej začeti z analizo **izjave o izjemni univerzalni vrednosti (IIUV)** območja, ki je podlaga za opredelitev njegovih vrednosti in atributov. Strukturiran pristop k prepoznavanju vrednosti in atributov na podlagi IIUV omogoča **orodje 1**.

Slika 6.4: Dejavniki, ki jih je treba v kontekstu svetovne dediščine upoštevati v predhodni presoji. Še posebej natančno je treba obravnavati potencialne vplive na IUV.

Kadar iz predhodne presoje izhaja, da presoja vplivov ni potrebna, mora **predlagatelj** na podlagi obstoječih informacij pripraviti **poročilo o predhodni presoji**, v katerem so navedeni:

- ime območja svetovne dediščine in zemljevid z njegovimi mejami, vplivnim območjem ter (kjer je to primerno) širšim okoljem,
- izjava o izjemni univerzalni vrednosti območja,
- vrednosti območja,
- atributi, ki opredeljujejo posamezne vrednosti, in
- za vsak atribut posebej: ali bo predlagani poseg nanj pomembno vplival ali ne (v primeru nejasnosti je treba uporabiti načelo previdnosti).

Odbor za svetovno dediščino je odločil, da s statusom svetovne dediščine v nobenem primeru nista združljivi dve vrsti dejavnosti: ekstraktivne dejavnosti²⁰ in gradnja jezov z velikimi zbiralniki.²¹ Mednarodni svet za rudarstvo in kovine je sprejel zavezo, ki na območjih svetovne dediščine prepoveduje iskanje in izkoriščanje nafte, plina in mineralov ter zagotavlja, da dejavnosti, ki potekajo na sosednjih območjih, ne ogrožajo IUV. Podobno zavezo o izvzetju območij svetovne dediščine iz svojih projektov je skupaj z dolžnostjo skrbnega ravnanja sprejelo Mednarodno združenje za hidroenergijo (IHA).²² Zavezi so se pridružila vodilna svetovna podjetja, vključno z rudarskimi, naftnimi in plinskimi družbami, zavarovalnicami in bankami. Za predlagane posege te vrste se torej priporočilo o njihovi opustitvi lahko določi že v fazi predhodne presoje. Poleg tega je treba za preprečitev kakršnegakoli vpliva na IUV izvesti presojo vplivov za vsak predlagani jez, ki bi lahko negativno vplival na območja svetovne dediščine v istem povodju.

²⁰ <https://whc.unesco.org/en/extractive-industries/>

²¹ <https://whc.unesco.org/en/decisions/6817>

²² <https://whc.unesco.org/en/news/2335>

Odbor za svetovno dediščino lahko zahteva presojo vplivov tudi npr. po prejemu obvestila o posegu, ki je predlagan ali že poteka, prek Unescovega Centra za svetovno dediščino, v skladu z **odst. 172 ali 174** Operativnih smernic. Če Odbor zahteva presojo vplivov, je zanjo odgovorna zadevna država pogodbenica. V skladu z odst. 172 Operativnih smernic (podpoglavje 3.3) lahko **države pogodbenice** predhodno presojo izkoristijo kot priložnost za proaktivno obveščanje Unescovega Centra za svetovno dediščino o vsakem predlaganem posegu, ki bi lahko vplival na IUV območja. Pričakuje se, da bo nadaljnje izvajanje odločitev Odbora za svetovno dediščino in priporočil **posvetovalnih teles** Unesca spremljala tudi **nacionalna stična točka**.

6.5 VSEBINJENJE: KAJ ZAJETI V PRESOJO?

Ko je ugotovljeno, da je **presoja vplivov** potrebna (podpoglavje 6.4), je treba najprej določiti **obseg in vsebino dela**, tj. definirati, kaj naj presoja vplivov vključuje in kakšni so pričakovani rezultati. Obseg in vsebina dela morata biti opredeljena v posvetovanju z **imetniki pravic**, lokalnimi skupnostmi in ključnimi **deležniki** (podpoglavje 6.2). Dobro premišljeno **vsebinjenje** lahko služi kot trdna, stroškovno in časovno učinkovita osnova za kasnejše faze v procesu presoje vplivov ter zagotavlja, da ta ostaja osredotočena na ključna vprašanja. Dokumentacija vsebinjenja se lahko znova uporabi tudi kasneje, za preverjanje kakovosti presoje vplivov in končnega poročila.

Pri vsebinjenju se pregleda vsa vprašanja, ki jih je treba obravnavati v presoji vplivov. Za preprečitev ponavljanja v nadaljevanju Priročnika to poglavje podaja samo oris področij, ki jih je treba celostno obravnavati.

V kontekstu svetovne dediščine se mora pri vsebinjenju upoštevati:

- pomembne **podatke**, ki jih je treba zbrati, in predvsem podatkovne vrzeli, ki jih je treba zapolniti.
- Pričakovane pomembne **vplive** (podpoglavji 6.7–6.8). To je mogoče doseči z združevanjem informacij o območju svetovne dediščine, njegovem vplivnem območju in širšem okolju s podatki o predlaganem posegu. Poleg dediščine na splošno je treba upoštevati attribute, ki izražajo IUV in druge dediščinske/ohranitvene vrednosti (podpoglavje 6.6). V različnih fazah projekta (npr. med gradnjo, obratovanjem, razgradnjo) lahko pride do različnih vplivov. Opredeliti in opisati je treba tudi odnose med atributi IUV in **okoljskimi elementi**, saj to omogoča obravnavanje povezav med neposrednimi in posrednimi vplivi. Vplive je med izvajanjem presoje mogoče tudi dodati ali jih iz obsega dela izvesti.
- **Geografsko območje** presoje vplivov. Sem sodijo območje svetovne dediščine, vplivno območje, če obstaja, in po možnosti širše okolje. Smiselno je na skupni karti označiti območje vpliva posega in attribute IUV. Tako je mogoče določiti geografsko območje, na katero bo presoja vplivov osredotočena.
- **Časovno obdobje**, upoštevano v presoji vplivov. Temelji lahko na ustreznih okoljskih ciklih, npr. migraciji prostoživečih živali, ali na kulturnih dejavnostih, povezanih z letnimi časi, npr. kmetijskih praksah ali običajih.
- Začetno opredelitev **alternativ** predlaganemu posegu (podpoglavje 6.3). Namen je ugotoviti okoljsko najsprejemljivejšo možnost za doseganje ciljev predlaganega posega ob hkratnem varstvu IUV in drugih dediščinskih/ohranitvenih vrednosti. Vedno je treba upoštevati tudi možnost, da predlagani poseg ne bo izveden (>brez projekta<).

Tako pripravljeno **poročilo o vsebinjenju** (tabela 6.1) je podlaga **projektne naloge** za celotno presojo vplivov. Poročilo naj bo sorazmerno s **predlaganim posegom**: za majhen projekt bo morda dovolj izpolnitev kratkega obrazca s pomembnimi informacijami, za velik infrastrukturni ali gradbeni projekt pa bo treba pripraviti temeljito, podrobno poročilo.

Med postopkom vsebinjenja se lahko izkaže, da predlagani poseg s svetovno dediščino ni združljiv ali pa da na IUV ne bo imel večjih negativnih vplivov. V takšnih primerih morajo biti v dokumentaciji vsebinjenja jasno predstavljeni razlogi za takšen sklep, ustrezni organi pa lahko o tem odločajo brez nadaljnje presoje. Z rezultati postopka vsebinjenja je treba seznaniti Unescov **Center za svetovno dediščino**, zlasti če je mogoče dokazati, da nadaljnja presoja ni potrebna.

Tabela 6.1: Predlagana vsebina poročila o vsebinjenju.

Območje svetovne dediščine, njegove vrednosti in atributi → Podpoglavje 6.6	- Izjava o izjemni univerzalni vrednosti (v večini primerov je dostopna na spletu), - predhodna opredelitev snovnih in nesnovnih atributov, ki izražajo IUV, - povzetek drugih dediščinskih/ohranitvenih vrednosti območja svetovne dediščine, ki imajo nacionalni ali lokalni pomen, zlasti tistih, ki: - so močno soodvisne z IUV, - bi jih lahko predlagani poseg prizadel, - so bistvene za upravljanje območja svetovne dediščine in njegovo varovanje, ter - območja, za katera informacije, potrebne za presojo, niso na voljo.
Kontekst politik → Podpoglavje 6.6	- Zakonske določbe, politike, odločevalski okviri in z dediščino povezani standardi ter - skladnost predlaganega posega z obstoječo zakonodajo, ureditvijo vodenja in sistemom upravljanja za območje svetovne dediščine.
Predlagani poseg → Podpoglavji 6.7 in 6.3	- Opis predlaganega posega (na podlagi dostopnih informacij), vključno z zemljevidom, na katerem sta označena lokacija posega in njegov vpliv, - utemeljena potreba po predlaganem posegu – če so v predlagani poseg vključene dejavnosti, ki so po mnenju Odbora nezdržljive s statusom svetovne dediščine (npr. ekstraktivne dejavnosti in gradnja jezov z velikimi zbiralniki), je na to treba opozoriti, ter - začetna opredelitev možnih alternativ, vključno z možnostjo, da predlagani poseg ne bo izveden (možnost »brez projekta«).
Izhodišča → Podpoglavji 6.6 in 6.7	- Območje svetovne dediščine, njegovo vplivno območje in širše okolje, - natančne lokacije snovnih atributov, - natančne lokacije z nesnovnimi atributi (če gre za dejavnosti ali procese, ki se odražajo v fizičnih elementih območja svetovne dediščine) ter - odnosi s ključnimi imetniki pravic, lokalnimi skupnostmi ali deležniki (kje živijo, delajo, se gibljejo, načini rabe itd.).
Opredelitev potencialnih vplivov → Podpoglavje 6.8	- Potencialni vplivi predlaganega posega na attribute svetovne dediščine, - potencialni družbeni vidiki, ki bi lahko vplivali na: - IUV območja in - imetnike pravic, lokalne skupnosti in deležnike, povezane s krajem dediščine, - območje, obravnavano v presoji vplivov, tj. območje, na katero bi lahko vplival predlagani poseg; sega lahko onkraj območja svetovne dediščine in njegovega vplivnega območja, v njegovo širše okolje in celo dlje, ter - časovno obdobje, v katerem bi lahko prišlo do vplivov, razčlenjeno po fazah (gradnja, delovanje itd.).
Metodologija	- Predlagana metodologija za presojo vplivov (za podlago se lahko uporabi ta Priročnik); pristop je treba prilagoditi vrsti območja, njegovi IUV in drugim dediščinskim/ohranitvenim vrednostim, predlaganemu posegu, njegovim potencialnim vplivom in atributom, na katere bi lahko vplival, ter - strokovno znanje in kompetence, zahtevane za člane skupine, ki bo izvajala presojo vplivov, vključno s področji, za katera so potrebna strokovna mnenja.
Imetniki pravic in deležniki → Podpoglavje 6.2	- Začetna opredelitev imetnikov pravic, lokalnih skupnosti in deležnikov, ki morajo biti vključeni v postopek presoje vplivov (s pojasnilom, da gre za nenehno potekajoč proces), ter - vse posebne zahteve, ki omogočajo polno participacijo imetnikov pravic ali deležnikov.
Časovni okvir	Terminski načrt za celoten postopek presoje vplivov (vključno z roki za poročanje in posvetovanje), ki dopušča dovolj časa za postopke Konvencije o svetovni dediščini (najmanj dve leti).

6.6 IZHODIŠČNA OCENA

Trenutno stanje **območja svetovne dediščine**, njegove **izjemne univerzalne vrednosti** in **atributov** služi kot izhodišče za naslednje faze **presoje vplivov** (podpoglavje 6.8), v katerih se stanje območja svetovne dediščine, kakršno bi bilo v primeru izvedbe **predlaganega posega**, primerja s stanjem območja v primeru, da posega ne bi bilo. Izhodišče se lahko uporabi tudi kot referenca pri spremljanju stanja (med gradnjo projekta in kasneje) z namenom zagotovitve varstva **dediščine**.

6.6.1 OPIS PRETEKLIH, SEDANJIH IN VERJETNIH PRIHODNIH IZHODIŠČ

V fazi **vsebinjenja** je treba opredeliti vrsto in količino informacij, potrebnih za **izhodiščno oceno**. V izhodišču je treba opisati trenutno stanje IUV in drugih dediščinskih/ohranitvenih vrednosti ter **atributov**, ki jih izražajo, tako na območju svetovne dediščine kot v njegovem vplivnem območju in v **širšem okolju**. Ta analiza lahko poteka v precej večjem obsegu kot običajna presoja vplivov na dediščino: zajema lahko npr. opis migracijskih poti živali, lokalno geologijo ali kulturne prakse, če te predstavljajo attribute, ki so nosilci IUV. V izhodišču morajo biti opisane tudi **druge dediščinske/ohranitvene vrednosti** območja svetovne dediščine: pomembni mednarodni, nacionalni ali lokalni statusi na preučevanem območju, razlogi zanje in njihova občutljivost. Možni viri izhodiščnih podatkov so naštet v oknu 6.2.

Okno 6.2: Možni viri izhodiščnih podatkov.

- Nominacijski dosje in drugi dokumenti, povezani z vpisom območja na Seznam svetovne dediščine, vključno s sprejeto izjavo o izjemni univerzalni vrednosti,
- aktivnosti za spodbujanje sodelovanja z imetniki pravic, lokalnimi skupnostmi in drugimi deležniki,
- študije na podlagi obstoječe dokumentacije,
- kartiranje kulturnih dobrin,²³
- etnografske študije,
- terenski ogledi,
- raziskave stavb,
- kartiranje urbane dediščine,
- družbeno ekonomske študije,
- analize/študije obiskovalcev,
- prometne študije,
- krajinske študije,
- geološke raziskave,
- ekološke raziskave in raziskave biotske raznovrstnosti,
- podvodne raziskave,
- opredelitev ekosistemskih storitev,
- meritve osnovnega hrupa v okolju,
- ocene kakovosti tal,
- raziskave/pregled kontaminiranih zemljišč,
- ocene kakovosti zraka,
- spremljanje onesnaženosti,
- ocena učinkovitosti ukrepov za odpravljanje posledic naravnih nesreč.

²³ Glej npr. <https://bangkok.unesco.org/content/cultural-mapping>.

Ob tem je smiselno upoštevati tudi stanje območja svetovne dediščine v času vpisa, kar omogoča opredelitev izhodišč za IUV območja, njegove attribute in **stanje ohranjenosti**. Na tej podlagi je nato mogoče prepoznati vsako spremembo, do katere pride po vpisu, in posledično ranljivosti območja.

Upoštevati je treba tudi verjetne prihodnje spremembe, ki bi ob odsotnosti **predlaganega posega** nastale zaradi npr. drugih načrtovanih projektov, načrtov v pripravi ter nacionalnih in regionalnih trendov (npr. izboljšanje kakovosti zraka, slabšanje prometnih razmer, podnebne spremembe). To lahko vključuje obravnavo manj verjetnih sprememb in nevarnosti, ki pa bi lahko pomembno vplivale na območje svetovne dediščine in njegovo IUV, npr. poplav, konfliktov, razseljevanja prebivalstva, zemeljskih plazov ali obnov. Takšna analiza verjetnih in možnih prihodnjih sprememb je še posebej koristna pri prepoznavanju in vrednotenju **kumulativnih vplivov** (podpoglavje 6.9), saj pokaže, kje bi bili vplivi predlaganega posega pomembni zaradi povezave z drugimi preteklimi, sedanjimi in predvidljivimi prihodnjimi posegi.

6.6.2 IZVAJANJE DODATNIH RAZISKAV

Ko so obstoječe informacije zbrane in analizirane, je treba zapolniti vse pomembne podatkovne vrzeli. Zato morajo biti v takšnih primerih v nadaljevanju izvedene nove temeljne študije. Za zbiranje dodatnih podatkov, vključno z jasnim geografskim in časovnim obsegom, je treba pripraviti dosledno metodologijo, ki mora biti opisana v končnem poročilu. Upoštevati je treba tudi izbiro primerne časa za izvajanje temeljnih študij. Pri naravni svetovni dediščini bodo na točnost zbranih podatkov vplivale sezone spremembe, kot so parjenje, gnezdenje, vzreja mladičev ali selitveni vzorci vrst, vremenski vzorci itd., zaradi česar bodo podatki odvisni od časa izvedbe raziskav. Dogodkom, ki sovpadajo z letnimi časi, so izpostavljene tudi kulturne dobrine (npr. poljedelski cikli, praznovanja ali turizem), zato jih je prav tako treba vrednotiti v ustreznem času.

6.6.3 RAZUMEVANJE PRAVNEGA IN UPRAVLJAVSKEGA SISTEMA

Vrednosti in **atributi** območja svetovne dediščine so varovani s sistemom zakonskih določil, politik in standardov ter sistemom upravljanja. V idealnih razmerah imajo takšni sistemi tudi širše pozitivne učinke za družbo. Ker analiza dediščinskih politik ter vzpostavljeni sistem vodenja in upravljanja dediščine pojasnjujeta kontekst predlaganega novega posega, lahko močno izboljšata rezultate presoje vplivov. V analizi izhodišč je treba preveriti skladnost predlaganega posega z obstoječimi dediščinskimi politikami. **Predlagani poseg** mora biti skladen z ustrežno zakonodajo in načrti: v presoji vplivov je treba pojasniti, ali je tako – in če ni, razložiti, zakaj ne.

Kakšen je kontekst politik, lahko razberemo s pregledom nacionalnih, regionalnih in lokalnih politik ter načrtov rabe zemljišč, povezanih z **dediščino** in atributi, ki so nosilci **IUV** območja svetovne dediščine. Pregledati je treba tudi vsa predhodna poročila svetovalnih misij ali misij reakcijskega monitoringa, presoje vplivov, povezane z območjem svetovne dediščine, ter strateške presoje vplivov na okolje, pripravljene za načrte in politike, ki določajo kontekst **predlaganega posega**. Tako je mogoče na strateški ravni opredeliti alternative in razloge za njihovo izločitev oz. izbiro, pričakovane omilitvene ukrepe, razloge, zakaj so bili dovoljeni ali zavrnjeni prejšnji posegi, in kumulativne vplive, ki bi stanje še dodatno poslabšali.

Načini vodenja in upravljanja dediščine se od države do države, včasih celo od kraja do kraja, močno razlikujejo, saj so utemeljeni na različnih pravnih in institucionalnih okvirih, ki delujejo na lokalni, nacionalni ali mednarodni ravni, ter na različnih virih (IUCN, 2013a). Odgovornost za posamezne dele vsakega območja svetovne dediščine je lahko zaupana javni ustanovi, nevladni organizaciji, organizaciji staroselske skupnosti ali zasebnemu sektorju. Odgovorna organizacija ali oseba lahko kraj dediščine dejavno upravlja ali pa pri tem s sprejemanjem in izvajanjem zakonodaje nadzoruje druge.

Sistem upravljanja **območja svetovne dediščine** se lahko analizira na podlagi dokumentov, kot so nominacijski dosje, odločitve Odbora, poročila o stanju ohranjenosti, poročila z misij, periodična poročila in drugi dokumenti, povezani z območjem svetovne dediščine. Za izvajanje takšnih analiz je na voljo več priročnikov, npr. *Enhancing our Heritage* (Krepitev naše dediščine; UNESCO, 2008)²⁴ in 4. del priročnika *Managing Cultural World Heritage* (Upravljanje svetovne kulturne dediščine; UNESCO, 2013), *Managing Natural World Heritage* (Upravljanje svetovne naravne dediščine; UNESCO 2012). V analizi je treba opredeliti:

- vse imetnike pravic, lokalne skupnosti in deležnike, ki morajo biti vključeni v presojo vplivov (podpoglavje 6.2), da se zagotovi sporazumno sprejemanje odločitev in boljše razumevanje območja svetovne dediščine,
- obstoječe politike in načrte, ki vplivajo na predlagani poseg in varstvo dediščine; na tej podlagi je mogoče oblikovati priporočila, ki so bolj usklajena z zakonsko določenimi postopki in operativnimi zmogljivostmi ter jih je mogoče učinkoviteje izvajati,
- ali je predlagani poseg skladen z obstoječimi politikami in načrti,
- prednosti in slabosti sistema upravljanja, ki bi lahko povečale pozitivne ali zmanjšale negativne vplive na svetovno dediščino; seznanjenost s temi dejstvi bo v pomoč pri pripravi priporočil in doseganju boljših rezultatov, poleg tega je mogoče na tej podlagi določiti proaktivne izboljšave upravljalškega sistema, s pomočjo katerih bi lahko zmanjšali tveganja, povezana s prihodnjimi predlogi, ter
- upravljalške mehanizme, ki bi lahko prispevali k uspešnemu izvajanju priporočil poročila o presoji vplivov in monitoringa v naslednjih fazah.

6.7 PREDLAGANI POSEG IN ALTERNATIVE

6.7.1 RAZUMEVANJE PREDLAGANEGA POSEGA

Čeprav se predlagani poseg obravnava že v **predhodni presoji** (podpoglavje 6.4) ter med **vsebinjenjem** (podpoglavje 6.5), je treba za poročilo o **presoji vplivov** zbrati precej bolj podrobne informacije. Količina informacij mora ustrezati obsegu in velikosti **predlaganega posega**. Za razumevanje, kaj vse (neposredno in posredno) sodi v poseg ter kako in kdaj bo potekalo, je treba upoštevati vse faze življenjskega cikla posega. Pri tem je pomembno vedeti tudi, ali so za izvajanje predlaganega posega potrebni dodatni objekti oz. infrastruktura (npr. ureditev dovozne ceste ali namestitvev električnih vodov), saj je treba tudi zanje opraviti presojo.

Slika 6.5: Faze v življenjskem ciklu predlaganega posega. V presoji vplivov je treba upoštevati celotno življenjsko dobo predlaganega posega, saj lahko vplivi na izjemno univerzalno vrednost nastanejo kadarkoli.

Razumeti in kartirati je treba natančne lokacije vseh elementov predlaganega posega, zlasti njihov odnos do **območja svetovne dediščine** (npr. znotraj tega območja ali njegovega vplivnega območja, gorvodno od območja itd.), vključno z vsemi njegovimi komponentami. V oknu 6.3 je predstavljen kontrolni seznam za opis projekta. Za razumevanje posameznih vidikov predlaganega posega, ki lahko vplivajo na IUUV, je lahko potrebna dodatna strokovna dokumentacija (npr. vizualizacija).

²⁴ Op. ur. odb. prev.: za najnovejšo izdajo priročnika glej *Enhancing Our Heritage Toolkit 2.0*, UNESCO, 2023. <https://whc.unesco.org/en/eh20/>

Okno 6.3: Kontrolni seznam za predlagani poseg.

Informacije, potrebne za razumevanje predlaganega posega, so različne, vendar praviloma vključujejo naslednje:

- potrebo po predlaganem posegu in njegove cilje,
- upoštevanje alternative, vključno z možnostjo »brez projekta«,
- opis predlaganega posega (po potrebi z opisom postopka gradnje in obratovanja),
- lokacijo/-e in traso predlaganega posega (na zemljevidu/načrtu),
- vrsto in trajanje predlaganega posega,
- opis fizičnih značilnosti predlaganega posega (za vse faze življenjskega cikla),
- načrt in zasnovo vseh sestavin projekta (vključno z risbami, vizualizacijami itd.),
- vrsto in količino vseh potrebnih naravnih virov za vsako fazo projekta,
- vire in količine odpadkov, emisij, onesnaževal in drugih motečih dejavnikov za vsako fazo projekta,
- probleme, povezane z varnostjo in varovanjem,
- dostop in transportne zahteve,
- s predlaganim posegom povezana dela (npr. energetska in vodna infrastruktura ter infrastruktura za ravnanje z odpadki),
- druge povezane politike ali projekte in njihovo geografsko lokacijo.

Območje vplivov se spreminja glede na naravo predlaganega posega in **okolje**, v katerem bi se izvajal. To je lahko območje, ki ga bo zaradi gradnje, obratovanja ali zaključka predlaganega posega prizadel hrup, prah ali onesnažen zrak, lahko pa je to območje precej večje (slika 5.2). Če npr. predlagani poseg vpliva na nivo vode v reki, se lahko območje vpliva razširi na celotno porečje. Ko so vplivi ugotovljeni in prepoznani, je treba območje vplivov predlaganega posega ustrezno posodobiti (podpoglavje 6.8).

6.7.2 ALTERNATIVE PREDLAGANEMU POSEGU

Zgodnja opredelitev alternativ **predlaganemu posegu** omogoča, da se celoten nabor možnosti upošteva že v fazi, ko je na odločitve pri načrtovanju še mogoče vplivati ali – z opustitvijo predlaganega posega – negativne vplive celo popolnoma preprečiti. Preučevanje alternativ lahko privede tudi do revizije predlaganega posega ali njegove opustitve.

Alternative je mogoče obravnavati v treh korakih:

- **Opredelitev smiselnih alternativ.** Opredeli in obravnava se lahko različne vrste alternativ, a tiste, ki so v »hierarhiji alternativ« višje (slika 6.6), običajno zagotavljajo več možnosti za trajnostni pristop in zmanjšanje negativnih vplivov. Strateške alternative se običajno osredotočajo na »zakaj« (Zakaj je bil poseg predlagan? Je boljša možnost »brez projekta«?), »kaj« (Kakšen poseg je potreben?) in »kje« (Kje naj bi se poseg izvajal?). Alternative, ki so podrobneje opredeljene na ravni projekta, se običajno osredotočajo na »kje« (natančen položaj elementov predlaganega posega) in »kako« (upravljanje projekta in časovnica). Vse alternativne rešitve si morajo prizadevati za preprečitev negativnih vplivov na IUV ter za zagotovitev tehnične izvedljivosti in ekonomske upravičenosti. V tej fazi se je treba posvetovati z **imelniki pravic**, lokalnimi skupnostmi in drugimi **deležniki**, vključno z organi, pristojnimi za okolje, naravo in dediščino, saj lahko ti predlagajo alternative, ki jih **predlagatelj** sicer ne bi upošteval. Alternative, ki (npr. zaradi tehničnih ali finančnih razlogov) niso smotrne, se lahko izločijo že na začetku, vendar jih je zaradi transparentnosti treba dokumentirati in pojasniti, zakaj so bile izločene.

- **Presoja in primerjava alternativ.** Vplive smiselnih alternativ je treba presoditi in jih primerjati enako dosledno in z enakimi postopki, kot so bili uporabljeni pri presoji predlaganega posega (glej podpoglavje 6.8).
- **Utemeljitev izbrane alternative.** Izbiro najprimernejše alternative je treba jasno utemeljiti, vključno z njeno okoljsko, družbeno in ekonomsko vzdržnostjo, stroški, tehnično izvedljivostjo, lokalno sprejemljivostjo ipd.

1

Je poseg potreben?

Potreba ali zahteva: je potrebo oziroma zahtevo mogoče izpolniti brez predlaganega posega?

Je predlagani satelitski krožnik mogoče namestiti na obstoječo stavbo in se tako izogniti novemu stolpu v zgodovinsko pomembnem območju? Je treba posodobiti cesto skozi območje svetovne dediščine ali ponovno opredeliti njeno uporabo?

2

Kako naj se izvaja?

Način ali proces: so na voljo druge tehnologije ali metode, ki zadostijo potrebi brez ali z manj okoljske škode?

Bi lahko novo električno napeljavo namesto na nove daljnovode in infrastrukturo speljali pod zemljo oz. povezali v snope in namestili na stavbe? Se lahko višina novih električnih drogov prilagodi?

3

Kam naj se umesti?

Lokacija: je druga lokacija ustrežnejša za predlagani poseg?

Se lahko nov sprejemni center umesti izven vidnega polja spomenika ali območja? Se daljnovod lahko postavi ob obstoječo cesto?

4

Kdaj in v kakšni obliki naj se izvaja?

Izvedba: kdaj, v kakšni obliki in v kakšnem zaporedju naj se izvaja predlagani poseg? Katere podrobnosti naj se upošteva?

Se lahko gradnja načrtuje tako, da ne bo motila vsakoletnega praznika vode ali selitve živalskih vrst?

Slika 6.6: »Hierarhija alternativ«. Na splošno imajo alternative, ki so v hierarhiji uvrščene višje, več možnosti, da zmanjšajo negativne vplive in povečajo trajnostnost.

6.8 UGOTAVLJANJE IN PREDVIDEVANJE VPLIVOV

Ugotavljanje in predvidevanje vplivov je tehnični postopek, ki je bistveni del **presoje vplivov**, zato zahteva sodelovanje strokovnjakov z različnih področij. Priporočljivo je, da vsaj rezultate napovedi in vrednotenja vplivov – za pomembne negativne vplive pa tudi **omilitvene ukrepe** – potrdijo **organi, pristojni za okolje, naravo in dediščino**. V te faze naj bodo vključeni **imelniki pravic** in drugi **deležniki**.

6.8.1 UGOTAVLJANJE VPLIVOV

Pri opredelitvi vplivov se združijo informacije o **atributih IUV** in **drugih dediščinskih/ohranitvenih vrednostih** (podpoglavje 6.6) ter informacije o predlaganem posegu in alternativah (podpoglavji 6.3 in 6.7). Na ta način se ugotavlja, kako bi predlagani poseg vplival na attribute območja svetovne dediščine – na sliki 6.7 je na primer prikazano, kako bi lahko hrup zaradi predlaganega posega vplival na gnezdenje ptic. Vpliv je vzročna povezanost **predlaganega posega** in attribute območja svetovne dediščine; lahko je negativna ali pozitivna, kaže pa se v različnih oblikah – biofizičnih, družbenih, kulturnih, gospodarskih, zdravstvenih, vizualnih itd. Preučiti je treba vse pomembne vplive, vključno z vplivi na nesnovne attribute, ki se odražajo v fizičnih elementih območja (slika 6.9).

Slika 6.7: Vpliv hrupa zaradi predlaganega posega na gnezdenje ptic. Vpliv je vzročna povezanost predlaganega posega in atributa območja svetovne dediščine. V tem primeru bi hrup, ki bi ga povzročil predlagani poseg, vplival na gnezdenje ptic, saj bi te zaradi motenj zapustile območje. Kjer so ptice atribut območja svetovne dediščine, bi to povzročilo izgubo izjemne univerzalne vrednosti.

Slika 6.8: Vpliv hrupa in vibracij, nastalih zaradi predlaganega posega, na zgodovinsko urbano okolje. Vpliv je vzročna povezanost predlaganega posega in atributa območja svetovne dediščine. V tem primeru je lahko zaradi vibracij, ki bi jih povzročil predlagani poseg, ogrožena konstrukcijska stabilnost stavb. Kjer so te stavbe atribut območja svetovne dediščine, bi to povzročilo izgubo izjemne univerzalne vrednosti.

Slika 6.9: Primeri elementov območja dediščine, ki so lahko ogroženi. Predlagani poseg lahko pomembno vpliva na številne attribute območja svetovne dediščine, zato je treba v presoji vplivov preučiti vse povezane vplive nanje.

Predlagani poseg lahko **neposredno vpliva** na IUUV območja svetovne dediščine in druge dediščinske/ ohranitvene vrednosti. Če ima neposredni vpliv nadaljnje učinke (npr. več prometa, ki povzroča onesnaževanje zraka, kar bi lahko imelo nadaljnje posredne vplive na zdravje ljudi in rastlinstvo), lahko povzroči tudi **posredne vplive**. Tudi te je treba formalno opredeliti in presoditi. Vplivi predlaganega posega lahko součinkujejo z drugimi preteklimi, obstoječimi ali prihodnjimi posegi in drugimi **dejavniki** (kot so podnebne spremembe), ki lahko vplivajo na območje svetovne dediščine in delujejo **kumulativno**. Na **območju svetovne dediščine** ali v njegovi bližini je lahko od njegovega vpisa na Seznam svetovne dediščine prišlo do sprememb, ki jih je treba v presoji novega predloga upoštevati. Predlagani poseg lahko ustvari precedens, zaradi katerega v prihodnosti nastanejo kumulativni vplivi. Zato je pomembno, da se ne obravnava ločeno, temveč z upoštevanjem drugih preteklih, sedanjih in prihodnjih posegov in trendov. Kadar so **kumulativni vplivi** pomembni, se v končnem poročilu o presoji vplivov obravnavajo in pojasnijo v posebnem poglavju.

Okno 6.4: Primeri različnih vplivov.

Primeri **neposrednih vplivov** so med drugim:

- porušitev, predelava ali dozidava zgodovinske stavbe,
- poseg v območje svetovne dediščine s širitvijo ceste in posledična izguba habitata,
- zgraditev turistično informacijskega centra na delu območja svetovne dediščine, ki povzroči oviranost dostopa oz. spremembo urbanistične ureditve ali prostorskega načrtovanja,
- znatno povečanje ravni hrupa na duhovno ali ekološko občutljivem območju svetovne dediščine itd.

Primeri **posrednih vplivov** so med drugim:

- spremembe naravnega vodnega pretoka dolvodno od novega jeza, ki vplivajo na IUV območja svetovne dediščine, katere obstoj je odvisen od naravnega nihanja vode,
- cesta, zgrajena za potrebe predlaganega posega, ki obenem omogoči dostop do območja svetovne dediščine večjemu številu vozil,
- poškodbe, ki jih na občutljivih gradivih ali arheoloških ostalinah povzroči voda, ko posegi v tla v enem predelu vplivajo na hidrološke spremembe dolvodno,
- načrt rabe zemljišč, ki povzroči znatno rast prebivalstva v zgodovinskem mestu ter posledično na območju svetovne dediščine ustvari povečan pritisk z rekreacijo povezanih dejavnosti itd.

Primeri **kumulativnih vplivov** so med drugim:

- več vzporednih projektov, ki vodijo v postopno izgubo naravnega habitata, kar dokončno pomembno vpliva na redko vrsto, ki je od tega habitata življenjsko odvisna,
- posamezni gradbeni projekt na eni od zelenih površin zgodovinskega mesta; čeprav to morda ne bo imelo pomembnega vpliva, lahko pozidava številnih zelenih površin sčasoma kumulativno vpliva na urbanistično ureditev,
- prenova hiš v zgodovinskem mestnem tkivu; prenova posamezne hiše ni nujno problematična, prenova velikega števila stavb pa ima lahko pomemben kumulativni vpliv na avtentičnost in integriteto območja itd.

Med opredelitvijo vplivov na **IUV** je treba vseskozi upoštevati medsebojno povezanost **območja svetovne dediščine** z njegovim **vplivnim območjem** in **širšim okoljem**, zaradi česar se ga ne sme obravnavati ločeno. Opredeliti je treba vse neposredne, posredne in **kumulativne vplive** na celotnem **območju vplivov** predlaganega posega ter jih oceniti glede na njihov potencial vplivanja na območje svetovne dediščine.

Vplivi lahko nastanejo v katerikoli fazi predlaganega posega, zato je treba upoštevati celoten življenjski cikel posega (slika 6.5). Za gradnjo je na primer potrebno omejeno število voženj težkih tovornih vozil, obratovanje pa zahteva večje število voženj z avtomobili. Zato številne presoje vplive gradnje obravnavajo v ločenem poglavju oz. podpoglavjih.

Za prepoznavanje vplivov predlaganega posega se lahko pogosto uporabi strokovno mnenje, na voljo pa so tudi številna orodja, ki zagotavljajo bolj sistematično obravnavo vseh vprašanj. Sem sodijo med drugim:

- **karte z grafičnimi prikazi:** načrti predlaganih posegov z barvno legendo in označenimi območji s posebej občutljivimi atributi (npr. vplivna območja ob vodotokih),
- **kontrolni sezname:** za nekatere vrste projektov so na voljo kontrolni sezname, ki se jih lahko uporabi za prepoznavanje verjetnih vplivov, npr. pri poljih vetrnih elektrarn (UNDP Srbija, 2010) ali pri namakalnih in izsuševalnih projektih (ICID, 1993); po potrebi jih je treba prilagoditi predlaganemu posegu in lokaciji,
- **matrike:** pripravi se lahko matrika z označenimi atributi območja svetovne dediščine na eni in z elementi predlaganega posega na drugi osi, kar ponazori njihovo vzročno povezanost (glej orodje 2),
- **mrežni diagrami:** ti vizualno ponazarjajo povezave med elementi predlaganega posega in njihovimi potencialnimi vplivi na attribute območja svetovne dediščine.

6.8.2 PREDVIDEVANJE VPLIVOV

Po opredelitvi potencialnih vplivov je mogoče utemeljeno predvideti njihov verjetni obseg in naravo. Napoved vpliva mora stanje **območja svetovne dediščine** (podpoglavje 6.6.) primerjati s situacijo, ki bi nastala s **predlaganim posegom**; to je treba izvesti za vsako smiselno alternativo in za sam predlagani poseg. To je tehnični postopek in njegovi sklepi morajo biti utemeljeni.

Predvidevanje potencialnih vplivov je lahko utemeljeno na različnih značilnostih (tabela 6.2). Včasih je vpliv mogoče kvantificirati (npr. verjetne spremembe v populaciji občutljive vrste ali število/območje zgodovinskih stavb, ki naj bi se spremenile), v nekaterih primerih pa je edina možnost besedilni opis. V vsakem primeru mora biti vpliv opisan kolikor mogoče natančno. Jasno je treba razkriti predpostavke, na katerih temeljijo napovedi, in opisati vse morebitne negotovosti.

Tabela 6.2: Značilnosti potencialnih vplivov in izhodiščna vprašanja, vključena v presojo vplivov.

Značilnost vpliva	Izhodiščno vprašanje	Primeri
Intenzivnost	Kakšna sprememba bo nastala?	Merljiva ocena, npr. število porušenih stavb, koncentracija onesnaževala.
Vrsta	Je vpliv pozitiven ali negativen?	Pozitiven, negativen, nevtralen.
Obseg	Kako veliko območje bo zajel vpliv?	Merljiva ocena, npr. velikost izkrčenega habitata v hektarjih.
Trajanje	Kako trajen bo vpliv?	Kratkoročen (nekaj dni/tednov), dolgoročen (nekaj let/desetletij), trajen.
Pogostost	Kako pogost bo ta vpliv?	Enkratno, ponavljajoč se v dolgih presledkih, ponavljajoč se v kratkih presledkih, stalen.
Reverzibilnost	Je vpliv reverzibilen? Je to preprosto storiti?	Vpliv je reverzibilen po naravni poti, vpliv je reverzibilen s človekovimi posegi, vpliv je zlahka ali težko reverzibilen, vpliv ni reverzibilen.
Verjetnost	Kako verjetno je, da bo do vpliva prišlo?	»Možno«, »verjetno«, »zanesljivo«.

Orodje 3 zagotavlja ogrodje za predvidevanje vplivov z upoštevanjem značilnosti, navedenih v tabeli 6.2. Čeprav se negotovosti ni mogoče v celoti izogniti, mora napoved vseeno zagotoviti kolikor mogoče trdno in transparentno osnovo za sprejemanje odločitev. Za predvidevanje vplivov se med drugim uporabljajo:

- **kvantitativna analiza:** izračun vplivov na podlagi izhodiščnih podatkov in razumevanja predlaganega posega; za kompleksnejše situacije, vključno s posrednimi in kumulativnimi vplivi, se lahko uporabijo modeli,
- **strokovna presoja:** izkušeni strokovnjaki lahko na podlagi podobnih projektov na krajih dediščine v isti geografski regiji pripravijo kvalitativno natančnejšo oceno, in
- **študije primerov:** tu gre za preučitev drugih podobnih projektov ali znanstvenih raziskav, izvedenih v podobnem kontekstu, zlasti če so na voljo podatki o monitoringu.

Kvantitativno predvidevanje vplivov omogoča jasno primerjavo med verjetnim prihodnjim stanjem ob izvedbi in neizvedbi predlaganega posega ter med vplivi predlaganega posega in vplivi morebitnih alternativ. Če je to težko izvedljivo, se lahko vplive oceni z uporabo kategorij, kot so na primer »velik«, »srednji« in »majhen«. V primeru visoke stopnje negotovosti je priporočljivo pripraviti napovedi za najboljši in najslabši primer. Te pristope, vključno z opredelitvami uporabljenih kategorij, je treba jasno utemeljiti v končnem poročilu (podpoglavje 6.11).

Ker je namen **presoje vplivov** varovati naravno in kulturno **okolje**, je poudarek na negativnih vplivih. Ker so vplivi lahko tudi pozitivni, je treba prepoznati in predvideti tudi te. Na podlagi tega je mogoče razumeti:

- v kolikšni meri bi predlagani poseg in morebitne alternative dosegali navedene splošne in posamezne cilje projekta,
- kdo ima (ali nima) koristi od pozitivnih vplivov,
- kako bi lahko pozitivni vplivi prispevali k izpolnjevanju obveznosti države pogodbenice, da varuje in ohranja svetovno dediščino,
- kako lahko svetovna dediščina odigra aktivno vlogo v trajnostnem razvoju in
- kako lahko **poseg** krepí pripravljenost na nesreče in odpornost proti njim.

6.9 OCENA VPLIVOV

Ocena **vplivov** na podlagi značilnosti predvidenih vplivov ugotavlja, ali so predvideni vplivi **predlaganega posega** pomembni ali ne (podpoglavje 6.8). Pomembni negativni vplivi na **dediščino** so že sicer običajno nedopustni, vedno pa so nedopustni, kadar gre za IUV območja svetovne dediščine. Ker se na podlagi ocene vplivov sprejemajo priporočila, ki bodo vključena v končno poročilo o **presoji vplivov** (podpoglavje 6.11), mora biti ta ocena pripravljena transparentno in temeljito. Pri ocenjevanju vplivov se lahko uporabi tudi **orodje 3**.

Čeprav ocena vplivov temelji na posameznih **atributih**, ki izražajo **IUV** območja svetovne dediščine, je treba vplive predlaganega posega na IUV oceniti celostno. Območja svetovne dediščine so po definiciji občutljiva in pomembna za vso mednarodno skupnost, zato lahko nanje vpliva že najmanjša sprememba. V primeru bistvene nejasnosti (npr. zaradi nepopolnih podatkov, pomanjkljive tehnologije za predvidevanje potencialnih vplivov na IUV ali pa večje negotovosti glede nastanka pomembnega vpliva na IUV ali učinkovitosti predlaganih omilitvenih ukrepov) mora presoja vplivov upoštevati **načelo previdnosti**: določiti je treba alternative in **omilitvene ukrepe**, ki zagotovijo, da svetovna dediščina v nobenem primeru ni ogrožena. V določenih primerih lahko to pomeni sprejetje odločitve, da predlagani poseg ne bo izveden.

Ocena mora zagotoviti jasen sklep o (ne)dopustnosti verjetnih vplivov predlaganega posega na IUV. Če bi predlagani poseg na IUV vplival negativno, mora poročilo podati enega od treh sklepov:

- negativni vpliv je zanemarljiv in ne pomeni tveganja,
- negativni vpliv je znaten, a ga je s preprečevanjem in omilitvenimi ukrepi mogoče izničiti ali zmanjšati na sprejemljivo raven, ali
- negativni vpliv je znaten in ga ni mogoče preprečiti ali omiliti, zato predlagani poseg ne bo izveden.

Če bi imel predlagani poseg pozitivne vplive na IUV, mora poročilo podati enega od treh sklepov:

- pozitivni vpliv bi imel za območje svetovne dediščine ugodne posledice in ne pomeni tveganja,
- ugodnejši vpliv bi bilo mogoče doseči z izbiro alternativnega projekta ali s prilagoditvijo zasnove projekta, ali
- pozitivni vpliv ne dosega ciljev predlaganega posega (npr. protipoplavna zaščita ne bi učinkovito preprečila predvidenih poplavnih dogodkov), zato predlagani poseg (oz. ta del predlaganega posega) ne bo izveden.

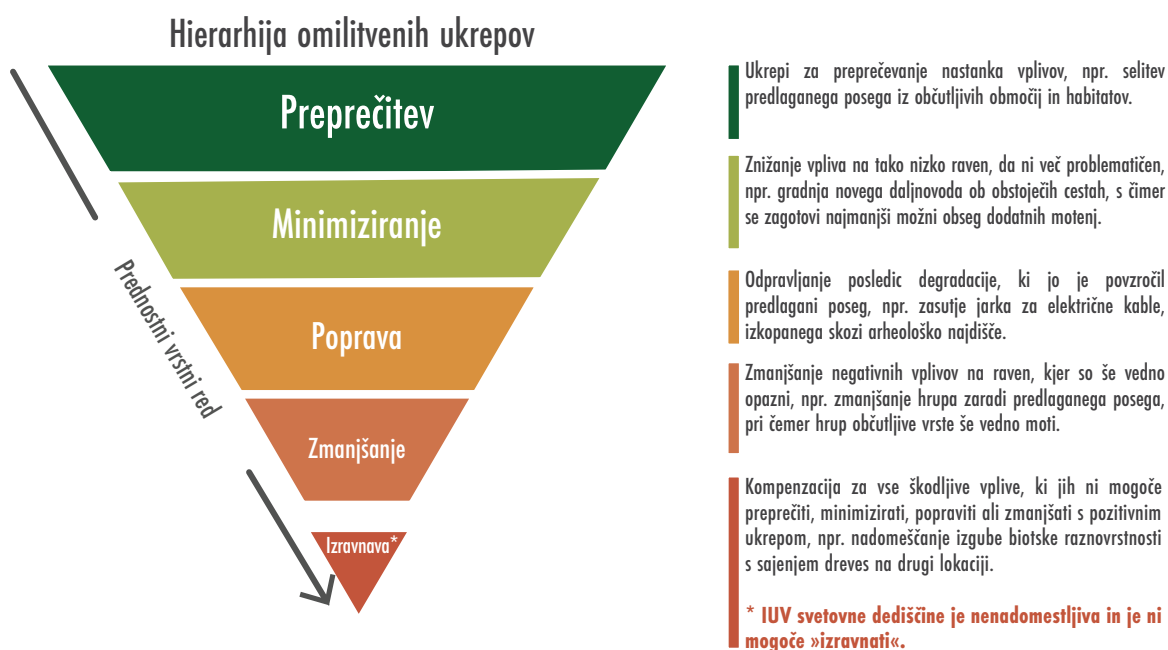
Čeprav morajo sklepi obravnavati tako pozitivne kot negativne vplive, se prvih ne sme izravnovati z drugimi in obratno. Namen analize ni zakriti kompleksnosti predlaganega posega, temveč jo razkriti in tako preprečiti, da bi se potencialne koristi uporabile za upravičevanje negativnih vplivov na območje svetovne dediščine.

6.10 OMILITEV NEGATIVNIH IN KREPITEV POZITIVNIH VPLIVOV

6.10.1 OMILITEV NEGATIVNIH VPLIVOV

Če so vplivi zanemarljivi, omilitev morda ne bo potrebna. V vseh drugih primerih pa **je treba za preprečevanje ali minimiziranje negativnih vplivov razmisliti o načinih njihove omilitve** (podpoglavje 6.3) ter revidirani **predlagani poseg** ponovno presoditi skupaj z omilitvenimi ukrepi (podpoglavje 6.8). Presoja vplivov je torej **iterativen** proces, ki zagotavlja, da so v končne napovedi vključeni tudi načrtovani omilitveni ukrepi.

V **presoji vplivov** se pogosto uporablja »hierarhija omilitvenih ukrepov«, v okviru katere je najbolj priporočljiv ukrep »preprečitev«, nato sledijo »minimiziranje«, »poprava« in »zmanjšanje« ter na zadnjem mestu »izravnavanje« (slika 6.10). V primeru svetovne dediščine, kjer je **IUV nenadomestljiva**, ukrep »izravnavanje« ne pride v poštev. Za svetovno dediščino je najbolje v celoti preprečiti negativne vplive – tu pride v poštev tudi opustitev predlaganega posega ali njegova preselitev izven območja svetovne dediščine. Včasih je za ponovni razmislek o predlaganem posegu in morda celo njegovem preoblikovanju ali za določitev ukrepov za preprečevanje negativnih vplivov potreben kreativen pristop k reševanju problemov. V nekaterih primerih se vsem negativnim vplivom ni mogoče v celoti izogniti, kljub temu pa jih je treba z občutnim zmanjšanjem njihove intenzivnosti, trajanja, obsega itd. minimizirati na raven, ki za svetovno dediščino ne pomeni tveganja.

Slika 6.10: Hierarhija omilitvenih ukrepov.

Okno 6.5: Primeri preprečevanja in minimiziranja negativnih vplivov.

Primeri **preprečevanja** negativnih vplivov so med drugim:

- neizvedba predlaganega posega,
- izbira druge lokacije ali trase, ki ne bo na območju svetovne dediščine,
- zagotovitev varovalnega območja med predlaganim posegom (oz. njegovimi deli) in atributi,
- izločitev posebej problematičnega elementa predlaganega posega itd.

Primeri **minimiziranja** negativnih vplivov so med drugim:

- zmanjšanje obsega predlaganega posega,
- izbira druge lokacije ali trase,
- zmanjšanje hrupa ali vibracij zaradi predlaganega posega na raven, ki ne povzroča motenj,
- preoblikovanje elementov predlaganega posega,
- uporaba drugih tehnologij itd.

Ko so omilitveni ukrepi določeni, jih je treba vključiti v revidirani predlagani poseg, ki mora biti nato ponovno ocenjen. Naslednji korak je obravnava morebitnih residualnih negativnih vplivov – torej tistih, ki bi tudi po izvedbi omilitvenih ukrepov še vedno vplivali na **območje svetovne dediščine**. Morda bodo potrebni nadaljnji omilitveni ukrepi. Če pomembnih residualnih negativnih vplivov na IUV ni mogoče preprečiti, je treba v poročilu o presoji vplivov priporočiti, da se predlagani poseg ne izvede.

6.10.2 ZAGOTAVLJANJE/KREPITEV POZITIVNIH VPLIVOV

Čeprav je osrednji cilj presoje vplivov preprečevanje negativnih vplivov, je najboljša praksa bolj proaktiven in pozitiven pristop: cilj predlagatelja ni zgolj »ne škoditi«, temveč dejavno »delovati dobro«, brez ogrožanja IUV. Zaveza **držav pogodbenic** za vključevanje perspektive trajnostnega razvoja v vse procese, povezane s svetovno dediščino (podpoglavje 3.4), pomeni, da je s presjo vplivov mogoče okrepiti pozitivne vplive predlaganega posega oz. ustvariti nove, ki bodo koristili tako **dediščini** kot družbi (glej okno 6.6).

Okno 6.6: Primeri krepitev pozitivnih vplivov.

Primeri **krepitev** pozitivnih vplivov (brez poseganja v IUV) so med drugim:

- zaposlovanje lokalnih prebivalcev, njihovo usposabljanje in vključevanje v vodenje projekta ali območja svetovne dediščine,
- povečanje biotske raznovrstnosti s povezovanjem »zelenih« območij s koridorji prostoživečih živali,
- zagotavljanje zdravstvenih, skupnostnih ali izobraževalnih objektov na območjih, kjer so ti potrebni,
- sanacija kontaminiranih zemljišč,
- odstranitev neustreznih posegov, npr. neprimernih dozidav ali ovir, ki zakrivajo pomembne poglede,
- izboljševanje kakovosti zraka in dobrobiti ljudi z novimi parki in površinami, namenjenimi pešcem ali kolesarjem itd.

S **predlaganim posegom** je mogoče tudi zmanjšati vpliv zunanjih ali kumulativnih sprememb in naravnih nesreč na **območje svetovne dediščine**. Z njim je na primer mogoče utrditi nestabilna tla in tako zmanjšati erozijo na geološko občutljivih območjih svetovne dediščine (UNESCO, 2010).

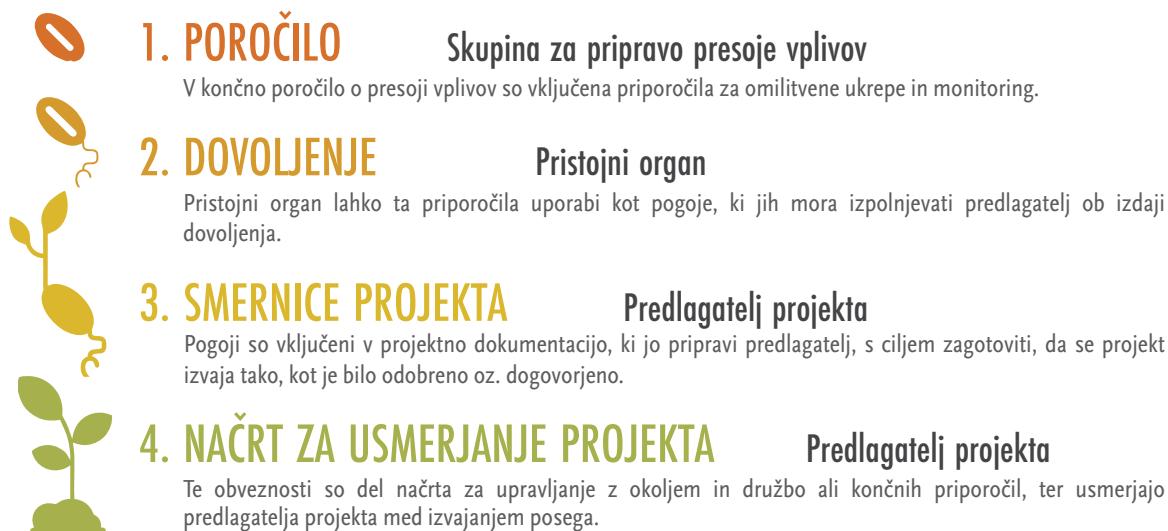
6.10.3 ZAGOTAVLJANJE IZVAJANJA OMILITVENIH UKREPOV IN UKREPOV ZA IZBOLJŠANJE STANJA

Poglavje poročila o **presoji vplivov**, ki podaja priporočila za **omilitvene ukrepe**, mora postati živ dokument, ki ga lahko v različnih fazah izvajanja projekta uporabljajo vsi zainteresirani, tudi tisti, ki niso bili neposredno vključeni v prvotno presojo vplivov. To zagotavlja, da vsi razumejo in izvajajo omilitvene ukrepe ter da je te mogoče spremljati.

V presoji vplivov mora biti jasno navedeno:

- kateri ukrepi za omilititev negativnih in krepitev pozitivnih vplivov so potrebni za ohranjanje IUV in drugih dediščinskih/ohranitvenih vrednosti,
- kdo naj jih izvaja in
- kakšen je časovni okvir za njihovo dokončanje.

V večini primerov je za te ukrepe odgovoren **predlagatelj**. Priporočila presoje vplivov morajo biti podana v obliki, ki omogoča njihovo preprosto vključitev v izvedbeno strategijo (podpoglavje 6.14). Predlagatelj projekta jih lahko na primer vključi med svoje zaveze, pristojni organi pa jih lahko uporabijo pri določanju obveznih pogojev za odobritev, ki jih mora predlagatelj sprejeti, ko je izdano dovoljenje. Ti pogoji morajo biti jasno navedeni, merljivi in zavezujoči. Za zagotovitev ustreznega izvajanja omilitvenih ukrepov in ukrepov za krepitev pozitivnih vplivov morajo biti v poročilu o presoji vplivov jasno razvidne povezave med priporočili in naslednjimi koraki, kot so sprejemanje odločitev, izvajanje **predlaganega posega** in monitoring (slika 6.11).

Slika 6.11: Upoštevanje priporočil poročila v vseh fazah odločanja in izvajanja. Da se bo lahko predlagani poseg izvajal na način, ki je za svetovno dediščino najugodnejši, je treba priporočila iz presoje vplivov upoštevati v vsaki naslednji fazi odločanja in izvajanja.

6.11 POROČANJE

Metodologija in ugotovitve iz prejšnjih podpoglavij morajo biti jasno povzete v poročilu o **presoji vplivov**.²⁵ Poročilo mora biti na voljo zainteresiranim strokovnim in laičnim javnostim, da lahko nanj podajo svoje pripombe. Ugotovitve morajo biti podane jasno, da lahko bralec sledi analizi in razume, zakaj presoja podaja določena priporočila, utemeljena na varovanju **IUV** in **drugih dediščinskih/ohranitvenih vrednostih**. Med postopkom presoje vplivov je treba razmišljati o vsebini poročila, ki bo moralo zagotoviti čim boljše informiranost ob sprejemanju odločitev. Kako podrobno in dolgo bo poročilo, je odvisno od kompleksnosti **predlaganega posega** in območja.

V 5. poglavju je pojasnjeno, kako presojo vplivov na svetovno dediščino vključiti v poročilo o širši presoji vplivov. V samostojni presoji ima poročilo o presoji vplivov poudarek na kontekstu svetovne dediščine in IUV ter na ostali dediščini.

Poročilo mora biti jasno osredotočeno na:

- okvir, začrtan s Konvencijo o svetovni dediščini in Operativnimi smernicami,
- IUV, druge dediščinske/ohranitvene vrednosti in attribute, ki jih izražajo,
- vplive predlaganega posega na attribute IUV in druge dediščinske/ohranitvene vrednosti,
- celotni vpliv na IUV ter
- priporočene alternative in omilitvene ukrepe, predlagane za obvladovanje vplivov na IUV, podane v obliki, ki jo pristojni organi lahko uporabijo za določanje pogojev za soglasje ter za nadaljnjo izvedbeno strategijo (podpoglavje 6.14); po potrebi pa tudi priporočilo, naj se predlagani poseg ne izvede, če obstaja verjetnost, da bo pomembno negativno vplival na IUV.

V sklopu obvestila države pogodbenice v skladu z **odst. 172** Operativnih smeric (podpoglavje 3.3) se poročilo lahko posreduje Unescovemu **Centru za svetovno dediščino**. Potem ko je bilo poslano Unescovemu Centru za svetovno dediščino, ga ta običajno posreduje v pregled **posvetovalnim telesom**.

V nekaterih primerih format poročila o presoji vplivov določi vlada ali organ financiranja. Če ni druge predloge, se kot podlaga lahko uporabi seznam, prikazan v tabeli 6.3. Netehnični povzetek poročila mora zajemati ključne točke, povezane s svetovno dediščino.

Tabela 6.3: Okvirna vsebina poročila o presoji vplivov.

Netehnični povzetek	• Jasno napisan povzetek poročila s ključnimi ugotovitvami in priporočili (predvsem: opredelitev območja svetovne dediščine, njegova IUV in attribute, vplivi predlaganega posega na IUV in druge dediščinske/ohranitvene vrednosti ter priporočila in sklepi).
Pogodbene informacije in izjave oz. potrdila	Za zagotovitev transparentnosti je priporočljivo navesti: • kdo je financiral in naročil poročilo, • vlogo ustanov ali agencij, odgovornih za nadzor ali pregled postopkov, • kdo je izvajal presojo vplivov, vključno z glavnimi avtorji in drugimi sodelujočimi strokovnjaki, • izjavo avtorjev o odsotnosti navzkrižja interesov, • neodvisni strokovni pregled.

²⁵ Pogosto poimenovano poročilo o okoljski presoji, poročilo o presoji vplivov na okolje ali izjava o vplivih na okolje. Ta »poročila« so pogosto objavljena v interaktivni spletni obliki.

Tabela 6.3: Okvirna vsebina poročila o presoji vplivov (nadaljevanje).

Metodologija	• Povzetek metodologije, uporabljene v presoji vplivov (npr. ta Priročnik), • datumi izvedbe različnih faz načrtovanja predlaganega posega in presoje vplivov, • način vključevanja imetnikov pravic in deležnikov ter upoštevanja njihovih stališč (če ni zahtevana anonimnost, je v prilogi o procesu posvetovanja lahko priložen seznam vseh, ki so kakorkoli sodelovali) in • vse vrzeli ali nejasnosti, povezane z izhodiščnimi podatki in/ali prepoznavanjem in predvidevanjem vplivov, • posebne metodologije, uporabljene za določanje izhodišč ali predvidevanje vplivov, se lahko vključijo v prilogo.
Izhodišča → Podpoglavje 6.6	• Izjava o izjemni univerzalni vrednosti, • opis območja svetovne dediščine in njegovega širšega okolja, vključno s snovnimi in nesnovnimi atributi IUV ter drugih dediščinskih/ohranitvenih vrednosti, njegovo avtentičnostjo (če gre za kulturno območje) in integriteto, • informacije o trenutnem stanju ohranjenosti atributov svetovne dediščine in o vseh spremembah po vpisu, • zgoščen pregled druge dediščine na območju ali v njegovi bližini, na katero bi predlagani poseg prav tako lahko vplival, • ustrezni pravni in regulativni okviri ter okviri politik, vključno s Konvencijo o svetovni dediščini, in • analiza sistema vodenja in upravljanja za območje svetovne dediščine.
Predlagani poseg in alternative → Podpoglavji 6.3 in 6.7	• Razlogi za predlagani poseg in njegovi cilji, • opis vseh faz predlaganega posega (gradnja, delovanje, razgradnja, okrevanje), ki je dovolj podroben, da se poročilo bere kot samostojen dokument (dodatne podrobne informacije se lahko vključijo kot priloga), • zemljevidi, načrti in grafični prikazi lokacije in/ali trase projekta v povezavi z območjem svetovne dediščine in • upoštevane alternative, vključno z možnostjo »brez projekta«.
Opredelitev in ocena vplivov → Podpoglavji 6.8 in 6.9	• Določitev potencialnih pozitivnih in negativnih vplivov predlaganega posega na območje svetovne dediščine, vključno s kumulativnimi vplivi, • predvidene značilnosti teh potencialnih vplivov, vključno z razkritjem kakršnekoli nejasnosti, in • ocena pomembnosti potencialnih vplivov na attribute, ki ohranjajo IUV, in na druge dediščinske/ohranitvene vrednosti.
Omilitveni ukrepi → Podpoglavji 6.3 in 6.10	• Potrebni omilitveni ukrepi, vključno z odgovornostmi in viri financiranja, ter • opis vseh residualnih vplivov, torej tistih, ki ostajajo tudi po izvedbi omilitvenih ukrepov.
Priporočila → Podpoglavje 6.11	• Priporočila za nadaljevanje predlaganega posega, priporočena alternativa ali priporočilo, da se predlagani poseg zaradi vplivov ne izvede.
Nadaljnji ukrepi → Podpoglavje 6.14	• Opis monitoringa predlaganega posega, če bo ta izveden, vključno s spremljanjem izhodiščnega stanja in izvajanjem omilitvenih ukrepov; • pri večjih projektih se lahko za predlagatelja v dodatku priloži predlog načrta za upravljanje okolja in družbe (ali podobnega načrta).
Priloge	• Projektna naloga za izdelavo presoje in • vse podrobne informacije, zbrane za opis izhodiščnega stanja območja svetovne dediščine (npr. popis atributov IUV in drugih vrednosti; informacije o drugi dediščini; ekspertize, raziskave in ankete; znanstvene študije; pomembne informacije, pridobljene v procesu posvetovanja; grafični prikazi in fotografije itd.), ter • podporne tehnične informacije v zvezi s predvidevanjem vplivov.

6.12 PREGLED POROČILA

Poročilo o **presoji vplivov** (podpoglavje 6.11) mora biti na voljo **imetnikom pravic**, lokalnim skupnostim in drugim **deležnikom** z neposrednimi ali posrednimi interesi v zvezi z **območjem svetovne dediščine, državam pogodbenicam**, Odboru za svetovno dediščino, **Centru za svetovno dediščino** in **posvetovalnim telesom**, da lahko nanj podajo svoje pripombe. Na podlagi prejetih pripomb se poročilo po potrebi revidira, nato pa se njegova končna verzija skupaj z vlogo za soglasje in podobnim uradnim gradivom posreduje odločevalcem (podpoglavje 6.13). Namen pregleda je ugotoviti, ali so metodologija in rezultati presoje ustrezni, zlasti glede analize vpliva na **IUV**, pa tudi glede transparentnosti in uporabnosti. Ustrezno opravljen postopek pregleda zagotavlja zanesljivost ugotovitev presoje vplivov.

Pregledi poročila o presoji vplivov lahko potekajo na več načinov:

- kadar presojo vplivov naroči **predlagatelj**, ta med drugim pogosto preverja, ali je bila izvedena v skladu s **projektno nalogo**;
- kadar presojo vplivov zahteva Odbor za svetovno dediščino, poročilo in predlog posega strokovno pregledajo posvetovalna telesa;
- kadar se presoja vplivov izvaja v nacionalnem okviru, skladnost z ustrezno zakonodajo in politiko običajno preveri za to pristojni organ; ta lahko za pripombe zaprosi tudi druge ustrezne službe ali organe;
- poročilo je treba posredovati vsem imetnikom pravic in drugim deležnikom ter jim tako omogočiti, da podajo smiselne pripombe; številni nacionalni okviri zagotavljajo priložnost za javno obravnavo; slednja je priporočljiva tudi, kadar ni zakonsko predpisana;
- neodvisni pregled presoje vplivov lahko po naročilu opravijo tudi ustrezni akreditirani neodvisni strokovnjaki, kar je še posebej zaželeno v občutljivih primerih, kjer je treba zagotoviti kakovostno in transparentno presojo vplivov.

V oknu 6.7 je naveden kontrolni seznam za pregled poročila o presoji vplivov.

Okno 6.7: Kontrolni seznam za pregled presoje vplivov.

- Ali poročilo obravnava vprašanja, izpostavljena v dokumentaciji vsebinjenja?
- Ali poročilo izpolnjuje ustrezne zahteve (npr. v okviru nacionalne zakonodaje, zahteve donatorjev) v zvezi s presojami vplivov?
- Ali poročilo v celoti upošteva kontekst svetovne dediščine in IUV območja?
- Je v poročilu pojasnjeno, ali je predlagani poseg skladen z ustreznimi politikami in predpisi o dediščini?
- So bili imetniki pravic in drugi deležniki vključeni v presojo vplivov in ali so bila njihova stališča ustrezno upoštevana?
- Je bila presoja vplivov opravljena v skladu z dobro prakso na tem področju in s tem Priročnikom?
- So informacije v poročilu zanesljive ter strokovno in tehnično pravilne? Ali ugotovitve poročila temeljijo na ustreznih dokazih? So v podatkih pomembne vrzeli, ki zahtevajo uporabo načela previdnosti?
- So v poročilu jasno določeni omilitveni ukrepi za preprečevanje ali minimiziranje negativnih vplivov na IUV in druge dediščinske/ohranitvene vrednosti?
- Je poročilo jasno, popolno in pomeni primerno podporo za sprejemanje odločitev?

Po izvedbi pregleda oz. pregledov mora skupina za pripravo presoje vplivov v končno poročilo vključiti vse smiselne povratne informacije ali zahteve. Če se odloči, da jih v končno poročilo ne bo vključila, mora svojo odločitev pojasniti. Revidirano končno poročilo mora biti javno objavljeno. Če to zaradi občutljivosti posameznega primera ni izvedljivo, je treba čim večjo transparentnost zagotoviti s posredovanjem neproblematičnih vsebin, za imetnike pravic in druge deležnike pa pripraviti netehnični povzetek in/ali javno predstavitev.

6.13 SPREJEMANJE ODLOČITEV

Odločitve o **predlaganem posegu** se sprejemajo skozi celoten postopek presoje vplivov. Na primer:

- pristojni organi in predlagatelji o nadaljevanju ali neizvedbi predlaganega posega odločajo v fazah **predhodne presoje** (podpoglavje 6.4) in **vsebinjenja** (podpoglavje 6.5);
- **predlagatelj** se lahko po opredelitvi in oceni vplivov določenega posega v okviru presoje vplivov odloči spremeniti lokacijo posega, njegovo zasnovo, tehnologijo itd. (podpoglavji 6.8–6.9);
- večji vlagatelji, kot so razvojne banke in druge mednarodne finančne institucije, se na podlagi končnih poročil o presoji vplivov odločajo, ali bodo predlagani poseg financirali;
- pristojni organi se na podlagi končnega poročila o presoji vplivov odločijo o odobritvi predlaganega posega in o pogojih izvedbe, če bo odobren.

Končno odločitev o tem, ali bo predlagani poseg odobren ali ne, sprejmejo pristojni državni organi. Ti se lahko odločijo za eno od naslednjih treh možnosti:

- poseg se odobri pod posebnimi pogoji (npr. z omilitvenimi ukrepi); to je mogoče samo, če se ob izpolnjevanju pogojev zagotovi, da zaradi predlaganega posega ne bo prišlo do nobenih negativnih vplivov na IUUV ali ti ne bodo tolikšni, da bi zahtevali nadaljnjo obravnavo;
- odobritev se začasno odloži, npr. ko je treba počakati na dodatne informacije ali zaradi zahteve po preoblikovanju predlaganega posega, ali
- poseg se zavrne/dovoljenje se ne izda.

Pričakuje se, da bodo **države pogodbenice** te odločitve sprejemale z upoštevanjem svojih obveznosti v okviru **Konvencije o svetovni dediščini** ter se pri tem opirale na presojo vplivov. **V kontekstu svetovne dediščine je namen presoje vplivov zagotoviti, da se s ciljem varovanja teh izjemnih območij pri sprejemanju odločitev v celoti upoštevajo potencialni vplivi predlaganega posega na IUUV.** Ne glede na to, ali se predlagani posegi načrtujejo na območju svetovne dediščine ali v njegovi bližini, jih je treba vselej obravnavati glede na njihovo združljivost z dolgoročnim ohranjanjem IUUV. V presoji je treba obravnavati tudi povezanost območja z njegovim **širšim okoljem**, saj svetovne dediščine ni mogoče obravnavati ločeno. Če predlagani posegi s tem ciljem niso združljivi, se jih ne sme odobriti.

6.14 NADALJNI UKREPI

Če se **predlagani poseg** odobri, bodo potrebni nadaljnji dolgoročnejsi mehanizmi za spremljanje in izvajanje **omilitvenih** ukrepov, potrebnih za zagotovitev varstva **IUV** in doseganja vseh ciljev trajnostnega razvoja (tabela 6.4). Čeprav sodelujoči pri delovanju oz. upravljanju **območja svetovne dediščine** niso odgovorni za vse nadaljnje ukrepe, je za zagotavljanje izpolnjevanja dolgoročnih obveznosti varstva IUV ključnega pomena prav njihova nenehna podpora.

V **presoji vplivov** je treba navesti za odobritev nujne pogoje – zahtevane omilitvene ukrepe, ki so podlaga za jasno izvedbeno strategijo. Za manjši projekt je to lahko zgolj seznam dogovorjenih priporočil, za večji projekt pa osnutek **načrta upravljanja okolja in družbe**, ki je del pogodbenne dokumentacije za predlagani poseg. Izvedbena strategija določa, kako bo predlagani poseg potekal na terenu: iz nje mora biti jasno razvidno, kako se bodo izvajali in spremljali omilitveni ukrepi, zahtevani v presoji vplivov.

Ob odobritvi velikih projektov je dobra praksa, da predlagatelj pripravi načrt upravljanja okolja in družbe, v katerem opiše, kako se bo projekt glede na zakonodajo in sprejete omilitvene ukrepe izvajal. Pri projektu, ki bi lahko vplival na IUV, se je treba ob pripravi tovrstnega načrta posvetovati z institucijami, pristojnimi za dediščino, in z upravljavci območij svetovne dediščine. Načrt upravljanja okolja in družbe, v katerega so vključeni sprejeti omilitveni ukrepi in druga varovala, je lahko dobra osnova za zagotovitev sprejemanja odgovornosti s strani predlagatelja, pa tudi za spremljanje napredka projekta in za obravnavo morebitnih potrebnih prilagoditev (podpoglavje 6.14) med njegovim potekom. Z njim se lahko tudi zagotovi, da so vsi, ki sodelujejo pri izvajanju projekta, seznanjeni z rezultati presoje vplivov, tudi če vanjo niso bili vključeni.

Predlagateljeva odgovornost je zagotoviti, da predlagani poseg med izvajanjem ne bo ustvaril negativnih vplivov. To običajno nadzirajo **organi, pristojni za okolje, naravo in dediščino**, lahko pa tudi civilna družba, skupne komisije ali druge ustrezne lokalne oblike nadzora. Upravljavec območja svetovne dediščine mora pregledati notranje postopke spremljanja in evalvacije. Nacionalna stična točka države pogodbenice lahko posodobljene informacije o projektu in izvajanju priporočil presoje vplivov v okviru periodičnega poročanja in/ali poročanja o **stanju ohranjenosti** priloži Unescovemu **Centru za svetovno dediščino**. To velja zlasti, če je takšno poročanje zahteval Odbor za svetovno dediščino. Med presojo vplivov se lahko predlagajo dodatna območja, ki bi jih bilo smiselno spremljati v daljšem obdobju. To omogoča dodaten nadzor nad izvajanjem predlaganega posega, obenem pa zagotavlja, da so ob pripravi izhodišč za vse druge prihodnje posege na voljo zanesljivejši in dolgoročnejsi podatki (podpoglavje 6.6).

Tabela 6.4: Nadaljnji ukrepi po odobritvi predlaganega posega.

Nadaljnji ukrepi	Kaj je treba narediti?	Kdo je za to odgovoren?
Izvajanje zahtevanih omilitvenih ukrepov	Dokumentiranje priporočil presoje vplivov za omilitvene ukrepe in njihovo izvajanje v okviru razvoja predlaganega posega. Pri velikih projektih mora biti izvedbena strategija vključena v predlagateljev načrt upravljanja okolja in družbe. Da se zagotovi varstvo IUUV, je treba Unesco Center za svetovno dediščino sproti obveščati o poteku izvajanja teh ukrepov.	● Predlagatelj
Monitoring izhodiščnega stanja	Nenehno zbiranje informacij o atributih območja svetovne dediščine, ki se lahko nato uporabijo za primerjavo z izhodiščnimi podatki, zbranimi med presojo vplivov (podpoglavje 6.6), in vplivi, predvidenimi v presoji, z namenom ugotoviti, ali vse poteka po načrtih oz. ali je treba kakorkoli ukrepati.	● Predlagatelj ● Država pogodbenica ● Upravlavec območja svetovne dediščine ● Državljeni
Spremljanje in nadzor skladnosti s pogoji	Nenehno zbiranje informacij in preverjanje skladnosti s pogoji, ki so bili določeni v postopkih pridobivanja dovoljenj, da se zagotovi njihovo izpolnjevanje.	● Pristojni organi ● Državljeni
Upravljanje	Če se med monitoringom izkaže, da je treba zaradi česar koli ukrepati, se lahko z vzpostavljenimi sistemi upravljanja (tako za predlagani poseg kot za območje svetovne dediščine) zagotovi hitro ukrepanje.	● Predlagatelj ● Upravlavec območja svetovne dediščine
Komunikacija	Obveščanje imetnikov pravic in drugih deležnikov o rezultatih dejavnosti nadaljnjega ukrepanja. Pri cikličnih posegih (npr. desetletnih načrtih rabe zemljišč) spremljanje izhodiščnega stanja zagotavlja referenčne informacije za presojo vplivov, ki bo izveden v sklopu naslednjega načrta.	● Predlagatelj ● Država pogodbenica ● Upravlavec območja svetovne dediščine
Zahteva po ustavitvi projekta	Če se zaradi nepredvidenih okoliščin, novih razmer ali neustreznega nadaljnjega ukrepanja in izvajanja omilitvenih ukrepov izkaže, da je projekt ogrozil IUUV območja svetovne dediščine, ga je treba nemudoma ustaviti. Odbor za svetovno dediščino lahko primer pregleda in zahteva, da se na območje svetovne dediščine napoti svetovalna misija.	● Center za svetovno dediščino ● Posvetovalna telesa ● Odbor za svetovno dediščino ● Državljeni

SEZNAM KRATIC

Da bi bile smernice v čim večji meri razumljive tudi bralcem, ki niso seznanjeni z novimi izrazi, se v njih izogibamo rabi kratic. Vseeno je zaradi sklicevanja na druge dokumente, v katerih je raba kratic običajna, dobro poznati naslednje:

- CPVO** strateška oz. celovita presoja vplivov na okolje (angl. *Strategic Environmental Assessment – SEA*)
- ICCROM** Mednarodni center za študij varstva in restavriranja kulturnih dobrin (angl. *International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*)
- ICOMOS** Mednarodni svet za spomenike in spomeniška območja (angl. *International Council on Monuments and Sites*)
- IIUV** izjava o izjemni univerzalni vrednosti (angl. *Statement of Outstanding Universal Value – SOUV*)
- IUCN** Mednarodna zveza za varstvo narave (angl. *International Union for Conservation of Nature*)
- IUV** izjemna univerzalna vrednost (angl. *Outstanding Universal Value – OUV*)
- PVO** presoja vplivov na okolje (angl. *Environmental Impact Assessment – EIA*, tudi *Environmental and Social Impact Assessment – ESIA*)

Izraz	Opredelitev
Atributi <i>Attributes</i>	Atributi so elementi kraja dediščine, ki izražajo njegove dediščinske/ ohranitvene vrednosti ter omogočajo njihovo razumevanje. To so lahko fizične lastnosti, materialna struktura in druge snovne značilnosti, ali pa nesnovni vidiki, kot so procesi, družbene ureditve ali kulturne prakse ter asociacije in odnosi, ki se odražajo v fizičnih elementih dediščinskega območja. Za kraje kulturne dediščine so lahko ti atributi stavbe ali drugi grajeni elementi in njihove oblike, materiali, zasnova, rabe in funkcije, pa tudi urbanistične zasnove, kmetijske prakse, verski obredi, gradbene tehnike, vizualna razmerja in duhovne povezave. Atributi območij naravne dediščine so lahko posebne krajinske značilnosti, habitatna območja, reprezentativne vrste, vidiki, povezani s kakovostjo okolja (npr. neokrnjenost, visoka/ prvobitna kakovost okolja), obseg in naravna ohranjenost habitata ter velikost in vitalnost populacij prostoživečih vrst. Atributi in njihovo vzajemno delovanje morajo biti v središču ukrepov za varovanje, ohranjanje in upravljanje. Izraz »atributi« se uporablja zlasti v zvezi z območji svetovne dediščine. Jasno razumevanje atributov, ki so nosilci izjemne univerzalne vrednosti, je ključnega pomena za njihovo dolgotrajno varstvo. Prostorska razporeditev teh atributov in z njimi povezane varstvene zahteve morajo biti podlaga za določitev meje območja svetovne dediščine in drugih upravljaljskih ukrepov.
Avtentičnost <i>Authenticity</i>	Območja svetovne dediščine, nominirana v skladu s kriteriji (i)–(vi), ki veljajo za kulturno dediščino, morajo izpolnjevati pogoje avtentičnosti. Glede na zvrst in kulturni kontekst jih lahko izpolnjujejo, če je njihova kulturna vrednost (kot je bila prepoznana v predlaganih merilih za nominacijo) izražena resnično in verodostojno, z raznolikimi atributi, vključno z: ● obliko in zasnovo, ● materiali in gradivom, ● rabo in funkcijo, ● tradicijami, tehnikami in sistemi upravljanja, ● lokacijo in okolico, ● jezikom in drugimi oblikami nesnovne dediščine, ● duhom in občutjem ter ● drugimi notranjimi in zunanjimi dejavniki.
Center za svetovno dediščino <i>World Heritage Centre</i>	Unescov Center za svetovno dediščino je tehnično-upravni organ, ki ga je leta 1992 ustanovil in imenoval generalni direktor Unesca. Deluje kot sekretariat Konvencije o svetovni dediščini, kot stična točka in koordinator, ki v okviru Unesca usklajuje vse zadeve, povezane s svetovno dediščino, ter zagotavlja nemoteno izvajanje Konvencije.
Dediščina <i>Heritage</i>	Dediščina so vse podedovane dobrine, ki jih ljudje vrednotijo zaradi razlogov, ki presegajo zgolj njihovo uporabnost. Gre za širok pojem, ki med drugim zajema skupno zapuščino naravnega okolja, stvaritve ljudi ter stvaritve in vzajemno delovanje človeka in narave. Obsega grajena, kopenska, sladkovodna in morska okolja ter krajine in morske pokrajine, biotsko in geološko raznovrstnost, zbirke, kulturne prakse, znanje, življenjske izkušnje in podobno.

Izraz	Opredelitev
Dejavniki <i>Factors</i>	Dejavniki so vse, kar lahko pozitivno ali negativno vpliva na vrednosti in attribute kraja dediščine ter na stanje njegove ohranjenosti. Negativni dejavniki dediščino ogrožajo. Njihov vpliv na območje svetovne dediščine je treba analizirati s parametri, kot so temeljni vzroki za nastanek določenega dejavnika, njihov izvor (znotraj ali zunaj območja svetovne dediščine), trenutni in potencialni vplivi, ki izvirajo iz dejavnika, ter obseg in intenzivnost vplivov na attribute dediščine.
Deležniki <i>Stakeholders</i>	V kontekstu svetovne dediščine so deležniki vsi, ki imajo neposreden ali posreden interes za vire dediščine (oziroma jih ti neposredno ali posredno zadevajo), tudi če do njih niso nujno zakonsko ali družbeno upravičeni. V presoji vplivov so deležniki posamezniki ali skupine, na katere bi projekt lahko vplival, oziroma oseba ali organizacija, ki jih zastopa. Ponekod za oboje uporabljajo izraz »zainteresirane in prizadete stranke«.
Druge dediščinske/ ohranitvene vrednosti <i>Other heritage/ conservation values</i>	V kontekstu Priročnika so to dediščinske/ohranitvene vrednosti, ki jih ima lahko območje svetovne dediščine poleg svoje izjemne univerzalne vrednosti. Vključujejo lahko podlage za razglasitev območja svetovne dediščine kot kraja nacionalnega ali lokalnega pomena, pa tudi vrednote staroselskih skupnosti, pripisane območju. Zajemajo lahko tudi druge vidike območja dediščine, ki mu dajejo vrednost – četudi sicer ne izjemne univerzalne, še vedno pa estetsko, zgodovinsko, znanstveno, družbeno ali kako drugo.
Države pogodbenice <i>States Parties</i>	To so države, ki so pristopile h Konvenciji o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine (Konvenciji o svetovni dediščini; UNESCO, 1972).
Imetniki pravic <i>Rights-holders</i>	Imetniki pravic so deležniki z zakonskimi ali občimi pravicami, povezanimi z viri dediščine. Kadar projekt vključuje staroselske skupnosti, imajo te pred odobritvijo kateregakoli projekta, ki bi vplival na njihove posesti oziroma ozemlja in druge vire, pravico do prostovoljnega, predhodnega in informiranega soglasja ter morajo sodelovati pri presoji vplivov.
Integriteta <i>Integrity</i>	Vsa območja, nominirana za vpis na Seznam svetovne dediščine, morajo izpolnjevati pogoje integritete. Integriteta je merilo celovitosti in neokrnjenosti naravne in/ali kulturne dediščine in njenih atributov. Pri pregledu pogojev integritete se presodi, v kolikšni meri območja svetovne dediščine: • vključujejo vse elemente, potrebne za izražanje svoje izjemne univerzalne vrednosti, • s svojim obsegom zagotavljajo celovito predstavitev značilnosti in procesov, ki izražajo pomen območja svetovne dediščine, in • odražajo negativne posledice razvoja in/ali zanemarjanja oziroma nevzdrževanja.
Iterativen <i>Iterative</i>	Izraz opisuje postopek presoje vplivov, ki ne poteka linearno – zaradi vmesne pridobitve novih informacij se njegove faze ponovijo.
Izhodiščna ocena <i>Baseline assessment</i>	Izhodiščna ocena ustrezno opisuje vplivom izpostavljeno okolje: • v njegovem trenutnem stanju, • v stanju ob vpisu na Seznam svetovne dediščine in • v stanju, ki bi nastalo, če se projekt ne bi nadaljeval. Zajeti mora vse okoljske razsežnosti: fizično, biotsko, rabo virov, družbeno, kulturno, zdravstveno in gospodarsko. Učinkovitost presoje vplivov je neposredno odvisna od razumevanja teh okoliščin oziroma pogojev.

Izraz	Opredelitev
Izjava o izjemni univerzalni vrednosti <i>Statement of Outstanding Universal Value (SOUV)</i>	To je uradna izjava, ki jo sprejme Odbor za svetovno dediščino ob vpisu območja na Seznam svetovne dediščine (oziroma retroaktivno za vpise pred letom 2007). Ta izjava povzema, zakaj ima območje svetovne dediščine izjemno univerzalno vrednost ter kako izpolnjuje ustrezne kriterije, pogoje integritete (in – pri kulturni dediščini – avtentičnosti) ter zahteve varovanja in upravljanja, potrebne za dolgoročno varstvo območja svetovne dediščine in ohranjanje njegove IUUV. Sprejeta IUUV je ključna referenca za upravljanje in spremljanje območja svetovne dediščine in stanja njegove ohranjenosti.
Izjemna univerzalna vrednost <i>Outstanding Universal Value (OUV)</i>	Izjemna univerzalna vrednost označuje kulturni in/ali naravni pomen, ki je tako izjemen, da presega nacionalne meje in je dragocen tako za sedanje kot za prihodnje generacije vsega človeštva. Trajno varstvo te dediščine je zato največjega pomena za celotno mednarodno skupnost.
Konvencija o svetovni dediščini <i>World Heritage Convention</i>	Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine je mednarodna pogodba, ki jo je leta 1972 sprejela Organizacija združenih narodov, in opredeljuje naravna in kulturna območja, ki se zaradi svoje izjemne univerzalne vrednosti za vse človeštvo lahko vpišejo na Seznam svetovne dediščine. Splošno je znana kot Konvencija o svetovni dediščini in določa, da je za varstvo te dediščine odgovorna mednarodna skupnost kot celota; kar zadeva države pogodbenice, pa določa njihove dolžnosti pri prepoznavanju območij, ki izpolnjujejo pogoje za vpis na Seznam svetovne dediščine, ter njihovo vlogo pri varovanju in ohranjanju teh območij. S podpisom Konvencije se država pogodbenica zaveže, da bo na svojem ozemlju ohranjala območja, ki so bila prepoznana kot območja izjemne univerzalne vrednosti, varovala svojo nacionalno dediščino ter sodelovala pri mednarodnih prizadevanjih za varovanje, ohranjanje in promocijo dediščine človeštva.
Kumulativni vplivi <i>Cumulative impacts</i>	Kumulativni vpliv je rezultat kombinacije vplivov projekta oziroma posega v okolje in okoljskih vplivov preteklih, obstoječih ali utemeljeno predvidljivih prihodnjih projektov ali dejavnosti, vključno s tistimi, ki bi jih navedeni projekt lahko povzročil.
Na spoštovanju človekovih pravic utemeljeni pristop oz. na pravicah utemeljeni pristop <i>Human rights-based approach or Rights-based approaches</i>	Pristope ohranjanja, ki temeljijo na spoštovanju človekovih pravic, lahko razumemo kot pristope, ki v politike, načrtovanje, izvajanje in ocenjevanje rezultatov vključujejo norme, standarde in načela o pravicah. Njihov namen je zagotoviti, da se pri ohranjanju dediščine pravice vedno spoštujejo in da se, kjer je le mogoče, podpira tudi njihovo nadaljnje uresničevanje. S pristopi za ohranjanje, ki temeljijo na pravicah, lahko zagotovimo vzajemno krepitev varstva pravic in biotske raznovrstnosti.
Nacionalna stična točka <i>National Focal Point</i>	Nacionalna stična točka je vladna organizacija (ali več organizacij), odgovorna predvsem za zagotavljanje izvajanja Konvencije v svoji državi, pa tudi za komunikacijo med sekretariatom (Unescov Center za svetovno dediščino), javnimi organi in drugimi deležniki na nacionalni ravni.
Načelo previdnosti <i>Precautionary Principle</i>	Načelo previdnosti odločevalcem omogoča sprejetje previdnostnih ukrepov, kadar so znanstveni dokazi o nevarnosti za okolje ali zdravje ljudi nezanesljivi, tveganje pa je veliko. Načelo previdnosti je opredeljeno v Deklaraciji iz Ria o okolju in razvoju (Združeni narodi, 1992): »Če obstaja nevarnost znatne ali nepopravljive škode, pomanjkanje popolne znanstvene zanesljivosti ne sme biti razlog za odlaganje stroškovno učinkovitih ukrepov za preprečitev degradacije okolja.«

Izraz	Opredelitev
Načrti upravljanja okolja in družbe <i>Environmental and Social Management Plans (ESMPs)</i>	Presoja vplivov na okolje in družbo vključuje obvladovanje vplivov, tj. zagotavljanje, da med snovanjem projekta ni negativnih vplivov ali pa so ti minimalni. V tej fazi so načrti upravljanja okolja in družbe sestavni del načrtovanja za obvladovanje vplivov ter so vključeni v sistem upravljanja okolja in družbe. Posamezne načrte upravljanja okolja in družbe praviloma pripravijo predlagatelji, kadar je to potrebno za različne faze projekta, npr. za gradnjo, potek, razgradnjo in zaključek. Načrti upravljanja okolja in družbe običajno obravnavajo specifične potrebe, med drugim: • pripravljenost in odzivnost na izredne razmere in • upravljanje: • zemljišč, tal in biotske raznovrstnosti, • nevarnih materialov in odpadkov, • količine in kakovosti voda, • kakovosti zraka, • hrupa in vibracij, • javnega zdravja in varnosti ter • kulturne dediščine. Vsak načrt upravljanja okolja in družbe mora natančno opredeliti naloge in odgovornosti za izvajanje načrtovanih aktivnosti, vključno z nadzorom, spremljanjem stanja in poročanjem. Pomembno je, da so upravljavci območij svetovne dediščine s temi načrti seznanjeni, zato da lahko obravnavajo postopke spremljanja stanja in zagotovijo njihovo ustreznost za varstvo dediščine.
Neposredni vplivi <i>Direct impacts</i>	Neposredni vpliv je rezultat vzročno-posledičnega razmerja med projektom in določenim atributom svetovne dediščine ali drugimi okoljskimi elementi. Glej tudi: vpliv, posredni vplivi, kumulativni vplivi.
Območje razvoja projekta <i>Project development area (PDA)</i>	Območje razvoja projekta je območje, na katerem se zaradi gradnje in poteka projekta pričakujejo motnje v okolju/naravi. Vključuje tako glavno lokacijo oziroma traso projekta kot tudi območje vse nove infrastrukture, ki jo ta potrebuje; med drugim so to dovozne poti, električni vodi ter zbiralniki in cevovodi za oskrbo z vodo. Glej tudi: območje vplivov.
Območje svetovne dediščine <i>World Heritage property</i>	To je območje kulturne, naravne ali mešane dediščine, ki je zaradi svoje izjemne univerzalne vrednosti za človeštvo vpisano na Seznam svetovne dediščine. Nominacija za vpis območja na Seznam je v pristojnosti držav(e) pogodbenic(e), na ozemlju katere (katerih) območje leži. O vpisu območja na Seznam svetovne dediščine odloča Odbor za svetovno dediščino, upoštevajoč strokovna priporočila, ki jih po strogih postopkih evalvacije pripravijo posvetovalna telesa. V splošni rabi se izraz svetovna dediščina uporablja za vsa naravna, kulturna in mešana območja, vpisana na Seznam svetovne dediščine.

Izraz	Opredelitev
Območje vplivov <i>Area of influence</i>	Območje vplivov je geografsko območje, na katerem lahko pride do neposrednih, posrednih in kumulativnih vplivov predlaganega posega. Zajema tako območje, na katerem se bo dejansko izvajal predlagani poseg, kot tudi širše območje, na katero bo poseg vplival (npr. z emisijami v zrak, s prometom ali gospodarsko dejavnostjo). Pri tem morajo biti upoštevane tudi relevantne meje atributov območja svetovne dediščine, ki so pod vplivom posega, in druge okoljske komponente (npr. meje poselitve, upravne meje, razširjenost prostoživečih živali). Izhodiščne informacije o tem območju je treba zbrati med pripravo presoje vplivov.
Obvestila v zvezi z odstavkoma 172 ali 174 <i>Paragraph 172 or 174 notifications</i>	<u>Operativne smernice za izvajanje Konvencije o svetovni dediščini</u> v odstavku 172 pozivajo države pogodbenice, naj pred sprejemanjem kakršnihkoli odločitev prek Unescovega Centra za svetovno dediščino obvestijo Odbor o vseh predlaganih posegih, ki bi lahko vplivali na izjemno univerzalno vrednost območja svetovne dediščine. Odstavek 174 določa, da lahko Unescovemu Centru za svetovno dediščino informacije posredujejo tudi predstavniki civilne družbe, če menijo, da se je stanje območja svetovne dediščine močno poslabšalo ali da v predlaganem roku niso bili sprejeti potrebni ukrepi za izboljšanje; v tem primeru bo Unescov Center za svetovno dediščino informacije preveril pri državi pogodbenici.
Obvladovanje tveganj za nesreče <i>Disaster risk management (DRM)</i>	Obvladovanje tveganj za nesreče je načrtovanje, izvajanje in ocenjevanje strategij, politik in ukrepov z namenom: • izboljšati razumevanje tveganj za nesreče, • spodbujati zmanjševanje tveganj za nesreče in • prenašati znanja in spodbujati stalne izboljšave na področju pripravljenosti na nesreče, odzivanja nanje in okrevanja po njih. Konkretni namen obvladovanja tveganj za nesreče je povečanje varnosti in dobrobiti ljudi ter spodbujanje trajnostnega razvoja.
Okolje <i>Environment</i>	Izraz »okolje« ima v različnih pravnih sistemih in organizacijah zelo različne pomeni. V kontekstu svetovne dediščine je treba uporabljati celostno opredelitev, ki vključuje tako fizične in biološke razsežnosti ter rabo virov kot tudi družbene, kulturne, zdravstvene in gospodarske razsežnosti okolja, v katerem se izvaja projekt.
Okoljski elementi <i>Environmental components</i>	Okoljski elementi so posebne sestavine kraja dediščine, na katere lahko predlagani poseg vpliva; med njimi so krajina, tla, voda, zrak in ozračje, prostoživeče rastlinske in živalske vrste, ekosistemi, prebivalstvo in naselja, druga kulturna dediščina itd. Nekateri so v presoji vplivov opredeljeni kot vredne okoljske sestavine. Gre za sestavne dele okolja, ki so zaradi različnih razlogov pomembni za deležnike projekta, splošno javnost, državno upravo ali druge ključne udeležence v presoji vplivov. To je eden od načinov, kako vsebine, ki jih mora preučiti presoja vplivov in so bile določene med vsebinjenjem (angl. <i>scoping</i>), urediti v obvladljive sklope. V kontekstu svetovne dediščine je treba atribute izjemne univerzalne vrednosti obravnavati kot vredne okoljske sestavine.

Izraz	Opredelitev
Omilitev <i>Mitigation</i>	Po definiciji omilitev pomeni »narediti kaj manj nevarno, manj škodljivo ali manj boleče«. Namen omilitve je, da prepreči negativne vplive oziroma jih, če že nastanejo, zadrži na še sprejemljivi ravni. Omilitveni ukrepi se določijo in po potrebi sprejmejo že med pripravo študij izvedljivosti projekta, ko se obravnavajo alternative in oblikujejo predlogi za preprečitev ali zmanjšanje vplivov projekta. Nato so ti ukrepi vključeni v izvedbeni načrt, da preprečijo ali zmanjšajo pričakovane vplive pri gradnji, delovanju, razgradnji in zaključku projekta. Omilitveni ukrepi so lahko strukturni (npr. sprememba zasnove ali lokacije) in nestrukturni (npr. institucionalni instrumenti in instrumenti politik; zagotavljanje javnih storitev; usposabljanje in krepitev zmogljivosti). Čeprav se pri presoji vplivov preučijo hierarhično različni omilitveni ukrepi (od preprečevanja vplivov do iskanja izravnalnih ukrepov), v kontekstu svetovne dediščine niso sprejemljivi vsi. V poštev prideta samo dosledno preprečevanje negativnih vplivov ali njihovo zmanjševanje na še sprejemljivo raven. Ob tem je treba opozoriti, da se »omilitev« običajno uporablja za obravnavanje negativnih vplivov, lahko pa imajo projekti tudi pozitivne vplive, še posebej če so zasnovani tako, da varujejo ali krepijo biotsko in fizično ali družbeno vrednost območja.
Operativne smernice <i>Operational Guidelines (OG)</i>	Namen Operativnih smernic za izvajanje Konvencije o svetovni dediščini (1977, zadnja izdaja je iz leta 2025) je zagotoviti podlago za njeno izvajanje, in sicer z opredelitvijo postopkov za: • vpis območij na Seznam svetovne dediščine in Seznam ogrožene svetovne dediščine, • varovanje in ohranjanje območij svetovne dediščine, • dodelitev mednarodne pomoči iz Sklada za svetovno dediščino in • zagotavljanje državne in mednarodne podpore Konvenciji.
Organi, pristojni za okolje, naravo in dediščino <i>Environmental and heritage authorities</i>	Organi, pristojni za okolje, naravo in dediščino, so vladne organizacije, ki so v svoji državi odgovorne predvsem za zagotavljanje varovanja in upravljanja naravne in kulturne dediščine. Ti organi naj bi bili v svojih državah odgovorni tudi za izvedbo aktivnosti, povezanih s Konvencijo.
Poseg <i>Action</i>	Politike, načrti, programi ali projekti.
Posredni vplivi <i>Indirect impacts</i>	Posredni vplivi so vplivi na okolje, ki niso neposredno povezani s projektom, temveč pogosto nastanejo drugje oziroma kot rezultat kompleksnih povezav. Znani so tudi kot vplivi druge ali tretje ravni oziroma sekundarni vplivi. Glej tudi: vpliv, neposredni vplivi, kumulativni vplivi.

Izraz	Opredelitev
Posvetovalna telesa <i>Advisory Bodies</i>	Konvencija o svetovni dediščini navaja tri mednarodne organizacije, ki svetujejo Odboru za svetovno dediščino: ICCROM (Mednarodni center za študij varstva in restavriranja kulturnih dobrin), ICOMOS (Mednarodni svet za spomenike in spomeniška območja) in IUCN (Mednarodna zveza za varstvo narave). Posvetovalna telesa imajo naslednje naloge: • svetovanje pri izvajanju Konvencije o svetovni dediščini na svojem strokovnem področju, • zagotavljanje strokovnega svetovanja o ohranjanju in upravljanju območij, vpisanih na Seznam svetovne dediščine, • pomoč Centru za svetovno dediščino pri pripravi dokumentacije Odbora in dnevnega reda njegovih sej ter pri izvajanju njegovih sklepov, • pomoč pri razvoju in izvajanju Globalne strategije za reprezentativen, uravnotežen in verodostojen Seznam svetovne dediščine ter Strategije krepitve zmogljivosti za svetovno dediščino in periodičnega poročanja, pa tudi pri krepitvi učinkovitosti črpanja sredstev iz Sklada za svetovno dediščino, • spremljanje stanja ohranjenosti (monitoring) območij svetovne dediščine (tudi z misijami za reakcijski monitoring na zahtevo Odbora in s svetovalnimi misijami na pobudo držav članic), • obravnava prošenj za mednarodno pomoč in • udeleževanje sestankov Odbora za svetovno dediščino in njegovega biroja s pristojnostjo svetovanja. Na zahtevo Odbora za svetovno dediščino svetovalna telesa sodelujejo pri reviziji predlaganih posegov in z njimi povezanih presoj vplivov.
Predhodna presoja <i>Screening</i>	Predhodna presoja je prvi korak v postopku presoje vplivov in je v pomoč pri odločanju o tem, ali je presoja potrebna. Če predhodna presoja pokaže, da bi predlagani poseg lahko negativno vplival na IUV in druge vrednosti območja svetovne dediščine, je presoja vplivov nujna, predlagatelja pa je treba pozvati, naj predlagani projekt pregleda in po potrebi spremeni ter tako že v začetni fazi prepreči ali minimizira potencialne vplive.
Predlagani poseg <i>Proposed action</i>	Glej: poseg.
Predlagatelj <i>Proponent</i>	Predlagatelj je posameznik, skupina ali organizacija, ki predlaga poseg in vzpostavi skupino za njegovo izvedbo. Predlagatelj je lahko upravljavec območja svetovne dediščine ali druga vladna ustanova, investitor, organizacija, civilnodružbena skupina, staroselska skupnost ali kak drug deležnik.
Presoja vplivov <i>Impact assessment</i>	Presoja vplivov je postopek prepoznavanja, napovedovanja in vrednotenja potencialnih okoljskih vplivov predlaganih posegov pred sprejemanjem pomembnih odločitev in zavez. Izvaja se z namenom preprečevanja ali omilitve škodljivih ter krepitve ugodnih vplivov. Na splošno lahko presojo vplivov razumemo kot način razmišljanja in načrtovanja, ki je uporaben na vseh ravneh delovanja. Uporabi se lahko tudi na različnih ravneh razvojnih predlogov – v okviru projektov, načrtov, programov in politik. Glej tudi: presoja vplivov na okolje in družbo, presoja vplivov na dediščino, strateška oz. celovita presoja vplivov na okolje.
Presoja vplivov na dediščino <i>Heritage Impact Assessment</i>	Presoja vplivov na dediščino je na poseg oziroma projekt vezana presoja, osredotočena na prepoznavanje in ocenitev potencialnih vplivov predlaganega posega ali projekta na dediščinske/ohranitvene vrednosti kraja naravne in/ali kulturne dediščine. V kontekstu območij svetovne dediščine mora presoja vplivov na dediščino še posebej skrbno opredeliti in oceniti negativne in pozitivne vplive na attribute, ki predstavljajo izjemno univerzalno vrednost območja.

Izraz	Opredelitev
Presoja vplivov na okolje in družbo <i>Environmental and Social Impact Assessment (ESIA)</i>	Presoja vplivov na okolje in družbo oziroma presoja vplivov na okolje je presoja na ravni projekta (npr. projekta za hidroelektrarno ali avtocesto). Glej tudi: presoja vplivov na dediščino, presoja vplivov, strateška oz. celovita presoja vplivov na okolje.
Projektna naloga za izdelavo presoje <i>Terms of reference</i>	Projektna naloga (za izdelavo presoje vplivov) je dokument, v katerem se opredelijo pogoji glede pristojnosti in nalog za izdelavo presoje. Praviloma ga prejme skupina za njeno izdelavo. Projektna naloga opisuje presojo, ki jo je treba opraviti, vprašanja, ki naj bodo obravnavana, in metode, ki naj se uporabijo. Pogosto je povzeta po poročilu o vsebinjenju (angl. <i>scoping report</i>).
Razgradnja <i>Decommissioning</i>	Razgradnja nastopi na koncu življenjske dobe projekta ter zajema popolno odstranitev objektov in drugih elementov projekta (to običajno opravi izvajalec gradnje). Njen namen je ponovna vzpostavitev stanja, v kakršnem je bilo območje pred posegom/projektom.
Residualni vplivi <i>Residual impacts</i>	Vplivi, ki ostanejo tudi po določitvi omilitvenih ukrepov. Glej tudi: vplivi, omilittev.
Stanje ohranjenosti <i>State of conservation</i>	Stanje ohranjenosti se nanaša na stanje območja svetovne dediščine (vključno s fizičnim stanjem, avtentičnostjo in integriteto, a tudi drugimi vidiki), njegovo ranljivost, dejavnike vplivov in varstvene ukrepe, sprejete za ohranjanje njegove IUV. V kontekstu svetovne dediščine se izraz »stanje ohranjenosti« pogosto uporablja v zvezi z zakonsko določenim postopkom reakcijskega monitoringa, ki ga urejajo Operativne smernice . Informacije o stanju ohranjenosti območja svetovne dediščine lahko Unescov Center za svetovno dediščino, posvetovalna telesa in Odbor za svetovno dediščino prejmejo s poročili o stanju ohranjenosti, ki jih posredujejo države pogodbenice ob izpolnjevanju zahtev iz odstavkov 169 in 172 Operativnih smernic, ali iz drugih virov, kot je opredeljeno v odstavku 174, znotraj postopkov reakcijskega monitoringa. Del teh postopkov je lahko tudi presoja vplivov.
Strateška oz. celovita presoja vplivov na okolje <i>Strategic Environmental Assessment (SEA)</i>	S strateško oz. celovito presojo vplivov na okolje se presoja vplivov vključuje v strateške ravni odločanja, kot so politike, načrti in programi. Na splošno je opredeljena kot presoja vplivov, katere namen je v strateško odločanje vključiti biofizična, družbena, kulturna, gospodarska in zdravstvena vprašanja. Njen namen je načrtovalce, odločevalce in javnost seznaniti z vzdržnostjo takšnih odločitev, olajšati iskanje najboljših alternativ ter krepiti verodostojnost tako sprejetih odločitev.
Širše okolje <i>Wider setting</i>	Širše okolje območja svetovne dediščine se lahko navezuje na topografijo, naravno in grajeno okolje ter druge elemente, kot so infrastruktura, vzorci rabe zemljišč, prostorska ureditev in vizualna razmerja. Vključuje lahko tudi s tem povezane družbene in kulturne prakse, gospodarske procese in druge nesnovne razsežnosti dediščine, kot so zaznave in asociacije. Širše okolje ima lahko ključno vlogo pri varovanju avtentičnosti in integritete območja svetovne dediščine, njegovo upravljanje pa je povezano z vlogo, ki jo ima pri krepitvi izjemne univerzalne vrednosti.

Izraz	Opredelitev
Vpliv <i>Impact</i>	Vpliv zajema učinke ali posledice določenega dejavnika na attribute kraja dediščine, tako v smislu stanja ohranjenosti atributov kot njihove sposobnosti posredovanja dediščinskih/ohranitvenih vrednosti. Vpliv pomeni razliko med prihodnjim stanjem okolja ob izvedbi razvojnega projekta in prihodnjim stanjem okolja v primeru, da projekt ne bo izveden. Da lahko govorimo o vplivu, morajo obstajati njegov izvor (npr. hrup z industrijskega območja), prizadeti prejemnik ali atribut območja svetovne dediščine (npr. okoliški prebivalci) in način, kako škodljivo delovanje ali snov prejemnika doseže (npr. zrak). Vplivi so lahko pozitivni ali negativni, posredni ali neposredni, obstoječi ali potencialni; nastanejo lahko v samem kraju dediščine, v njegovem vplivnem območju ali celo širše. Glej tudi: neposredni vplivi, posredni vplivi, kumulativni vplivi.
Vplivno območje <i>Buffer zone</i>	Vplivno območje je prostor, ki obkroža območje svetovne dediščine. Zanj veljajo dopolnilne zakonske in/ali druge veljavne omejitve rabe in razvoja, ki območju svetovne dediščine zagotavljajo dodatno varstvo. Sem sodi neposredna okolica območja svetovne dediščine, pomembni pogledi in širše območje ali atributi, ki so za območje funkcionalno pomembni ter podpirajo njegovo varstvo. Vplivno območje mora biti v vsakem primeru določeno z ustreznimi mehanizmi. Zamejitev vplivnih območij potrjuje Odbor za svetovno dediščino; vsako spremembo ali določitev vplivnih območij po vpisu območja na Seznam svetovne dediščine mora Odbor odobriti po prejemu formalne vloge, kot je opredeljeno v Operativnih smernicah (odst. 163–167).
Vrednosti <i>Values</i>	V kontekstu ohranjanja dediščine so vrednosti lastnosti, zaradi katerih je kraj dediščine prepoznan kot tako pomemben, da ga je treba varovati za sedanje in prihodnje generacije. Vrednosti določa vrsta družbenih in kulturnih dejavnikov. Kar je prepoznano kot vredno za nekatere družbene skupine, za druge morda ni, ali pa je pomembno zaradi drugih razlogov; lahko je pomembno za eno generacijo, ne pa tudi za naslednjo. Običajno imajo kraji dediščine več različnih vrednosti: estetske, arhitekturne, biološke, ekološke, zgodovinske, geološke, družbene, duhovne itd. Vrednosti kraja dediščine izražajo njegovi atributi, ki tudi omogočajo njihovo razumevanje. Op. ur. odb. prev.: vrednota je psihološko in kulturno določen ideal, na podlagi katerega skupnosti in posamezniki konkretnim stvarjem (npr. stavbam, navadam itd.) pripisujemo pomen in vrednosti (npr. zgodovinsko, estetsko, kulturno itd.).
Vsebinjenje <i>Scoping</i>	V tem koraku se določijo obseg in vsebine, ki so pomembne pri načrtovanju in odločanju in jih je treba zato vključiti v presojo vplivov na okolje in družbo, izključijo ali omejijo pa se manj pomembne oziroma nepomembne vsebine. Vsebinjenje omogoča, da se presoja vplivov osredotoči na pomembna vprašanja, brez izgubljanja časa in sredstev za nepotrebne raziskave. Vsebinjenje se izvaja na začetku presoje vplivov na okolje in družbo, običajno po predhodni presoji (angl. <i>screening</i>). Praviloma poteka med pripravo predhodnih študij izvedljivosti, ko se narava in obseg projekta določata še na razmeroma splošni ravni, z malo ali nič podrobnostmi. Vsebinjenje je torej predvsem kvalitativna presoja možnih okoljskih tveganj in vplivov (medtem ko je presoja vplivov, ki sledi, bolj kvantitativna). Običajno se postopek vsebinjenja zaključi z dokumentacijo, ki usmerja potek presoje vplivov na okolje. Ta dokumentacija je lahko v različnih sistemih presoje vplivov oblikovana in poimenovana različno (npr. začetni okoljski pregled, poročilo o vsebinjenju, smernice za presojo vplivov na okolje in družbo, usmeritve za izdelavo, povzetek projekta).

Agency for Cultural Affairs, Japan in Kyushu University. 2020. *Heritage in Urban Contexts: Impacts of Development Projects on World Heritage Properties in Cities. Final Outcomes.* <https://whc.unesco.org/en/events/1516/>

André, P., Enserink, B., Connor, D. in Croal, P. 2006. *Public Participation International Best Practice Principles.* Fargo, ND, International Association for Impact Assessment. (IAIA Special Publication Series, 4.) <https://www.iaia.org/uploads/pdf/SP4.pdf>

CSIR (Council for Scientific and Industrial Research). 1996. *Strategic Environmental Assessment (SEA): A Primer.* CSIR Report ENV/S-RR96001. Stellenbosch (Južna Afrika), Division of Water, Environment and Forest Technology.

FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations). 2016. *FPIC Toolkit.* Rim, FAO. https://www.fao.org/fileadmin/user_upload/faoweb/2018-New/Our_Pillars/FPIC_package_.zip

Glasson, J. in Therivel, R. 2019. *Introduction to Environmental Impact Assessment.* London, Routledge.

IAIA (International Association for Impact Assessment). 1999. *Principles of Environmental Assessment Best Practice.* Fargo ND, IAIA/Lincoln (ZK), IEA. <https://www.iaia.org/uploads/pdf/Principles%20of%20IA%2019.pdf>

_____. 2009. *What is Impact Assessment?* Fargo, Severna Dakota, IAIA. https://www.iaia.org/uploads/pdf/What_is_IA_web.pdf

_____. 2020. *Foundations of Impact Assessment* (neobjavljeno). Fargo, Severna Dakota, IAIA.

IAPP (International Association for Public Participation). Brez datuma. *Core Values, Ethics, Spectrum – The 3 Pillars of Public Participation.* <https://www.iap2.org/page/pillars>

ICID (International Commission on Irrigation and Drainage). 1993. *The ICID Environmental Checklist to Identify Environmental Effects of Irrigation, Drainage and Flood Control Projects.* Wallingford (Združeno kraljestvo), HR Wallingford. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08dd5ed915d3cfd001c12/R5835-icid_enviromental_checklist.pdf

ICOMOS. 2011. *Guidance on Impact Assessment for Cultural World Heritage Properties.* https://www.iccom.org/sites/default/files/2018-07/icomos_guidance_on_heritage_impact_assessments_for_cultural_world_heritage_properties.pdf

IDB (Inter-American Development Bank). 2019. *Meaningful Stakeholder Engagement.* https://publications.iadb.org/publications/english/document/Meaningful_Stakeholder_Engagement_A_Joint_Publication_of_the_MFI_Working_Group_on_Environmental_and_Social_Standards_en.pdf

IFC (International Finance Corporation). 2007. *Stakeholder Engagement: A Good Practice Handbook for Companies Doing Business in Emerging Markets.* Washington, DC, IFC. <https://www.ifc.org/en/insights-reports/2000/publications-handbook-stakeholderengagement-wci-1319577185063>

_____. 2012. *IFC Performance Standards on Environmental and Social Sustainability.* Washington, DC, IFC. <https://www.ifc.org/en/insights-reports/2012/ifc-performance-standards>

IUCN. 2013a. *Governance, Equity and Rights*.

<https://www.iucn.org/theme/protected-areas/our-work/governance-equity-and-rights>

_____. 2013b. *World Heritage Advice Note on Environmental Assessment*.

https://iucn.org/sites/default/files/2022-09/iucn_advice_note_environmental_assessment_18_11_13_iucn_template.pdf

Morrison-Saunders, A. 2018. *Advanced Introduction to Environmental Impact Assessment*. Cheltenham (Združeno kraljestvo), Edward Elgar.

OECD-DAC. 2006. *Applying Strategic Environmental Assessment: Good Practice Guidance for Development Co-operation*. Pariz, OECD Publishing.

https://www.oecd-ilibrary.org/applying-strategic-environmental-assessment_5l9njf7q195c.pdf?itemId=%2Fcontent%2Fpublication%2F9789264026582-en&mimeType=pdf

Svetovna banka. 2018. *The World Bank Environmental and Social Framework*. Washington, DC, Mednarodna banka za obnovo in razvoj/Svetovna banka.

<https://thedocs.worldbank.org/en/doc/837721522762050108-0290022018/original/ESFFramework.pdf>

Therivel, R. in Wood, G. (ur.). 2018. *Methods of Environmental and Social Impact Assessments*. London, Routledge.

UNDP Srbija. 2010. *Guidelines on the Environmental Impact Assessment for Wind Farms*. Beograd, UNDP Serbia/Ministry of Environment and Spatial Planning of the Republic of Serbia.

https://unece.org/DAM/env/eia/documents/EIAGuides/Serbia_EIA_windfarms_Jun10_en.pdf

UNECE. 2012. *Resource Manual to Support Application of the SEA Protocol*.

<https://unece.org/info/Environment-Policy/Environmental-assessment/pub/21602>

_____. 2015. *Good Practice Recommendations on Public Participation in Strategic Environmental Assessment*. Ženeva, Združeni narodi.

https://unece.org/sites/default/files/2020-12/1514364_E_Espoo_web.pdf

UNESCO. 1972. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. Pariz, UNESCO.

<https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>

_____. 2008. *Enhancing Our Heritage: Monitoring and Managing for Success in World Natural Heritage Sites*. Pariz, UNESCO.

<https://whc.unesco.org/en/eoh/>

_____. 2010. *Managing Disaster Risks for World Heritage*. Pariz, UNESCO.

<https://whc.unesco.org/en/activities/630/>

_____. 2012. *Managing Natural World Heritage*. Pariz, UNESCO.

<https://whc.unesco.org/en/managing-natural-world-heritage/>

_____. 2013. *Managing Cultural World Heritage*. Pariz, UNESCO.

<https://whc.unesco.org/en/managing-cultural-world-heritage/>

_____. 2015. *Policy on the Integration of a Sustainable Development Perspective into the Processes of the World Heritage Convention*. Pariz, UNESCO.

<https://whc.unesco.org/en/sustainabledevelopment>

_____. 2018. *Policy on Engaging with Indigenous Peoples*. Pariz, UNESCO.

<https://en.unesco.org/indigenous-peoples/policy>

_____. 2021. *The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Pariz, UNESCO.

<https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

UNESCO/ICCROM/ICOMOS/IUCN. 2020. *Guidance on Developing and Revising World Heritage Tentative Lists*. <https://whc.unesco.org/document/184566>

WHITRAP. 2016. *The HUL Guidebook: Managing Heritage in Dynamic and Constantly Changing Urban Environments*. https://www.hulballarat.org.au/resources/HUL%20Guidebook_2016_FINALWEB.pdf

Združeni narodi. 1992. *Rio Declaration on Environment and Development, Report of the United Nations Conference on Environment and Development*. Rio de Janeiro, Združeni narodi.

https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf

_____. 2007. *Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. New York, Združeni narodi.

<https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html>

_____. 2015. *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York, Združeni narodi. <https://sdgs.un.org/2030agenda>

DODATNO GRADIVO

Campese, J., Sunderland, T., Greiber, T. in Oviedo, G. (ur.). 2009. *Rights-Based Approaches: Exploring Issues and Opportunities for Conservation*. Bogor, Indonezija, CIFOR in IUCN.

CBD (Convention on Biological Diversity). 2006. *Impact Assessment: Voluntary Guidelines on Biodiversity-Inclusive Impact Assessment*. <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=11042>

Čebon Lipovec, N. in Svetina, M., 2025. *Vrednosti in vrednote: razmislek o rabi temeljnih pojmov v interdisciplinarnem delu konservatorske stroke*, Glasnik slovenskega etnološkega društva, 65/1. <https://cdn2.domdesign.com/users/SEDDrustvo/Site/sites/sed-drustvo.si/modules/Domino/Files/glasnik-slovenskega-etnoloskega-drustva-65-1-2025-2.pdf>

Revidirani Priročnik je bil v kontekstu programa World Heritage Leadership posodobljen s prispevki, ki so jih pripravili ICCROM, ICOMOS in IUCN (kot posvetovalna telesa Odbora za svetovno dediščino) ter Unesco, nastal pa je s podporo norveškega ministrstva za podnebje in okolje. Sledi usmeritvam iz Navodil za presojo vplivov na svetovno kulturno dediščino (angl. *Guidance on Impact Assessment for Cultural World Heritage Properties*), ki jih je leta 2011 izdal ICOMOS, in vključuje Priporočila za svetovno dediščino v zvezi z okoljsko presojo (angl. *World Heritage Advice Note on Environmental Assessment*, 2013b), ki jih je izdal IUCN. Dopolnjen je z vsebinami rezultatov na osnovi aktivnosti ICCROM-a za krepitev zmogljivosti na tem področju, vključno s tečaji usposabljanja za presoje vplivov na dediščino, ki jih od leta 2012 skupaj organizirata ICCROM in WHITRAP.

Priročnik je rezultat tesnega sodelovanja vseh ustanov, predvsem glavne skupine koordinatorjev, ki je po prvi delavnici v švicarskem mestu Gland leta 2018 več kot tri leta spremljala celoten proces priprave. V skupini so sodelovali Jyoti Hosagrahar, Feng Jing in Richard Veillon kot predstavniki Unesca, Richard Mackay kot predstavnik organizacije ICOMOS International, Mizuki Murai iz IUCN ter Sarah Court in Eugene Jo v imenu ICCROM-a. Naloga avtorstva revidiranega Priročnika je bila zaupana Sarah Court in Riki Therivel. Avtorici sta se pri svojem delu posvetovali s programsko vodjo Eugene Jo ter direktorji programa World Heritage Leadership Timom Badmanom, Josephom Kingom in Valerie Magar. Avtorja grafičnega oblikovanja sta Felipe Echeverri Velasco in Alberto José Moncayo. Skozi celoten postopek je pripravo dokumenta nadziral Gamini Wijesuriya. Laura Frank je vodila izdajo Priročnika pri Unescu, za usklajevanje komunikacije pa sta skrbeli Célia Zwahlen in Nicole Franceschini. Pri reviziji in pregledu Priročnika je kot vodilno globalno omrežje za presojo vplivov sodelovalo tudi Mednarodno združenje za presojo vplivov (IAIA, angl. *International Association for Impact Assessment*).

Med pripravo je bil Priročnik petkrat pregledan. Med pregledi so številna obsežna mnenja in povratne informacije prispevale različne ustanove, vključno z norveškim ministrstvom za podnebje in okolje, norveško agencijo za okolje, norveškim direktoratom za kulturno dediščino, nacionalnimi odbori in mednarodnimi znanstvenimi odbori ICOMOS-a, Inštitutom za usposabljanje in raziskave na področju svetovne dediščine za območje Azije in Pacifika (WHITRAP, angl. *World Heritage Institute of Training and Research for the Asia and the Pacific Region*), Arabskim regionalnim centrom za svetovno dediščino (ARC-WH, angl. *Arab Regional Centre for World Heritage*) in nizozemsko Komisijo za presoje vplivov na okolje. Zahvaljujemo se tudi udeležencem tečajev usposabljanja za izvajanje presoj vplivov v okviru programa World Heritage Leadership, ki so uporabljali nastajajoče osnutke in posredovali povratne informacije o njihovi vsebini. Usposabljanja so med drugim potekala leta 2018 v Omanu (v organizaciji ARC-WH), na Kitajskem (WHITRAP) in v Črni gori, leta 2019 v Koreji, leta 2020 v Palestini (v organizaciji Unescovega urada v Ramali) ter leta 2021 v Egiptu (v organizaciji Unescovega Centra za svetovno dediščino) in Sloveniji. Istega leta je WHITRAP organiziral usposabljanje za izvajanje presoj vplivov na svetovno dediščino, Unescov Center za svetovno dediščino pa tečaj za območje arabskih držav. Revidirani Priročnik so pomembno sooblikovali tudi udeleženci letnih konferenc mednarodnega združenja za presojo vplivov IAIA (Durban 2018, Brisbane 2019).

Posebna zahvala gre vsem recenzentom in udeležencem delavnic, ki so si vzeli čas in pregledali različne verzije dokumenta. Svoje dragocene ugotovitve in izkušnje so z nami delili: George Abungu, Rachel Asante-Owusu, Andrea Athanas, Line Bårdseng, Charlotte Bingham, Gwenaëlle Bourdin, Mohamed Ziane Bouziane, Elizabeth Bradshaw, Kristal Buckley, Elsa Chang, Nicholas Clarke, Ascanio D'Andrea, Guy Debonnet, Luisa De Marco, Susan Denyer, Regina Durighello, Steve Edwards, Aleksandra Einen, Ole Søre Eriksen, Arlene K. Fleming, Eva Hauge Fontaine, Nicole Franceschini, Carlo Francini, Sharif Shams Imon, Maya Ishizawa, Tilman Jaeger, Rohit Jigyasu, Selma Kassem, Chungho Kim, Arend Kolhoff, Ping Kong, Cyril Kormos, Marie-Laure Lavenir, Kyung-Ah Lee, Leticia Leitao, Hong Li, Katri Lisitzin, Valerie Magar, Andrea Margotta, Andrew Mason, Muhammad Juma Muhammad, Masanori Nagaoka, Kazuhiko Nishi, Olukoya Obafemi, Ishanlosen Odiaua, Carlo Ossola, Chris Polglase, Yves Prevost, Britta Rudolff, Luis Enrique Sánchez, Peter Shadie, Adele Shaw, Gaute Sønstedt, Jane Thompson, Montira Horayangura Unakul, Remco Van Merm, Réka Viragos, Daniel Young-Torquemada in Katherine Zischka.

POJASNILA O UPORABI ORODJA 1 – DEDIŠČINSKE/OHRANITVENE VREDNOSTI IN ATRIBUTI

Namen tega orodja je predstaviti pristop, ki po korakih analizira in uporabi **izjavo o izjemni univerzalni vrednosti** kot osnovo za vključitev svetovne dediščine v širšo **presojo vplivov na okolje in družbo** ali kot samostojno **presojo vplivov na dediščino**. Izjava o izjemni univerzalni vrednosti je kratek dokument, ki pojasnjuje, zakaj je bilo **območje svetovne dediščine** prepoznano kot tako izjemno, da je bilo vpisano na Seznam svetovne dediščine. Za ustrezno uporabo izjave je smiselno analizirati vsebino ter jo razčleniti na **vrednosti** in **atribute**. V nadaljevanju je pojasnjeno, kako se takšne analize lotiti. Orodje je na voljo kot splošna predloga, ki ponuja enega od številnih možnih pristopov, in se lahko po potrebi prilagodi in dopolni.

PRVI KORAK: POIŠČITE IZJAVO O IZJEMNI UNIVERZALNI VREDNOSTI

Na spletnem mestu **Centra za svetovno dediščino** (<https://whc.unesco.org/en/list/>) je vsakemu območju svetovne dediščine namenjen poseben sklop, kjer je na voljo tudi izjava o izjemni univerzalni vrednosti. Območja svetovne dediščine so navedena po državah, mogoče pa je tudi njihovo poimensko iskanje. Izjava o izjemni univerzalni vrednosti je objavljena na prvi strani dokumenta o vpisu.

DRUGI KORAK: ANALIZIRAJTE IZJAVO O IZJEMNI UNIVERZALNI VREDNOSTI

Za začetek je smiselno vizualno označiti in poudariti različne dele izjave o izjemni univerzalni vrednosti, ki opisujejo vrednosti in attribute.

Dediščinske/ohranitvene vrednosti

Določeni stavki v izjavi opisujejo, zakaj je območje svetovne dediščine izjemno, zanimivo, drugačno ali posebno – to so njegove vrednosti. Primer v oknu A1.1 pojasnjuje, da je Morski park Modro morje s starim mestnim jedrom Heritopolisa izjemen, ker so se »v **njegovih morskih sistemih razvili različni in svojevrstni ekosistemi in vrste**« (vrednosti so zapisane v poševnem tisku in v rdeči barvi).

Atributi

Nekateri izrazi v izjavi opisujejo attribute, ki tvorijo izjemno univerzalno vrednost (IUV). Pogosto je attribute smiselno obravnavati kot tiste elemente območja svetovne dediščine, ki so v središču njegovega upravljanja in ohranjanja; to so elementi, ki jih želimo varovati in predati prihodnjim rodovom. Lahko so fizične lastnosti, povezane z materialnim tkivom in drugimi snovnimi značilnostmi, ali pa nesnovni vidiki, kot so procesi, družbene ureditve ali kulturne prakse ter asociacije in odnosi, ki se odražajo v fizičnih elementih območja. Primeri atributov (podčrtano) v oknu A1.1 so »travniki z morskovo travo«, »oranžni dugong« in »območja koralnih grebenov«.

Okno A1.1: Izvleček iz izjave o izjemni univerzalni vrednosti izmišljenega območja Morski narodni park Modro morje in staro mestno jedro Heritopolisa s primeri vrednosti (*rdeče in poševeno*) in atributov (*podčrtano*).

Območje svetovne dediščine leži v *ekološko pomembni in v svetovnem merilu izjemni regiji*, v Modrem morju. Razteza se čez 400.000 hektarjev, vplivno območje meri 600.000 hektarjev ter obsega morske in kopenske površine. Gre za *del večjega prehodnega območja med severno in južno biogeografsko regijo*, kjer so se v *morskih sistemih razvili različni in svojevrstni ekosistemi in vrste*, tudi ogrožene ekološke združbe. V veliki meri *neokrnjeni habitati* vključujejo redke primere tropskih koralnih grebenov in edinstvene vrste mehkih koral. Območje svetovne dediščine in njegova okolica obsegata tudi morske travnike in habitate mangrov. V teh habitatih *domujejo populacije morskih ptic, morskih sesalcev, rib, koral, morskih psov, mant in morskih želv*, tu je tudi *pomembno območje prehranjevanja zadnje vitalne populacije ogroženega oranžnega dugonga*. Morski park Modro morje je *pomembno izvorno območje ličink in vključuje drstišča* komercialnih vrst rib.

Območje svetovne dediščine *zajema edinstvene naravne pojave in predele izjemne naravne lepote*, ki so še vedno *razmeroma nedotaknjeni*. *Zajema vrsto habitatnih tipov*, kot so obsežni sistemi koralnih grebenov, mangrov, morskih trav ter območja bibavičnega pasu in mulja, ki omogočajo preživetje (razmnoževanje, prehranjevanje in počitek) ogroženega oranžnega dugonga, morskih psov, mant, delfinov in ptic selivk. Biofiziografsko različni predeli grebenov z *značilnimi koralnimi združbami*, *vzdržujejo bogastvo morskega življenja in zagotavljajo osupljive podvodne razglede*.

Zaradi njegove lege na obali Modrega morja so na območju zgodovinskega pristaniškega mesta Heritopolis *v preteklosti potekale pomembne kulturne izmenjave*. Čeprav se *v njegovi arhitekturi zrcali predvsem zlata doba mesta, ki je bilo v 18. stoletju živahno trgovsko pristanišče*, so *stavbe postavljene v skladu z veliko starejšo urbanistično zasnovo iz 6. stoletja*. V *urbanističnem načrtu iz 18. stoletja je bila grajenemu tkivu v mestnem jedru pripisana enako pomembna vloga kot javnim zelenim površinam*. Poleg tega se po *mestnem tkivu vrstijo pomembni spomeniki iz vsakega obdobja zgodovine mesta*: Evgenijev mavzolej, bazilika sv. Helene ter Velika mošeja z medreso in kopališčem so *pomembne arhitekturne mojstrovine iz različnih obdobj*. Eklektični spoj vernakularne in monumentalne arhitekture je izraz različnih skupnosti, ki so tisočletje in pol naseljevale mesto in še danes živijo v skladu s *tradicionalnimi običaji*. Zaradi njegovega *živahnega pristanišča, ki je povezano s široko razvejanim omrežjem pomorskega prometa*, se v Heritopolis že stoletja *zgrinjajo trgovci, popotniki in romarji*. Mnogi od njih so *ščasoma postali prebivalci mesta*. *S seboj so prinesli tudi svoje tradicije in verska prepričanja*. V nekaterih *soseskah* še danes pripravljajo z njimi povezane festivale in živijo v skladu s *tradicijami, povezanimi z določenimi spomeniki, in z duhovnimi prepričanji, ki izvirajo iz narave*. *Kot dejavno pristanišče mesto še vedno ohranja svojo zgodovinsko vlogo* in je tudi pomembno vozlišče okoliških trgovskih poti.

TRETJI KORAK: IZLUŠČITE IN UREDITE DEDIŠČINSKE VREDNOSTI

V naslednjem koraku je treba pripraviti seznam vrednosti, ki so bile opredeljene v izjavi o izjemni univerzalni vrednosti. Izjave se ne sme preoblikovati, po opredelitvi vrednosti pa je včasih treba prilagoditi kako formulacijo, npr. izoblikovati stavek ali združiti dve podobni vrednosti v en stavek (okno A1.2).

Okno A1.2: Primer seznama vrednosti, povezanih s Heritopolisom in IUUV Morskega narodnega parka Modro morje.

Območje Heritopolisa in Morskega narodnega parka Modro morje je izjemno, ker

- je ekološko pomembno in v svetovnem merilu izjemno območje,
- so se v njegovih morskih sistemih razvili različni in svojevrstni ekosistemi in vrste, med katerimi so tudi ogrožene ekološke združbe,
- je pomembno za prehranjevanje zadnje vitalne populacije ogroženega oranžnega dugonga,
- se v njegovi arhitekturi zrcali zlata doba mesta, ki je bilo v 18. stoletju živahno trgovsko pristanišče, njegovi spomeniki pa so pomembne arhitekturne mojstrovine iz različnih obdobj,
- še vedno ohranja svojo zgodovinsko vlogo pristanišča in je tudi pomembno vozlišče okoliških trgovskih poti.

ČETRTI KORAK: DOLOČITE DRUGE DEDIŠČINSKE/OHRANITVENE VREDNOSTI

Poleg izjemne univerzalne vrednosti je treba opredeliti tudi **druge dediščinske/ohranitvene vrednosti**. Te so lahko prepoznane v okviru drugih mednarodnih, nacionalnih in lokalnih opredelitev, tj. drugih razlogov za to, da se območje dediščine vrednoti kot pomembno in v interesu ljudi. Hierarhije vrednosti ni, saj je izjemna univerzalna vrednost običajno soodvisna od drugih vrednosti, pri čemer se ne sme spregledati tistih, ki so povezane z nesnovno dediščino.

Heritopolis, na primer, velja za mesto nacionalnega pomena, ker se odnos skupnosti do njenega naravnega okolja odraža v njeni umetnosti in sakralni arhitekturi ter številnih tradicionalnih praznikih, ki so ji posvečeni.

PETI KORAK: VREDNOSTI, POVEZANE Z IUUV, IN DRUGE DEDIŠČINSKE/OHRANITVENE VREDNOSTI VSTAVITE V TABELO

Ko so vrednosti opredeljene, se jih lahko vstavi v prvi stolpec tabele z vrednostmi in atributi (tabela A1.1). Vse vrednosti, povzete iz izjave o izjemni univerzalni vrednosti, se glede na stopnjo prepoznavnosti lahko vstavijo k »IUUV«; druge dediščinske/ohranitvene vrednosti pa k nacionalnim ali lokalnim vrednostim.

Opomba: vrednost, prepoznana kot IUUV, je morala biti najprej prepoznana kot vrednost lokalnega in nacionalnega pomena, zato iste vrednosti ni treba vnesti pod vsako stopnjo prepoznavnosti.

Tabela A1.1: Primer tabele vrednosti in atributov: vstavljanje vrednosti.

Stopnja prepoznavnosti	Dediščinske/ohranitvene vrednosti	Atributi	Viri podatkov
IUV	Je ekološko pomembno in v svetovnem merilu izjemno območje.		
	V njegovih morskih sistemih so se razvili različni in svojevrstni ekosistemi in vrste, med katerimi so tudi ogrožene ekološke združbe.		
	Tu domujejo populacije različnih vrst.		
	Območje je pomembno za prehranjevanje zadnje vitalne populacije ogroženega oranžnega dugonga.		
	V njegovi arhitekturi se zrcali zlata doba mesta, ki je bilo v 18. stoletju živahno trgovsko pristanišče, njegovi spomeniki pa so pomembne arhitekturne mojstrovine iz različnih obdobj.		
	V nekaterih soseskah še vedno pripravljajo festivale in živijo v skladu s tradicijami, povezanimi z določenimi spomeniki, pa tudi z duhovnimi prepričanji, ki izvirajo iz narave.		
	Mesto še vedno ohranja svojo zgodovinsko vlogo pristanišča in je tudi pomembno vozlišče okoliških trgovskih poti.		
Nacionalne vrednosti			
Lokalne vrednosti			

ŠESTI KORAK: V TABELO VSTAVITE ATRIBUTE

Potem ko so bile v tabelo vnesene vrednosti, se je treba vrniti k izjavi o izjemni univerzalni vrednosti, ki je bila analizirana v drugem koraku, in izločiti attribute. Ker ti tvorijo dediščinske vrednosti, se lahko vstavijo v tretji stolpec tabele, poleg vrednosti, ki jo izražajo (tabela A1.2).

Tabela A1.2: Primer tabele vrednosti in atributov: vstavljanje atributov.

Stopnja prepoznavnosti	Dediščinske/ohranitvene vrednosti	Atributi	Viri podatkov
IUV	Je ekološko pomembno in v svetovnem merilu izjemno območje.	Modro morje, morski in kopenski predeli	
	V njegovih morskih sistemih so se razvili različni in svojevrstni ekosistemi in vrste, med katerimi so tudi ogrožene ekološke združbe.	Ekosistemi, vrste, ogrožene ekološke združbe, redki primeri sistemov tropskih koralnih grebenov in edinstvenih vrst mehkih koral, morski travniki in habitati mangrov	
	Tu domujejo populacije različnih živalskih vrst.	Populacije različnih živalskih vrst (npr. morskih ptic, morskih sesalcev, rib, koral, morskih psov, mant in morskih želv)	
	Je pomembno območje prehranjevanja zadnje vitalne populacije ogroženega oranžnega dugonga.	Območje prehranjevanja, oranžni dugong	
	V njegovi arhitekturi se zrcali zlata doba mesta, ki je bilo v 18. stoletju živahno trgovsko pristanišče, njegovi spomeniki pa so pomembne arhitekturne mojstrovine iz različnih obdobj.	Arhitektura 18. stoletja, pristanišče, Evgenijev mavzolej, bazilika sv. Helene ter Velika mošeja z medreso in kopališčem	
	V nekaterih soseskah še vedno pripravljajo festivale in živijo v skladu s tradicijami, povezanimi z določenimi spomeniki, pa tudi z duhovnimi prepričanji, ki izvirajo iz narave.	Festivali, tradicije, soseske, prebivalci, spomeniki, duhovna prepričanja, povezana z naravo, naravno okolje	
	Mesto še vedno ohranja svojo zgodovinsko vlogo pristanišča in je tudi pomembno vozlišče okoliških trgovskih poti.	Pristanišče, pristaniške dejavnosti, trgovske poti	

SEDMI KORAK: DOPOLNITE PODATKE O ATRIBUTIH V TABELI

Včasih je treba podatke o atributih dopolniti, kar lahko zahteva nekaj raziskovanja. To velja v primerih, ko:

- izjava o izjemni univerzalni vrednosti ne navaja posebej vseh atributov, ki tvorijo dediščinske vrednosti, zato je te treba dodati;
- so nekateri atributi, navedeni v izjavi o izjemni univerzalni vrednosti, zelo splošni in jih je treba natančneje opredeliti; v primeru Heritopolisa bo morda treba pregledati in natančneje pojasniti »vrste« in »spomenike«, tudi za »ekosisteme«, ki jih je mogoče obravnavati celostno, bo med postopkom presoje vplivov morda treba zagotoviti več podrobnosti;
- obstajajo dodatne značilnosti, ki tvorijo druge dediščinske/ohranitvene vrednosti; navesti je treba tudi te.

OSMI KORAK: NAVEDITE VIRE PODATKOV

V zadnji stolpec tabele se nato lahko vnesejo dostopni viri podatkov o atributih (tabela A1.3). Pri tem gre lahko za znanje, ohranjeno med ljudmi, literaturo, zbirke podatkov, fotografije, GIS, arhivsko gradivo ali katerokoli drugo ustrezno gradivo. Navajanje teh virov lahko pomaga usmerjati raziskave v naslednjih korakih **presoje vplivov** ter izpostavi vrzeli, ki jih je treba zapolniti z na novo zbranimi podatki.

Nekatere informacije o območju svetovne dediščine so lahko zelo občutljive, zato je treba z njimi zaradi spoštovanja zaupnosti ravnati še posebej skrbno. To velja zlasti za sveto znanje staroselskih skupnosti. Po potrebi se to lahko označi v tabeli.

Tabela A1.3: Primer tabele vrednosti in atributov: vstavljanje virov podatkov.

Stopnja prepoznavnosti	Dediščinske/ohranitvene vrednosti	Atributi	Viri podatkov
IUV	Je ekološko pomembno in v svetovnem merilu izjemno območje.	Modro morje, morski in kopenski predeli	Della Corte in drugi (2002). <i>Assessment of habitat management system of the Blue Sea Marine National Park and its Orange Dugong Habitat.</i>
	V njegovih morskih sistemih so se razvili različni in svojevrstni ekosistemi in vrste, med katerimi so tudi ogrožene ekološke združbe.	Ekosistemi, vrste, ogrožene ekološke združbe, redki primeri sistemov tropskih koralnih grebenov in edinstvenih vrst mehkih koral, morski travniki in habitati mangrov	Mizuku in drugi (2008). <i>Coral Reef Management Plan: Field Survey and Analysis.</i>
	V njegovi arhitekturi se zrcali zlata doba mesta, ki je bilo v 18. stoletju živahno trgovsko pristanišče, njegovi spomeniki pa so pomembne arhitekturne mojstrovine iz različnih obdobj.	Arhitektura 18. stoletja, pristanišče, Evgenijev mavzolej, bazilika sv. Helene ter Velika mošeja z medreso in kopališčem	Makee in drugi (2012a). <i>Cultural Heritage and Urban Values Assessment.</i>
	V nekaterih soseskah še vedno pripravljajo festivale in živijo v skladu s tradicijami, povezanimi z določenimi spomeniki, pa tudi z duhovnimi prepričanji, ki izvirajo iz narave.	Festivali, tradicije, soseske, prebivalci, spomeniki, duhovna prepričanja, povezana z naravo, naravno okolje	Kim, F. (2014). <i>Ancient Histories: The Architecture and History of Heritopolis.</i> Ustni viri (opomba: potencialno občutljive informacije). Projekt skupnostnih arhivov mesta Heritopolis.

ORODJE 1 – DEDIŠČINSKE VREDNOSTI IN ATRIBUTI

Stopnja prepoznavnosti	Dediščinske/ohranitvene vrednosti	Atributi	Viri podatkov
IUV			
Nacionalne vrednosti			
Lokalne vrednosti			

ORODJE 2 – OPREDELITEV POTENCIALNIH VPLIVOV

Namen tega orodja je prikazati pristop za postopno opredelitev vplivov, ki bi lahko nastali ob interakciji določenega elementa **predlaganega posega** z enim ali več **atributi območja svetovne dediščine**. Orodje je na voljo kot splošna predloga, ki ponuja enega od številnih možnih pristopov, in se lahko po potrebi prilagodi in dopolni.

Vpliv hrupa, nastalega zaradi predlaganega posega, na gnezdenje ptic. Vpliv je vzajemno delovanje predlaganega posega in atributa območja svetovne dediščine. V tem primeru lahko hrup, ki ga povzroča predlagani poseg, vpliva na gnezdenje ptic, ki zaradi motenj zapustijo območje. Kjer so ptice atribut območja svetovne dediščine, bi to povzročilo izgubo izjemne univerzalne vrednosti.

PRVI KORAK: NAVEDITE ATRIBUTE OBMOČJA SVETOVNE DEDIŠČINE

Orodje 1 (vrednosti in atributi) je bilo zasnovano kot pomoč pri opredelitvi atributov, ki tvorijo izjemno univerzalno vrednost območja svetovne dediščine. Seznam vseh atributov je naveden v tretjem stolpcu orodja 1, kot je razvidno iz tabele A2.1.

Tabela A2.1: Primer tabele vrednosti in atributov.

Stopnja prepoznavnosti	Dediščinske/ohranitvene vrednosti	Atributi	Viri podatkov
IUV	Je ekološko pomembno in v svetovnem merilu izjemno območje.	Modro morje, morski in kopenski predeli	Della Corte in drugi (2002). <i>Assessment of habitat management system of the Blue Sea Marine National Park and its Orange Dugong Habitat.</i>
	V njegovih morskih sistemih so se razvili različni in svojevrstni ekosistemi in vrste, med katerimi so tudi ogrožene ekološke združbe.	Ekosistemi, vrste, ogrožene ekološke združbe, redki primeri sistemov tropskih koralnih grebenov in edinstvenih vrst mehkih koral, morski travniki in habitati mangrov	Mizuku in drugi (2008). <i>Coral Reef Management Plan: Field Survey and Analysis.</i>
	V njegovi arhitekturi se zrcali zlata doba mesta, ki je bilo v 18. stoletju živahno trgovsko pristanišče, njegovi spomeniki pa so pomembne arhitekturne mojstrovine iz različnih obdobj.	Arhitektura 18. stoletja, pristanišče, Evgenijev mavzolej, bazilika sv. Helene ter Velika mošeja z medreso in kopališčem	Makee in drugi (2012a). <i>Cultural Heritage and Urban Values Assessment.</i>
	V nekaterih soseskah še vedno pripravljajo festivale in živijo v skladu s tradicijami, povezanimi z določenimi spomeniki, pa tudi z duhovnimi prepričanji, ki izvirajo iz narave.	Festivali, tradicije, soseske, prebivalci, spomeniki, duhovna prepričanja, povezana z naravo, naravno okolje	Kim, F. (2014). <i>Ancient Histories: The Architecture and History of Heritopolis.</i> Ustni viri (opomba: potencialno občutljive informacije). Projekt skupnostnih arhivov mesta Heritopolis.

Ti atributi se lahko vstavijo v prvi stolpec orodja 2 (tabela A2.2). V orodju 1 so lahko atributi navedeni večkrat, v orodju 2 pa jih je treba navesti samo enkrat.

Tabela A2.2: Primer tabele za opredelitev vplivov: vstavljanje atributov.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
1	Orodje 2	Opredelitev potencialnih vplivov												
2														
3														
4		Element predlaganega posega, ki lahko povzroči nastanek vpliva												
5	ATRIBUTI													
6	Ekosistemi													
7	Sistemi koralnih grebenov													
8	Edinstvene vrste mehkih koral													
9	Morski travniki													
10	Habitati mangrov													
11	Arhitektura 18. stoletja													
12	Evgenijev mavzolej													
13	Bazilika sv. Helene													
14	Velika mošeja z medreso in kopališčem													
15	Festivali, tradicije, soseske													
16	Pristanišče													
17	Drugo													

DRUGI KORAK: RAZUMEVANJE PREDLAGANEGA POSEGA

Razumeti je treba vse podrobnosti predlaganega posega – kaj, kako in kdaj se bo (neposredno in posredno) odvijalo skozi njegov življenjski cikel; zato je treba upoštevati vse njegove faze – gradnjo, delovanje, razgradnjo in okrevanje.

V presoji vplivov je treba upoštevati celotno življenjsko dobo predlaganega posega, saj lahko vplivi na izjemno univerzalno vrednost nastanejo kadarkoli.

Ob tem je pomembno vedeti tudi, ali so predlagani kakršnikoli drugi posegi, povezani z glavnim (npr. ureditev dovozne poti ali namestitvev električnih vodov), ter tudi zanje opraviti presojo vplivov. Upoštevati je treba tudi verjetne posredne posledice predlaganega posega – na primer povečan obisk turistov v kraju dediščine zaradi novega hotelskega kompleksa ali zmanjšanje prodaje v tradicionalnih trgovinah zaradi novega nakupovalnega centra. Vendar pa v tej fazi presoje vplivov še ni treba oceniti, ali bodo imeli ti vidiki predlaganega posega pozitivne ali negativne vplive – pomembno je le, da so vsi opredeljeni.

Pripravi se seznam z opisom vseh elementov predlaganega posega, ki bi lahko vplivali na območje svetovne dediščine. Spodaj je navedenih nekaj primerov, na splošno pa so ti elementi seveda odvisni od specifičnih podrobnosti vsakega predlaganega posega, ki jih je treba razumeti.

- Rušenje stavb,
- gradnja novih stavb,
- gradnja novih dovoznih poti,
- premestitev prebivalcev,
- nova delovna sila na gradbišču,
- promet, povezan z deli na gradbišču,
- obratovanje novih stavb,
- obratovanje novih dovoznih poti,
- nova delovna sila za zagotavljanje obratovanja itd.

TRETJI KORAK: V ORODJE 2 VNESITE ELEMENTE PREDLAGANEGA POSEGA

Ko je seznam elementov predlaganega posega pripravljen, se lahko vnese v orodje 2 (tabela A2.3).

Tabela A2.3: Primer tabele za opredelitev vplivov: vstavljanje elementov predlaganega posega.

	A	B	C	D	E	F	G	H
1	Orodje 2	Opredelitev potencialnih vplivov						
2								
3								
4		Element predlaganega posega, ki lahko povzroči nastanek vpliva						
5	ATRIBUTI	Rušenje stavb	Gradnja novih stavb	Gradnja novih dovoznih poti	Obratovanje novih dovoznih poti	Premestitev prebivalcev	Nova delovna sila na gradbišču	Drugo
6	Ekosistemi							
7	Sistemi koralnih grebenov							
8	Edinstvene vrste mehkih koral							
9	Morski travniki							
10	Habitati mangrov							
11	Arhitektura 18. stoletja							
12	Evgenijev mavzolej							
13	Bazilika sv. Helene							
14	Velika mošeja z medreso in kopališčem							
15	Festivali, tradicije, soseske							
16	Pristanišče							
17	Drugo							

ČETRTI KORAK: UGOTOVITE, DO KATERIH INTERAKCIJ Z ATRIBUTI LAHKO PRIDE ZARADI ELEMENTOV PREDLAGANEGA POSEGA

V tem koraku se ugotavlja, pri katerih elementih predlaganega posega bi lahko prišlo do interakcij z atributi območja svetovne dediščine. V nekaterih primerih je jasno, da bo prišlo do interakcije, v drugih primerih pa se lahko za ugotavljanje natančnih lokacij predlaganega posega in atributov uporabijo zemljevidi in načrti. V zahtevnejših primerih se je za opredelitev teh interakcij treba posvetovati s strokovnjaki – ornitolog lahko na primer oceni, ali bodo motnje in hrup, ki jih povzročajo gradbena dela, vplivali na določeno vrsto ptic v času gnezdenja; prav tako lahko le strokovnjak oceni, ali bo predlagana proga podzemne železnice povzročila vibracije, ki bi lahko prizadele zgodovinske stavbe, pod katerimi poteka.

Vsako potencialno interakcijo med elementom predlaganega posega in posameznim atributom je treba označiti v orodju 2. To zagotavlja sistematično analizo predlaganega posega v vsaki fazi, s tem pa opredelitev vseh njegovih potencialnih vplivov.

Če se to orodje uporablja v fazi vsebinjenja presoje vplivov ali med predhodno analizo, lahko ta opredelitev interakcij zadošča za oris področij, ki jih bo treba pozorneje obravnavati med postopkom presoje vplivov, ter za določitev strokovnjakov in deležnikov, ki bi jih bilo treba vključiti v presojo.

Tabela A2.4: Primer tabele za opredelitev vplivov: označitev vseh potencialnih interakcij med elementi predlaganega posega in atributi.

	A	B	C	D	E	F
1	Orodje 2	Opredelitev potencialnih vplivov				
2						
3						
4		Element predlaganega posega, ki lahko povzroči nastanek vpliva				
5	ATRIBUTI	Gradnja novih letoviških stavb	Obratovanje novega letovišča	Rušenje stavb zaradi nove železniške proge in postaj	Obratovanje nove železniške proge in postaj	Drugo
6	Koralni greben	X	X		X	
7	Habitati mangrov	X			X	
8	Dugong	X	X		X	
9	Spomeniki (npr. mavzolej, bazilika)		X		X	
10	Festivali in tradicije	X	X	X	X	
11	Urbanistična zasnova			X	X	
12	Zgodovinsko pristanišče				X	
13	Drugo					

PETI KORAK: OPIŠITE, KAKO LAHKO PREDLAGANI POSEG VPLIVA NA ATRIBUTE

Ko so potencialne interakcije med elementi predlaganega posega in atributi ugotovljene, jih je koristno opisati. To omogoča poglobljeno analizo različnih vrst pozitivnih in negativnih vplivov, do katerih bi lahko prišlo, ter boljše razumevanje specifičnih vprašanj, na katera je še treba odgovoriti. V ta namen se lahko v tabelo vstavijo opombe z dodatnimi podrobnostmi, tako da tabela služi kot povzetek.

Tabela A2.5: Primer tabele za opredelitev vplivov: z dodajanjem podrobnosti za vsak potencialni vpliv se pripravi povzetek problemov, ki jih bo treba obravnavati v presoji vplivov.

Orodje 2	Opredelitev potencialnih vplivov				
	Element predlaganega posega, ki lahko povzroči vpliv				
Atributi	Gradnja novih letoviških stavb	Obratovanje novega letovišča	Rušenje stavb zaradi nove železniške proge in postaj	Obratovanje nove železniške proge in postaj	Drugo
Koralni greben	gradnja ob obali lahko vpliva na kakovost vode v morskem okolju	povečanje turistične dejavnosti lahko poškoduje korale		nove dovozne poti lahko povečajo obisk zavarovanih območij	
Habitati mangrov	sečnja mangrov na gradbenih površinah			nove dovozne poti lahko povečajo obisk zavarovanih območij	
Dugong	gradbena dela lahko vznemirijo dugonga	povečanje turistične dejavnosti lahko vznemirijo dugonga		nove dovozne poti lahko povečajo število ljudi in vznemirjenje živali	
Spomeniki (npr. mavzolej, bazilika)		povečan pritisk turistov		nove prometne povezave lahko povečajo turizem	
Festivali in tradicije		gospodarske priložnosti ob večjem številu obiskovalcev festivalov (+) povečan turizem lahko spremeni festivale in tradicije (-)		železniška proga, speljana skozi mesto, lahko spremeni romarske poti in poti sprevodov	
Urbanistična zasnova			rušenje objektov lahko spremeni zasnovo	železniška proga lahko »odreže« nekatere soseske	
Zgodovinsko pristanišče				nove prometne povezave lahko okrnijo pristaniške dejavnosti	
Drugo					

ORODJE 2 – OPREDELITEV POTENCIALNIH VPLIVOV

[illegible]

ORODJE 3 – OCENA POTENCIALNIH VPLIVOV

Namen tega orodja je prikazati pristop postopnega ocenjevanja vplivov, ki vključuje podroben razmislek, kako bo predlagani poseg vplival na atribute območja svetovne dediščine. Orodje se lahko uporabi šele po opravljeni raziskavi območja svetovne dediščine in predlaganega posega ter ne nadomešča raziskave. Služi predvsem kot povzetek kompleksnega zbiranja in analize podatkov, prikazan v tabeli, kar omogoča razumljivo predstavitev rezultatov in njihovo skupno rabo. Orodje je na voljo kot splošna predloga, ki ponuja enega od številnih možnih pristopov, in se lahko po potrebi prilagodi in dopolni.

PRVI KORAK: OPRAVITE RAZISKAVO OPREDELJENIH POTENCIALNIH VPLIVOV

V **orodju 2** so bili na podlagi verjetne interakcije med elementom predlaganega posega in posameznim atributom opredeljeni potencialni vplivi:

Tabela A3.1: Primer tabele za opredelitev vplivov z ugotovljenimi interakcijami:

Orodje 2	Opredelitev potencialnih vplivov				
	Element predlaganega posega, ki lahko povzroči vpliv				
Atributi	Gradnja novih letoviških stavb	Obratovanje novega letovišča	Rušenje stavb zaradi nove železniške proge in postaj	Obratovanje nove železniške proge in postaj	Drugo
Koralni greben	gradnja ob obali lahko vpliva na kakovost vode v morskem okolju	povečanje turistične dejavnosti lahko poškoduje korale		nove dovozne poti lahko povečajo obisk zavarovanih območij	
Habitati mangrov	sečnja mangrov na gradbenih površinah			nove dovozne poti lahko povečajo obisk zavarovanih območij	
Dugong	gradbena dela lahko vznemirijo dugonga	povečanje turistične dejavnosti lahko vznemirijo dugonga		nove dovozne poti lahko povečajo število ljudi in vznemirjenje živali	
Spomeniki (npr. mavzolej, bazilika)		povečan pritisk turistov		nove prometne povezave lahko povečajo turizem	
Festivali in tradicije		gospodarske priložnosti ob večjem številu obiskovalcev festivalov (+) povečan turizem lahko spremeni festivale in tradicije (-)		železniška proga, speljana skozi mesto, lahko spremeni romarske poti in poti sprevodov	
Urbanistična zasnova			rušenje objektov lahko spremeni zasnovo	železniška proga lahko »odreže« nekatere soseske	
Zgodovinsko pristanišče				nove prometne povezave lahko okrnijo pristaniške dejavnosti	
Drugo					

Za ocenitev vplivov je treba vsakega od njih najprej preučiti. To mora biti utemeljeno na raziskavah, tako kvalitativnih kot kvantitativnih.

DRUGI KORAK: V ORODJE 3 VSTAVITE ATRIBUTE IN ELEMENTE PREDLAGANIH POSEGOV

Na podlagi opravljenih raziskav je treba zdaj podatke za vsako od možnih interakcij, ugotovljenih z orodjem 2, vnesti v **orodje 3**: v **prvi stolpec elemente** predlaganega posega, v **drugi stolpec pa attribute** (tabela A3.2).

Tabela A3.2: Primer tabele za oceno vplivov: vnos elementov predlaganega posega in atributov, na katere lahko vplivajo.

Orodje 3	Ocena Potencialnih vplivov	
Element predlaganega posega	Atribut	Opis potencialnega vpliva
Sečnja mangrov na gradbenih površinah	habitati mangrov	
Obratovanje novega letovišča	dugong	
Obratovanje novega letovišča	festivali in tradicije	
Obratovanje novega letovišča	festivali in tradicije	

TRETJI KORAK: OPIŠITE, KAKO LAHKO ELEMENT PREDLAGANEGA POSEGA VPLIVA NA ATRIBUT

Zdaj se lahko na podlagi opravljenih raziskav tretji stolpec dopolni z opisom potencialnega **vpliva** elementa na posamezen atribut (kaj se bo zgodilo ob njuni interakciji). Opis naj bo v obliki kratkega povzetka (tabela A3.3).

Tabela A3.3: Primer tabele za oceno vplivov: vnos opisov potencialnih vplivov.

Orodje 3	Ocena Potencialnih vplivov	
Element predlaganega posega	Atribut	Opis potencialnega vpliva
Sečnja mangrov na gradbenih površinah	habitati mangrov	posekali bi 50 hektarjev habitata mangrov ter območje pred začetkom gradbenih del izsušili in izravnali
Obratovanje novega letovišča	dugong	načrtovane turistične dejavnosti v obalnih vodah (vključno z rabo čolnov in potapljanjem) bi dugonga izgnale iz njegovega življenjskega okolja
Obratovanje novega letovišča	festivali in tradicije	po ocenah bi lokalne festivale lahko obiskalo 17.000 obiskovalcev letovišča, kar bi povečalo finančne prilive, namenjene tradicionalnim prireditvam, in ponudilo sekundarne gospodarske priložnosti za lokalne prebivalce
Obratovanje novega letovišča	festivali in tradicije	predlagana strategija za razvoj turizma lahko vpliva na organizacijo festivalov (število udeležencev, logistika, občutenje kraja)

ČETRTI KORAK: OPIŠITE ELEMENT PREDLAGANEGA POSEGA

Stolpci 4, 5 in 6 v orodju 3 so namenjeni podrobnejši obravnavi predlaganega posega:

- **Kako pogosto** bi se potencialni poseg izvajal? *Gre za enkratno poseg? Ponavljajoč se? Stalen?*
- **Kako dolgo** bi potencialni poseg trajal? *Gre za kratkoročni ali dolgoročni poseg?*
- Ali so posledice potencialnega posega **v prihodnosti reverzibilne?** *Je poseg reverzibilen ali ne?*

Odgovore na ta vprašanja je treba vnesti v orodje 3 za vsak navedeni potencialni vpliv ter jih v poročilu o presoji vplivov utemeljiti z ustreznimi podatki in raziskavami.

Tabela A3.4: Primer tabele za oceno vplivov: vnašanje značilnosti elementov predlaganega posega.

Ocena potencialnih vplivov

Atribut	Opis potencialnega vpliva	Pogostost posega	Trajanje posega	Reverzibilnost posega
		enkratno/ponavljajoč se/stalen	kratkoročen/dolgoročen	reverzibilen/nereverzibilen
	posekali bi 50 hektarjev habitata mangrov ter območje pred začetkom gradbenih del izsušili in izravnali	enkratno	dolgoročen	nereverzibilen
	načrtovane turistične dejavnosti v obalnih vodah (vključno z rabo čolnov in potapljanjem) bi dugonga izgnale iz njegovega življenjskega okolja	stalen	dolgoročen	nereverzibilen
	po ocenah bi lokalne festivale lahko obiskalo 17.000 obiskovalcev letovišča, kar bi povečalo finančne prilive, namenjene tradicionalnim prireditvam, in ponudilo sekundarne gospodarske priložnosti za lokalne prebivalce	stalen	dolgoročen	nereverzibilen
	predlagana strategija za razvoj turizma lahko vpliva na organizacijo festivalov (število udeležencev, logistika, občutenje kraja)	stalen	dolgoročen	nereverzibilen

PETI KORAK: OPREDELITE SPREMEMBO, KI BO NASTALA NA ATRIBUTU

V tretjem in četrtem koraku je bil opisan element predlaganega posega. Ti odgovori so podlaga za opis pričakovane spremembe atributa v stolpcih 7, 8, 9 in 10:

- Ali je sprememba, ki se nanaša na določen atribut, **v prihodnosti reverzibilna?** *Je vpliv reverzibilen ali ne?*
- **Kako dolgotrajna** bi bila ta sprememba? *Bi bila začasna ali trajna?*
- **V kolikšni meri** bi se atribut spremenil? *Ali do spremembe sploh ne bi prišlo? Bi bila zanemarljiva, zmerna ali velika?*
- Za **kakšno** spremembo gre? *Bi bila pozitivna ali negativna?*

V poročilu o presoji vplivov je treba odgovore utemeljiti z ustreznimi podatki in raziskavami.

Tabela A3.5: Primer tabele za opredelitev vplivov: opredelitev značilnosti sprememb atributa.

	Pogostost posega	Trajanje posega	Reverzibilnost posega	Reverzibilnost spremembe atributa	Dolgotrajnost spremembe atributa	Stopnja spremembe atributa	Lastnost spremembe atributa
	enkratno/ ponavljajoč se/ stalen	kratkoročen/ dolgoročen	reverzibilen/ nereverzibilen	reverzibilna/ nereverzibilna	začasna/trajna	brez spremembe/ zanemarljiva/ zmerna/velika	pozitivna/ negativna
	enkratno	dolgoročen	nereverzibilen	nereverzibilna	trajna	velika	negativna
	stalen	dolgoročen	nereverzibilen	nereverzibilna	trajna	velika	negativna
	stalen	dolgoročen	nereverzibilen	reverzibilna	začasna	zmerna	pozitivna
	stalen	dolgoročen	nereverzibilen	nereverzibilna	trajna	zmerna	negativna

ŠESTI KORAK: OCENITE VPLIV

V zadnjem stolpcu orodja 3 je podana končna ocena vsakega ugotovljenega vpliva. Utemeljena mora biti na **opisu** vpliva ter na **značilnostih** posega in **sprememb** atributa, ki so bile opredeljene v predhodnih korakih.

Spodnje kategorije vplivov so lahko pozitivne ali negativne:

- **Nevtralen:** Iz raziskave potencialnega vpliva je razvidno, da do spremembe atributa ne bo prišlo.
- **Majhen:** Iz raziskave potencialnega vpliva je razvidno, da bo sprememba zanemarljiva.
- **Zmeren:** Iz raziskave potencialnega vpliva je razvidno, da se bo atribut nekoliko spremenil.
- **Velik:** Iz raziskave potencialnega vpliva je razvidno, da bo sprememba atributa velika.

Tabela A3.6: Primer tabele za opredelitev vplivov: ocena stopnje vpliva.

	Trajanje posega	Reverzibilnost posega	Reverzibilnost spremembe atributa	Dolgotrajnost spremembe atributa	Stopnja spremembe atributa	Lastnost spremembe atributa	Ocena vpliva
	kratkoročen/ dolgoročen	reverzibilen/ nereverzibilen	reverzibilna/ nereverzibilna	začasna/trajna	brez spremembe/ zanemarljiva/ zmerna/velika	pozitivna/ negativna	nevtralen/manjši/zmeren/ velik; negativen ali pozitiven
	dolgoročen	nereverzibilen	nereverzibilna	trajna	velika	negativna	velik negativni vpliv
	dolgoročen	nereverzibilen	nereverzibilna	trajna	velika	negativna	velik negativni vpliv
	dolgoročen	nereverzibilen	reverzibilna	začasna	zmerna	pozitivna	zmeren pozitiven vpliv
	dolgoročen	nereverzibilen	nereverzibilna	trajna	zmerna	negativna	zmeren negativni vpliv

SEDMI KORAK: OCENO VPLIVOV UPORABITE PRI IZBIRI ALTERNATIV IN OMILITVENIH UKREPOV

Rezultati iz orodja 3 se lahko uporabijo pri načrtovanju predlaganega posega, ki ga je treba spremeniti, da se vsi negativni vplivi na izjemno univerzalno vrednost preprečijo ali vsaj zmanjšajo na sprejemljivo raven. Smiselno je preučiti tudi potencialno pozitivne vplive in presoditi, ali jih je mogoče okrepiti.

Postopek ocenjevanja je iterativen – po reviziji predlaganega posega je treba poseg znova oceniti z orodjem 3.

OSMI KORAK: OCENO VPLIVOV UPORABITE PRI POROČANJU

Za učinkovitejšo predstavitev končne ocene je po opravljeni oceni predlaganih posegov in njihovih potencialnih vplivov smiselno obarvati okenca v zadnjem stolpcu glede na značilnost in stopnjo vpliva.

Tabela A3.7: Primer tabele za opredelitev vplivov z barvnim prikazom stopnje vpliva.

	Trajanje posega	Reverzibilnost posega	Reverzibilnost spremembe atributa	Dolgotrajnost spremembe atributa	Stopnja spremembe atributa	Lastnost spremembe atributa	Ocena vpliva
	kratkoročen/ dolgoročen	reverzibilen/ nereverzibilen	reverzibilna/ nereverzibilna	začasna/trajna	brez spremembe/ zanemarljiva/ zmerna/velika	pozitivna, negativna	nevtralen/manjši/zmeren/ velik; negativen ali pozitiven
	dolgoročen	nereverzibilen	nereverzibilna	trajna	velika	negativna	velik negativni vpliv
	dolgoročen	nereverzibilen	nereverzibilna	trajna	velika	negativna	velik negativni vpliv
	dolgoročen	nereverzibilen	reverzibilna	začasna	zmerna	pozitivna	zmeren pozitiven vpliv
	dolgoročen	nereverzibilen	nereverzibilna	trajna	zmerna	negativna	zmeren negativni vpliv

ORODJE 3 – OCENA POTENCIALNIH VPLIVOV

Element predlaganega posega	Atribut	Opis potencialnega vpliva	Pogostost posega	Trajanje posega	Reverzibilnost posega	Reverzibilnost spremembe atributa	Dolgotrajnost spremembe atributa	Stopnja spremembe atributa	Lastnost spremembe atributa	Ocena vpliva
			enkratni/ ponavljajoč se/ stalen	kratkoročen/ dolgoročen	reverzibilni/ nereverzibilni	reverzibilna/ nereverzibilna	začasna/trajna	brez spremembe/ zanemarljiva/ zmerna/velika	pozitivna/ negativna	nevtralen/majhen/zmeren/ velik; negativen ali pozitiven
										velik negativen vpliv
										zmeren negativen vpliv
										majhen negativen vpliv
										nevtralen vpliv
										majhen pozitivni vpliv
										zmeren pozitivni vpliv
										velik pozitivni vpliv

KONTAKTNI PODATKI

Naziv in naslov	Osnovni podatki	Pristojnosti v okviru Konvencije
ICCROM International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property Via di S. Michele 13 00153 Rim, Italija Tel.: +39 06.585-531 E-pošta: iccrom@iccrom.org www.iccrom.org	Mednarodni center za študij varstva in restavriranja kulturnih dobrin (ICCROM) je mednarodna organizacija s sedežem v Rimu v Italiji. Ustanovljen je bil leta 1956 na pobudo Unesca, njegove statutarne naloge pa so raziskovanje, dokumentiranje, tehnična pomoč, krepitev zmogljivosti in programi ozaveščanja javnosti za krepitev ohranjanja nepremične in premične kulturne dediščine.	Posebna vloga, ki zajema: - vlogo vodilnega partnerja pri usposabljanjih na področju kulturne dediščine, - spremljanje stanja ohranjenosti območij svetovne kulturne dediščine, - pregledovanje zahtevkov držav pogodbenic za mednarodno pomoč, - zagotavljanje informacij in podpore pri aktivnostih za krepitev zmogljivosti.
ICOMOS International Council on Monuments and Sites International Secretariat Rue du Séminaire de Conflans 11 94 220 Charenton-le-Pont, Francija Tel: +33 (0)1 41 94 17 59 E-pošta: secretariat@icomos.org www.icomos.org	Mednarodni svet za spomenike in spomeniška območja (ICOMOS) je nevladna organizacija s sedežem v Parizu v Franciji. Ustanovljen je bil leta 1965, njegovo poslanstvo pa je spodbujati uporabo teorije, metodologije in znanstvenih metod pri ohranjanju arhitekturne in arheološke dediščine. Njegovo delovanje temelji na načelih Mednarodne listine o ohranjanju in obnovi spomenikov in spomeniških območij (Beneška listina), ki je bila sprejeta leta 1964.	Posebna vloga, ki zajema: - evalvacijo območij, nominiranih za vpis na Seznam svetovne dediščine, - spremljanje stanja ohranjenosti območij svetovne kulturne dediščine, - pregledovanje zahtevkov držav pogodbenic za mednarodno pomoč, - zagotavljanje informacij in podpore pri aktivnostih za krepitev zmogljivosti.
IUCN International Union for Conservation of Nature Rue Mauverney 28 1196 Gland, Švica Tel.: +41 22 999-0000 E-pošta: worldheritage@iucn.org www.iucn.org	Mednarodna zveza za varstvo narave (IUCN) je bila ustanovljena leta 1948 kot globalna organizacija, ki združuje nacionalne vlade, nevladne organizacije in znanstvenike z vsega sveta. Njeno poslanstvo je vplivati na družbe po vsem svetu, jih spodbujati in jim pomagati pri ohranjanju neokrnjenosti ter raznovrstnosti narave in pri zagotavljanju pravične, ekološke in trajnostne rabe naravnih virov. Sedež IUCN je v Glandu v Švici.	- Posebna vloga, ki zajema: - evalvacijo območij, nominiranih za vpis na Seznam svetovne dediščine, - spremljanje stanja ohranjenosti območij svetovne naravne dediščine, - pregledovanje zahtevkov držav pogodbenic za mednarodno pomoč, - zagotavljanje informacij in podpore pri aktivnostih za krepitev zmogljivosti.
UNESCO World Heritage Centre Place de Fontenoy 7 75352 Pariz (07 SP), Francija Tel: +33 (0)1 45 68 11 04 whc.unesco.org	Center za svetovno dediščino je bil ustanovljen leta 1992 kot Unescova stična točka in koordinator za vse zadeve, povezane s svetovno dediščino. Skrbi za vsakodnevno izvajanje Konvencije, organizira letna zasedanja Odbora za svetovno dediščino, svetuje državam pogodbenicam pri pripravi nominacij za vpis območij na Seznam svetovne dediščine, na prošnjo organizira mednarodno pomoč iz Sklada za svetovno dediščino ter koordinira poročanje o stanju območij in nujne ukrepe, ki se izvajajo ob njihovi ogroženosti. Organizira tudi strokovne seminarje in delavnice, posodablja zbirko podatkov in Seznam svetovne dediščine, pripravlja učno gradivo za ozaveščanje mladih o nujnosti ohranjanja dediščine ter obvešča javnost o zadevah, povezanih s svetovno dediščino.	

Priročnik in orodja za presojo vplivov v kontekstu svetovne dediščine

Namen te publikacije je podati usmeritve za presojo vplivov na območjih svetovne dediščine z metodologijo, ki je uporabna tako za naravna kot za kulturna območja ter za majhne in velike projekte, bodisi v okviru širše presoje vplivov na okolje in družbo ali za samostojno presojo vplivov na dediščino.

Priročnik lahko služi tudi kot pripomoček za krepitev zmogljivosti in ozaveščanje o upravljanju območij svetovne dediščine. Pomeni podlago aktivnostim za krepitev zmogljivosti, ki jih organizirajo Unesco, posvetovalna telesa in Unescovi centri II. kategorije, uporablja pa se lahko tudi za samostojno učenje. Zasnovan je kot podpora za izvajanje Konvencije o svetovni dediščini, skupaj z Operativnimi smernicami.

Slovenski prevod publikacije je nastal s podporo:

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA NARAVNE
VIRE IN PROSTOR**

S podpora:

